

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: filosofie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: občanská výchova a zeměpis

TECHNIKY NAVOZUJÍCÍ ŠAMANSKÉ STAVY VĚDOMÍ TECHNICS EVOKING SHAMANIC STATES OF CONSCIOUSNESS

Diplomová práce: 09–FP–KFL–180

Autor:
Renata ŠTĚPÁNKOVÁ

Podpis:

Adresa:
Erno Košťála 957
530 12, Pardubice

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
103	0	17	5	65	3 + 1CD

CD obsahuje celé znění diplomové práce.

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Renata ŠTĚPÁNKOVÁ
adresa: Erno Košťála 957, 530 12, Pardubice
studijní obor (kombinace): občanská výchova - zeměpis
Název DP: **Techniky navozující šamanské stavy vědomí**
Název DP v angličtině: Technics Evoking Shamanic States of Consciousness
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 21.4.2009

---

děkan

---

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): _____

Datum:

Podpis:

Název DP: TECHNIKY NAVOZUJÍCÍ ŠAMANSKÉ STAVY VĚDOMÍ

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Cíl: Popis různých technik navozující šamanské stavy vědomí u vybraných historických kultur z hlediska fenomenologie a výzkumů současné psychiatrie a psychologie.

Metody: Kritická analýza literárních zdrojů.
Komparace literárních zdrojů.

Literatura: ELIADE, Mircea. Šamanismus a nejstarší techniky extáze. Praha: Argo, 1997. 433 s. ISBN 80-7203-153-8.
GROF, Stanislav. Holotropní vědomí. Praha: Gemma, 1993. 225 s. ISBN 80-85-206-18-8.
LUNA, Luis Eduardo. Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie. Praha: DharmaGaia, 2002. 289 s. ISBN 80-86685-02-0.
VITEBSKY, Piers. Svět šamanů. Praha: Knižní klub, 1996. 184 s. ISBN 80-7176-303-9.
ZELENÝ, Mníslav. Malá encyklopedie šamanismu. Praha: Libri, 2007. 287 s. ISBN 978-80-7277-276-6.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, trpělivost a odborné vedení při zpracování mé diplomové práce. Rovněž děkuji všem, kteří mě během celého studia podporovali.

Anotace

Diplomová práce se věnuje fenoménu šamanismu a jeho společným atributům. Krátce se zmiňuje také o moderní formě šamanismu neboli neošamanismu, který je oživen a rozšířen na Západě. Dále se zabývá popisem technik navozujících šamanské stavy vědomí u vybraných historických kultur z hlediska fenomenologie a výzkumů současné psychiatrie a psychologie. Vychází především z nejdůležitých zdrojů, které vyšly v českém jazyce.

Klíčová slova: šamanismus, neošamanismus, šaman, změněný stav vědomí, hudba, zpěv, tanec, halucinogeny

Annotation

My thesis deals with the phenomenon of shamanism and all aspects pertaining to it. A modern form of shamanism, i.e. neoshamanism, refreshed and expanded in the West, is mentioned briefly. My thesis also describes techniques evoking shamanic states of consciousness in selected historical cultures as reflected in phenomenology and in modern psychiatric and psychological research. This part is based on some principal sources published in the Czech language.

Keywords: shamanism, neoshamanism, shaman, altered state of consciousness, music, song, dancing, hallucinogens

Die Annotation

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit dem Phänomen des Schamanismus und mit seinen gemeinsamen Attributen. Sie erwähnt kurz auch die moderne Form des Schamanismus bzw. Neoschamanismus, der im Westen verbreitet und wiederbelebt ist. Die Diplomarbeit befasst sich weiter mit den Techniken, die die schamanistischen Bewusstseinszustände bei den ausgewählten historischen Kulturen hervorrufen; sie sind unter dem Gesichtspunkt der Phänomenologie und der Forschung gegenwärtiger Psychiatrie und Psychologie beschrieben. Die Diplomarbeit geht vor allem von den wichtigsten in der tschechischen Sprache veröffentlichten Informationsquellen aus.

Die Schlüsselwörter: Schamanismus, Neoschamanismus, Schamane, Änderung des Bewusstseinszustands, Musik, Gesang, Tanz, Halluzinogene

Obsah

ÚVOD	8
1. ŠAMANISMUS	11
1.1 ZÁKLADNÍ RYSY ŠAMANISMU.....	11
1.1.1 Získání šamanských schopností	12
1.1.2 Šamanovi pomocní duchové.....	14
1.1.3 Šamanův oděv.....	15
1.1.4 Šaman a kosmologie	17
1.2 ZÁKLADNÍ RYSY NEOŠAMANISMU	18
2. ZMĚNĚNÝ STAV VĚDOMÍ	22
2.1 CHARAKTERISTIKA.....	22
2.2 ZMĚNĚNÝ STAV VĚDOMÍ A ŠAMANI	26
3. ROSTLINNÉ HALUCINOGENY	28
3.1 CHARAKTERISTIKA A ÚČINKY	28
3.2 HALUCINOGENNÍ ROSTLINY A ŠAMANI	32
3.3 KONOPÍ	39
3.4 LYSOHLÁVKA.....	45
3.5 MUCHOMŮRKA ČERVENÁ.....	50
3.6 PEYOTL	54
3.7 AYAHUASCA.....	60
4. HUDBA, ZPĚV A TANEC	66
4.1 CHARAKTERISTIKA A ÚČINKY	66
4.2 HUDBA, ZPĚV, TANEC A ŠAMANI.....	72
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	85
SEZNAM PŘÍLOH	92

Úvod

Moderní společnost je spojena s čím dál častější orientací na materiální statky. Řada lidí dospívá k názoru, že pouze materiálně je nedokáže dostatečně naplnit, a má tendenci se obracet i k jiným, alternativním způsobům sebenaplnění. Tento trend je markantní zejména od 2. poloviny 20. století, kdy dochází k celkovému obratu v myšlení lidí – odklon od mnohdy čistě materiálního účelového myšlení směrem k životu, který dokáže jedince uspokojit i po duchovní stránce. Objevuje se zvýšený zájem o východní duchovní filosofie a praktiky a o náboženství přírodních národů, jakým je právě šamanismus. Pozitivní účinky tradičních technik na člověka jsou v západní společnosti objevovány až nyní i přesto, že přírodní kultury je uchovávají a používají ve velké úctě už po tisíce let. (Grof 1993: 19; Vitebsky 1996: 150–151)

Trend narůstajícího zájmu o jiné formy náboženství mě přivedl právě k fenoménu šamanismu. Jeho nedogmatická forma a zároveň přístup společnosti a tradiční vědy, které se k němu často staví lhostejně až skepticky (pokud ho vůbec berou na vědomí), mi přišly jako zajímavé podněty ke studiu.

Téma šamanismu je rozšířeno a probádáno pouze mezi úzkou skupinou lidí, zatímco zbytek veřejnosti má o tomto fenoménu povětšinou velmi malé, leckdy zkreslené a povrchní představy či znalosti. Pravdou zůstává, že žádná jiná oblast duchovna není tak sporná a názory na ni jsou mnohdy do značné míry protichůdné. Bohatost, různorodost a volnost šamanského nahlížení na svět mi je jako člověku blízká a to byl i jeden z důvodů volby právě tohoto tématu pro mou práci.

Jako cíl mé diplomové práce jsem si zvolila popis technik, pomocí kterých dochází k vyvolání šamanského stavu vědomí. Ty vymezím z pohledu dvou přístupů: z hlediska fenomenologie – jakožto metodologického popisu samotného fenoménu šamanismu bez hledání příčin; tím druhým přístupem bude postoj západní vědy, v našem případě reprezentované psychologíí a psychiatrií, jež se zabývají mentálními procesy, jejich diagnózou a léčbou. V práci užívám pojem šamanský stav vědomí, který představuje změněný stav vědomí u šamanů. Tento termín zavedl americký antropolog Michael Harner [*shamanic states of consciousness, SSC*] ve snaze odlišit jeho specifika od všednějších (ostatních) změněných stavů. Záhy se pojem rozšířil i mezi ostatní etnology. (Harner 1994: 21)

V prvních dvou kapitolách práce se zabývám vysvětlením samotného fenoménu šamanismu a atributů, které jsou společné všem kulturám. Krátce se zmiňuji také o moderní formě šamanismu neboli neošamanismu, který je oživen a rozšířen na Západě. V další části práce se věnuji změněnému stavu vědomí, který popisují z pohledu šamanismu a západní vědy. V třetí a čtvrté kapitole pojednávám o dvou konkrétních technikách, jimiž se dosahuje změněného stavu vědomí prostřednictvím halucinogenních látek nebo pomocí hudby, zpěvu a tance. Výběr těchto prostředků byl podmíněn jejich častou diskutovaností a blízkostí k západní kultuře.

Potřebné informace k mé diplomové práci jsem získala kritickou analýzou a komparací literárních zdrojů. Šamanské techniky jsou módní téma, o kterém vyšla celá řada nejrůznějších publikací. Při jejich analýze jsem došla k závěru, že i přesto, že jsou informace o tradičních technikách obecně poměrně snadno dostupné jak v tištěné, tak elektronické podobě, je nedostatek literatury popisující toto téma komplexně. Cizojazyčné publikace, které by problematiku obohatily o další zajímavé poznatky, jsou obtížněji dostupné.

Při práci mi byly stěžejní literaturou především tyto publikace. „*Svět šamanů*“ od uznávaného anglického antropologa P. Vitebského (1996), který nás zasvěcuje do širšího kulturně-sociálního kontextu šamanismu. Umožňuje pochopit tento fenomén jako celek a zároveň poznat jeho formy v různých oblastech světa.

Kniha rumunského historika náboženství M. Eliadeho „*Šamanismus a nejstarší techniky extáze*“ (1997) poskytuje ucelený přehled šamanismu, který je zasazen do kontextu obecné historie náboženství.

Jedinečná publikace v českém prostředí „*Malá encyklopedie šamanismu*“ od antropologa M. Zeleného (2007) se heslovitě věnuje základním tématům šamanismu. Pojmy jsou často popsány z pohledu několika vědních disciplín, např. psychologie, psychiatrie, antropologie a etnobotaniky.

Dílo česko-amerického psychiatra S. Grofa „*Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy*“ (1993) pojednává o změněných stavech vědomí a jejich výzkumu. Představuje nový model lidského vědomí a tím podkopává stávající základní předpoklady a hypotézy současné psychologie a psychiatrie. Uvádí rozsáhlou dokumentaci zaznamenaných zážitků zkoumaných osob.

„*Rostliny bohů: jejich posvátná, léčebná a halucinogenní moc*“ od dvojice autorů R. E. Schultese a A. Hofmanna (1996) nabízí obsáhlý popis halucinogenních rostlin, zahrnující informace z různých vědních oborů, jako jsou především historie, etnologie, chemie a botanika. Práce je obohacena poutavým vyprávěním o rituálech, písních, tancích a posvátných poutích, které jsou s jejich používáním neodmyslitelně spjaté.

Monografie zabývající se hudbou z hlediska jejího terapeutického, duchovního a rituálního působení, to je kniha českého alternativního hudebníka V. Marka „*Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí*“ (2000). Z té jsem čerpala především informace týkající se vlivu hudby na člověka a propojení hudby a šamanismu.

Obecná akademická veřejnost chápe některé z těchto publikací kontroverzně. Zatímco jsou například M. Eliade a P. Vitebsky přijímáni, na S. Grofa a V. Marka je nahlíženo spíše kriticky. Z úhlu pohledu západní tradiční vědy je téma šamanských technik těžko uchopitelné.

1. Šamanismus

V této kapitole se věnuji šamanismu a jeho společným atributům, jako jsou zasvěcení (iniciace), pomocní duchové, oděv a struktura světa (kosmologie). Na závěr se krátce zmiňuji o neošamanismu a jeho nejvýznamnějších propagátorech – Carlosu Castañedovi a Michaelu Harnerovi.

1.1 Základní rysy šamanismu

Slovo *šaman* pochází z jazyka Evenků (skupiny tunguzsky mluvících lovců a pastevců sobů ze Sibiře), které se k nám dostalo prostřednictvím ruštiny. I když je typický pro střední a severní Asii, vyskytuje se v různých oblastech po celém světě. (Eliade 1997:25)

Šamanismus nemá jednotnou podobu, naopak se vyjadřuje individualitou a jedinečnými osobními schopnostmi každého šamana. Jedná se spíše o určitou formu náboženské zkušenosti a praxe, která se vleče napříč různými kulturami. Nestaví se chrámy, neexistují žádné doktríny, svaté knihy a nemá kněze, kteří by rozhodovali, co je a co není správné. (Vitebsky 1996: 11)

Známý historik náboženství a spisovatel M. Eliade (1997: 25) charakterizuje šamanismus jako „*techniku extáze*“. Šaman je mistrem transu, během kterého jeho duše opouští tělo a podniká výstupy na nebesa a sestupy do podsvětí.

Český antropolog M. Zelený (2007: 130) popisuje šamanismus jako magicko-duchovní praktiky vybraných osob, kteří pracují v prospěch či neprospěch určitých kultur cestou extatických spojení¹ s duchy. Právě stav transu, v kterém se jejich duše přenáší do jiné reality, je výrazně odlišuje od praktik ostatních věštců, kouzelníků, léčitelů atd.

Z výše uvedených informací a prostudované literatury jasně vyplývá, že hlavním atributem šamanismu, společným všem oblastem, je změněný stav vědomí (trans, extáze), který umožňuje podnikat extatické cesty do světa duchů. Za další společné rysy můžeme také považovat šamanskou iniciaci, kostýmy a rekvizity, pomocné duchy a kosmologii (podrobněji popíši v následujících podkapitolách).

---

¹ Osobní setkání s nadpřirozeným světem. (Zelený 2007: 43)

1.1.1 Získání šamanských schopností

Existují různé způsoby, jak se stát šamanem. Nejčastěji se nabývá šamanských schopností dědičně nebo spontánně. Spontánní vybrání se projevuje prostřednictvím extáze, nemoci, snu nebo mimořádné události, jako je například úder blesku či vážný úraz. V některých kulturách, především na Sibiři a ve střední Asii, existují obě uvedené metody zpravidla vedle sebe. Šamanem se může stát i člověk z vlastní vůle nebo z vůle komunity. Tito jedinci jsou však často chápáni jako méně mocní než ti, kteří své šamanské schopnosti zdědili nebo byli vyvoleni bohy, polobohy a duchy. (Eliade 1997: 31, 85)

Protože je šamanská profese velmi náročná a nebezpečná, někteří jedinci ji odmítají přijmout a snaží se proti vyvolení vzdorovat ze všech sil. Duchové tak často budoucí šamany mučí a pronásledují. Mohou je dokonce utrápit k smrti. V tomto krutém boji, který může trvat celá léta, však šamani téměř vždy kapitulují. (Vitebsky 1996: 57)

Po vybrání šamana následuje důležité období výuky. Během ní se uchazeč seznamuje se světem duchů, šamanskými technikami, praktikováním různých forem léčení, diagnostikou nemocí, mytologií a náboženstvím kmene atd. Teoretické a praktické předávání těchto zkušeností, které provádějí duchové a staří zkušení šamani (maestrové, instruktoři, mistři, guru), odpovídá zasvěcení. Někdy zasvěcení představuje samostatný rituál. Iniclace ovšem může být docela dobře provedena také ve snu nebo v rámci nemoci či extatického zážitku. (Eliade 1997: 31, 49)

Během iniciace bývá adept rozkouskován (rozřezán, rozsekán) na jednotlivé části, které jsou později složeny zpět dohromady i s novými orgány. Jestliže se při sestavování nového těla ukáže, že jedna kost chybí, musí často zemřít jeden člen z jeho rodiny, aby ji nahradil. Může se tak stát, že skoná několik spřízněných osob. Ničení šamanova těla je jakousi metaforou vnitřní proměny a znovuzrození. Nové vnitřnosti mu poskytují lepší zrak, sluch, vnímavost atd. Utrpení a smrt, které při svém rozřezání zažívá, mu pomáhají poznat lidskou bezmocnost a získat pokoru. Teprve potom může adept navázat blízký vztah s božskými bytostmi a duchy. Stává se tak odborníkem na posvátný svět. Součástí iniciace je tedy symbolická cesta utrpení, smrti a zmrtevýchvstání. Iniclace šamana představuje vlastně zasvěcení smrtí. (Zelený 2007: 59)

U sibiřských Jakutů probíhá rozkouskování těla například takto: „*železným hákem se oddělí všechny klouby, potom se z kostí seškrabává maso a odstraňují šťávy, až jsou kosti očištěny. Obě oči se vyjmou z jamek a každé se uloží zvlášť. Když je hotovo, všechno se zase sešije drátem. Bulvy se potom znovu vrátí do jamek. Teprve běsi dotyčného promění v šamana.*“ (Xenofontov 2001: 50)

I když je rozkouskování těla důležitým prvkem iniciace, existují ještě další způsoby, jak zasvětit šamana: především výstup na nebesa, k němuž patří poučení nebeskými bytostmi či sestup do pekla a následný rozhovor s dušemi mrtvých šamanů. Někdy jsou součástí zasvěcení všechny zmíněné motivy, někdy jen jeden či dva. (Eliade 1997: 50)

V následujícím příběhu, popisujícím iniciaci šamana z kmene severoasijských Samojedů, se objevují všechny tři výše uvedené prvky:

Adept onemocněl černými neštovicemi a následkem toho upadl do bezvědomí. V tom okamžiku byl přenesen doprostřed moře, kde mu bylo řečeno, že je vyvolen stát se šamanem. Zároveň obdržel nové šamanské jméno *buottarie* (Ten, který se potápí). Setkal se s Paní vody, která se považovala za jeho matku a dovolila mu sát z jejího prsu. Její muž mu daroval dva průvodce, hranostaje a myš, kteří ho měli následně zavést do pekla. Tam mu ukázali sedm stanů s roztrhanými střechami. V prvním se seznámil s obyvateli pekla a mužem velké Nemoci (neštovic). V ostatních stanech potkal Pána šílenství, Pána všech nervových chorob a zlé šamany. Naučil se tak poznávat rozličné nemoci a následně je vyléčit. (Popov 1936 in Eliade 1997: 53)

Dále byl adept přenesen na břeh Devíti moří. Uprostřed se nacházel ostrov, kde se tyčila až do nebe mladá bříza, patřící Pánu země. Ten mu přikázal, aby z jedné větve vyrobil tři bubny, které budou střežit tři ženy. Každý z nich měl být zároveň využíván pro jiné účely: péče o rodičky, uzdravování nemocných či hledání lidí ztracených ve sněhu. Když chtěl šaman opět vzlétnout, uslyšel hlas, který mu prozradil léčivé účinky sedmi rostlin a dal mu jistá ponaučení týkající se šamanského umění. Za poskytnuté rady se musel oženit se třemi ženami, což také splnil, když si vzal tři sirotky, které vyléčil z neštovic. (Tamtéž: 53–54)

Potom vstoupil do jeskyně zalité silným světlem a pokryté ledem. Uvnitř stály dvě nahé ženy porostlé srstí jako sobi, které mu oznámily, že přivedou na svět čtyři

soby a ti budou lidem pomáhat při všech jejich pracích a poslouží jim rovněž jako potrava. Jedna z žen mu dala chlup ze srsti, který mu prý pomůže při léčení sobů. I druhá žena mu věnovala chlup. Když teď šaman provozuje své povolání, obrací se v duchu k této jeskyni. (Tamtéž: 54)

Když se po třech dnech chůze přiblížil k hoře, jakýmsi otvorem do ní vstoupil a potkal tam nahého člověka, který pracoval s měchem. Nahý kovář adepta zpozoroval a uchopil ho obrovskými kleštěmi. Usekl mu hlavu, tělo rozdělil na malé kousky a všechno to vložil do kotle. Takto adeptovo tělo vařil po tři roky. Poté mu na vybrané kovadlině, jež byla určena pro nejlepší šamany, vykoval hlavu. Tu vložil do kotle, v němž byla voda nejstudenější. Přitom ho poučoval ohledně léčení: „Když je voda příliš horká, je zbytečné užívat svého umění, protože nemocný je už ztracen; pokud je voda vlažná, pak je nemocen, ale uzdraví se; studená voda určuje zdravého člověka“. Kovář pak vylovil z řeky jeho kosti, složil je dohromady a znovu je pokryl masem. Spočítal je a sdělil adeptovi, že má tři kosti navíc, a tak si bude muset pořídit tři šamanské obleky. Probodl mu uši a tím mu umožnil rozumět řeči rostlin. Dal mu nové oči, a proto se při čarování nedívá očima tělesnými, ale těmato mystickými. (Tamtéž: 54–55)

Poté se adept probudil v jurtě u svých blízkých. Teď může provozovat své povolání nekonečně dlouho a nikdy se neunaví. Tato iniciace obsahuje univerzální motiv smrti a zmrtnýchvstání, jehož je dosaženo sestupem do pekla a následným výstupem do nebe. (Tamtéž: 55)

Bez ohledu na způsob výběru se šamanovi dostane uznání společností teprve po jeho zasvěcení. Pouze zvnitřněním všech těchto zkušeností a poznatků vznikne nová osobnost, skutečný šaman.

1.1.2 Šamanovi pomocní duchové

Šaman nemůže vykonávat svou profesi bez podpory pomocných duchů, kteří mu pomáhají při jeho cestování do jiných světů. Mají-li podobu zvířete, mohou posloužit jako dopravní prostředek a přenést ho na svém hřbetu. Mohou ho také varovat před překážkami a skrytými nepřáteli, kteří se mu staví do cesty. Někdy šamanovi propůjčí svou moc a schopnosti. Jedině s jejich ochranou může bez nebezpečí podnikat extatické lety mezi zlé duchy a duchy mrtvých. Duchovní pomocníci jsou

také jeho učitelé. Školí šamana v magických technikách a zvyšují jeho vnímavost, která vede k morálnímu a duchovnímu růstu. (Vitebsky 1996: 66)

Pomocnými duchy bývají zpravidla zvířata (orel, vlk, medvěd, jelen, zajíc atd.). Mohou to však být i rostliny, zemřelí předci či duše mrtvých šamanů. Jejich podoba, jména i počet jsou v každé kultuře jiné. Eskymáci na Aljašce věří, že čím víc jich šaman má, tím je mocnější. (Eliade 1997: 90–91)

I když je to mnohdy velmi obtížné, je potřeba rozlišovat mezi duchy pomocnými a další kategorií duchů, kteří jsou silnější a jimž se říká duchové ochránní. (Eliade 1997: 89)

Rozdíl mezi těmito duchy je dostatečně zřejmý například u Jakutů ze Sibíře. Každému šamanovi slouží jeden pomocný duch nazývaný *ié-kyla*, jež má podobu zvířete. Jedinec, který má býka, hříbě, orla, losa nebo medvěda, je nejsilnější, naopak ten, který má psa nebo vlka, je nejslabší. Zcela jinou bytostí je *ämägät*, představující ducha ochránce. Je to obvykle duše mrtvého šamana nebo méně významný nebeský duch. Jen jeho prostřednictvím šaman vidí a slyší. (Siroszewski 1902 in Eliade 1997: 90)

Šamanova identita se někdy překrývá s jeho duchem, a to po stránce psychické i fyzické. Je-li pomocníkem například orel, šaman přebírá ptačí vlastnosti, myšlení a cítění. Napodobuje jeho létání a zpěv. Obléká si ptačí masku a peří. Stává se tak duchem orla. (Vitebsky 1996: 68)

Se svými duchovními pomocníky má šaman přátelský až důvěrný vztah. Pokud je však nerespektuje a dobře o ně nepečuje, mohou ho opustit a dokonce mu začít škodit.

1.1.3 Šamanův oděv

Šamani provádí své rituální úkony v kostýmech a s rekvizitami (příloha 2). Tyto rekvizity a kostýmy slouží k navození správné atmosféry, k zdůraznění působivosti jejich konání a zřejmě také k odlišení všedního světa od náboženského. Pomáhají překročit běžnou realitu a navázat styk s jiným světem.

V každé kultuře mají šamani různé rekvizity, s kterými pracují. Někdy u sebe nosí kameny, které pro jejich trvanlivost považují za příbytky duchů. Některé kultury připisují mimořádný význam krystalům, o nichž věří, že jsou slzami nebo semeny

nebeských duchů. Se stejnou oblibou používají rostliny nebo živočichy, kteří jim mohou propůjčit některou svou vlastnost. Škála magických rekvizit poskytující svým majitelům schopnosti sahá od ptačích pírek, přes byliny v medicínském váčku až po usušenou pracku schovanou v šamanově oděvu. Předměty neslouží jen k posílení jejich osobnosti, ale i k soustředění síly, kterou pak šamani přenášejí na své okolí. (Vitebsky 1996: 82)

Eskymáčtí šamani z Aljašky u sebe nosí figurku podobnou lasičce, kterou považují za neobyčejně mocnou. Figurka nazývaná *kikituk* se vyřezává z dřeva nebo z kosti. Nosí ji na kožešinovém oděvu, na těle, v podpaží nebo v ústech. Svě pacienty léčí tak, že vyšlou figurku, aby pokousala duchy škodící pacientovi. Také ji posílají na své nepřátele, jimž se provrtá tělem až k srdci a zabije je. (Vitebsky 1996: 83)

Oděv má často šamanovi poskytnout nové, kouzelné tělo, mající zvířecí podobu. Používají se tři hlavní typy, a to ptačí, sobí a medvědí. Nejčastější je však ptačí typ. (Eliade 1997: 144) Šamani se svým oděvem (ptačí pera, ptačí kosti, často tvar celého ptáka) snaží co nejvěrněji napodobit toto zvíře, neboť věří, že ptačí pomocníci jim pomáhají vystoupit vzhůru napříč někdy složitými nebeskými vrstvami a chytat ukradené či ztracené duše lidí nebo s duchy konzultovat léčení jejich pacientů. Někdy se tak silně ztotožní se svými ptáky-pomocníky, že přijmou jejich jména. Zvláště významné místo zaujímá orel, který je považován za otce prvního šamana a je spojován se stromem světa (jím se budu blíže zabývat v následující podkapitole). (Zelený 2007: 122)

Některé kultury dokonce považují za nejdůležitější součást oděvu čepce, v němž se podle nich skrývá část jejich síly. Na Sibiři se nosí široká páska obtočená kolem hlavy, na níž jsou zavěšeny ještěrky a jiná ochranná zvířata a stuhy. Nejčastěji jsou čepce zdobeny ptačími pery. (Eliade 1997: 143)

V případě, že šamanské oblečení neexistuje, jako je tomu například mezi Eskymáky a na severní Sibiři, zastupují jej čepce, pás, bubínek a jiné předměty. Setkat se můžeme také s maskami, i když jen velice zřídka. Šamani mající masky jsou skutečně předky, které tyto masky symbolizují. Ať jsou to čepce, peří, masky nebo jen znaky a symboly naznačené na bubnech, oděvu či přímo na těle, šaman se stává tím, co prostřednictvím nich představuje. (Zelený 2007: 123)

1.1.4 Šaman a kosmologie

Základní premisou šamanismu je existence více paralelních světů – materiálního (naše realita – země) a duchovního (jiné reality – nebe a podsvětí). (Harner 1994: 21) Duchovní svět představuje pravou podstatu věcí a bývá příčinou událostí, které se odehrávají v našem materiálním světě. Obě reality jsou natolik propojeny, že skutky ve světě duchů mají své důsledky v reálném světě, který vnímáme. „*Úspěšné období lovů nebo hladomor, zdravá komunita nebo epidemie mohou být připsány na konto duchů. Šaman, pohybující se volně mezi těmito světy, vnímá jinou realitu a chápe, nakolik to ovlivňuje dění v našem světě.*“ (Vitebsky 1996: 20–21)

Ve změněných stavech vědomí jsou šamani schopni přecházet z jedné roviny vesmíru do druhé, tedy ze země na nebesa nebo ze země do podsvětí. Toto spojení mezi jednotlivými rovinami umožňuje sama struktura světa. (Eliade 1997: 226) Svět se dělí na tři oblasti – horní (nebe), střední (země) a dolní (podsvětí), přičemž nebe a podsvětí se ještě mohou členit na několik dalších částí. (Moos 2001: 19)

Sibiřští šamani od nepaměti věří, že svět je rozdělen na tři sféry. V prostřední sféře žijí lidské bytosti, které se mohou dostat do vyšší pouze malým otvorem. Horní sféra má pevný povrch s krajinou i se zvířaty a dělí se na několik dalších vrstev. Podobným způsobem se rozčleňuje na vrstvy i dolní svět, který je často považován za království mrtvých. Tyto sféry jsou v mnohém podobné našemu střednímu světu: mají své řeky, hory i tvorstvo. Liší se však třeba tím, že zatímco v horní sféře panuje noc, v naší je den. Nganasanové (Sibiř) byli přesvědčeni, že v dolním světě vládne zima, a proto své zesnulé oblékali do kožešin. Jakuti (Sibiř) naopak věřili, že zima vládne v horním světě, a tak se šamani shora vracívali pokryti rampouchy. (Vitebsky 1996: 17)

Kultury používají různé symboliky na vyjádření vzájemného spojení a komunikace mezi těmito rovinami světa. Obvykle jsou propojeny Kosmickou osou, sloupem, horou nebo stromem. Jako pomocný prostředek při přechodu do nebe bývají uváděny žebříky, lana, schody, ale i kouř a oheň. (Moos 2001: 19)

Osa vesmíru byla znázorňována sloupy podpírajícími obydlí nebo jednotlivými kůly, které se označují jako *Sloupy světa*. Podle Eskymáků (arktické pobřeží, Severní Amerika, Grónsko, Sibiř) je sloup uprostřed jejich domů po všech stránkách totožný se Sloupem nebes. Sojotové (Sibiř) zase přirovnávají Sloup nebes ke stanovému

kolíku, jež je považován téměř za božskou bytost. Konec posvátného kolíku zdobí modré, žluté a bílé hadříky, které symbolizují barvy jednotlivých oblastí nebes. Pod ním se nalézá menší kamenný oltář, na který se kladou obětiny. Sloup světa je někdy postaven mimo dům, jako je tomu u starých Saamů (severní Skandinávie). Ost'aci (Sibiř) říkají těmto rituálním sloupům *mocné sloupy ve Středu Města*. (Eliade 1997: 227–228)

Symbolika Kosmické hory a stromu se navzájem doplňuje. Někdy se oba tyto symboly zaměňují, zpravidla se však doplňují. Oba jsou ovšem jen propracovanější mystickou variantou Kosmické osy (Kosmického sloupu). Mongolové si představují Kosmickou horu jako pyramidu se čtvercovým půdorysem, v jejímž středu je Kosmický strom. Jeho kořeny pronikají do nitra hory a jeho koruna se rozprostírá na jejím vrcholu. Bohové se živí plody tohoto stromu a démoni, ukrytí v puklinách hory, na ně hledí plni závisti. Strom světa má pro šamana zásadní význam. Když šplhá na rituální břízu, vystupuje ve skutečnosti na vrchol Kosmického stromu. Z jeho dřeva si rovněž vyrábí buben. Symbolika Stromu zahrnuje také náboženskou představu, že je zdrojem života a nesmrtelnosti. Podle Jakutů (Sibiř) se ve *středu země* tyčí strom o osmi větvích – představuje jakýsi prvotní ráj, protože právě tam se narodil první člověk a byl krmen mlékem ženy, která napůl vyčnívala z kmene Stromu. Evenkové (Sibiř) věří, že duše dětí spočívají před narozením jako ptáčata na větvích Kosmického stromu a tam že je také šamani přicházejí hledat. (Eliade 1997: 231–233)

Zatímco šamani využívají *střed světa* (spojení mezi nebem, zemí a podsvětím) k podnikání konkrétních extatických cest, ostatním příslušníkům společenství umožňuje pouze vysílat modlitby a oběti k nebeským bohům. Skutečné spojení mezi třemi vesmírnými oblastmi je výsadou jen šamanů. (Eliade 1997: 229)

1.2 Základní rysy neošamanismu

Ještě v první polovině 20. století se šamanismus jevil jako vzdálená náboženská minulost, kterou se většinou ve zprostředkované formě zabývala akademická obec. V šedesátých letech, kdy došlo k rozvoji výzkumu změněných stavů vědomí a halucinogenních látek jakožto i jejich laické konzumace, se zájem o tento fenomén

přirozeně zvýšil. Někteří kulturní antropologové a etnologové začali pracovat s tradičními šamany novým způsobem a vstoupili k nim do učení. V současné době je téma šamanismu módní záležitostí a předmětem četných akademických debat. (Vitebsky 1996: 10)

Tento „... starý náboženský fenomén se v naší kultuře revitalizuje a současně získává novou podobu odpovídající dnešním sociokulturním podmínkám. Tuto živou podobu šamanismu v dnešních vysoce rozvinutých industriálních společnostech zde označujeme jako neošamanismus, abychom ji odlišili od živé tradice původního šamanismu.“ (Lužný 1995: 169–170)

Základní báze moderního neošamanismu zůstává stejná jako u šamanismu již před tisíciletími: záměrné vstupování do změněného stavu vědomí prostřednictvím různých technik a kontakt s jinými realitami. Šaman dnes stejně tak jako dříve komunikuje s duchy a uzdravuje. Nezáleží tedy na tom, v jakých podmínkách se nachází. Oba jsou stejně dobře schopni navozovat změněné vědomí, oběma je stejně tak umožněno poznat svět okolo i vlastní nitro. (Valčík 2008: 56)

To, co je ale v západním neošamanismu nové, je, že tato mystická zkušenost není určena pouze vyvoleným, kteří prošli iniciační krizí, ale každému zájemci hledajícímu vlastní naplnění a poznání. Z jejich pohledu je šamanský trans vrozeným nadáním a možností každého člověka. Každý tak může hledat vlastní místo nejen na zemi ale i v jiných realitách a pomoci tak v duchovním růstu sobě i ostatním. (Valčík 2008: 56)

Mnohé z našich dnešních potřeb jsou podobné potřebám příslušníků dávných a domorodých kultur – jedná se o léčení, zdraví a vzájemné vztahy. K těmto běžným potřebám můžeme však doplnit potřeby spojené s městským způsobem života v západní společnosti. Těmi jsou především potřeba léčit ztrátu duše, jež se projevuje v pocitech neschopnosti a bezvýznamnosti, odcizením, závislostí, sebemrzačením a nedostatkem sebevědomí a představitosti. (Matthews 1997: 25)

Zatímco dříve byl šaman vázán převážně na malé kultury, kde se všichni navzájem znali, dnes není v důsledku globalizace žádný problém poskytnout své služby i cizím lidem, kteří žijí na vzdálených místech. Mnoho neošamanů² nabízí své

---

² Nejznámější reprezentanti neošamanismu v České republice jsou Miroslav Kašpar s internetovými stránkami <http://skridla.arcs.cz> a Ivo Musil (příloha 1) se stránkami <http://www.samani.cz>.

služby prostřednictvím internetových stránek, kde si mohou také lidé vzájemně vyměňovat a sdílet své zkušenosti a zároveň rozšiřovat své znalosti a praxi.

Západní neošamanismus se vyznačuje i tím, že v něm dochází k míchání prvků různých kultur (především severoamerická spiritualita a skupinové bubnování se symboly východních náboženství) dohromady, které by neměly jinak nic společného. Takový eklekticismus můžeme vidět například na stránkách <http://skridla.arcs.cz> M. Kašpara, které nabízí holotropní dýchání, indiánskou saunu neboli potní chýši, chůzi přes žhavé uhlí, vyrobení vlastního bubnu, kreslení mandaly, meditaci atd.³

Nelze hovořit o neošamanismu a přitom nezmínit amerického antropologa C. Castañedu, patřícího k prvním lidem, kteří zveřejnili své osobní zkušenosti a porušili tak letité tabu. Na základě svého fiktivního pobytu v mexickém kmeni Yaqui, kde působil jako učedník šamana dona Juana Matuse, sepsal 12 knih. (Castaneda 2000) Ty se od roku 1968 staly kultovním čtením. Bez ohledu na to, že jsou jeho díla fikce, přispěla a stále přispívají výrazně k popularizaci neošamanismu. (Noel 2003)

O rozvoj šamanismu na Západě se zasloužil též americký antropolog M. Harner, který opustil přístup distancujícího se pozorovatele, vstoupil k Indiánům horní Amazonie (Conibo, Jivaro) do učení, prošel iniciací a stal se tak bílým šamanem. Na základě antropologické práce v terénu a vlastních zkušeností se snažil propagovat zavedení šamanismu do současného života. V tomto směru je celosvětově uznáván jako největší znalec a praktik.⁴

V roce 1985 založil *Nadaci pro šamanská studia* (FSS – The Foundation for Shamanic Studies). Tato nezisková veřejně vzdělávací organizace si klade za cíl zachovat, studovat a vyučovat šamanské vědění pro blaho planety a jejích obyvatel. Nabízí kompaktní vzdělávací programy spočívající na metodě profesora M. Harnera, kterou nazval *jádro šamanismu* (Core Shamanism). Její význam spočívá v tom, že je založena na základních technikách společných většině kultur. Vzdělávání v jádrovém

---

³ KAŠPAR, M. Skřidla. [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 8.7.2010]. Dostupné z: <http://skridla.arcs.cz>

⁴ The Foundation for Shamanic Studies: *Michel Harner: Founder of The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <http://www.shamanism.org/fssinfo/harnerbio.html>

šamanismu učí studenty změnit vědomí prostřednictvím klasických šamanských nedrogových technik, jako je například opakující se bubnování, aby mohli objevit vlastní skryté duchovní zdroje, změnit své životy a naučit se pomáhat ostatním.⁵

Vzhledem k tomu, že Západ ztratil své šamanské znalosti kvůli náboženskému útlaku, jsou nadační programy jádrového šamanismu určeny zejména pro tyto obyvatele. Prostřednictvím kvalitních seminářů, výcvikových kurzů a školení mají opět získat přístup k jejich duchovnímu dědictví a být schopni úspěšně využít šamanismus a šamanské léčení v jejich každodenním životě.⁶

Organizace udržuje velký archiv, obsahující nenahraditelné dokumenty, knihy, audio-vizuální média a výtvary, který se snaží uchovat šamanské vědění pro budoucí generace. Také vydává vlastní časopis pod názvem *Šamanismus* (Shamanism).⁷

Podle M. Harnera je schopnost dosahovat změněných stavů vědomí nám vlastní. Každý z nás může být šamanem. Dnes každoročně navštěvuje tyto zážitkové kurzy a semináře na pět tisíc studentů v mezinárodním měřítku.⁸

Je tedy zřejmé, že stále více lidí na Západě se dnes obrací k šamanismu s cílem najít alternativní způsob sebenaplnění a porozumět sobě samým, krajině, zemi a celému vesmíru. Učí se za pomoci bubnování, chřestění, hlubokého dýchání a dalších šamanských metod podnikat vlastní duchovní cesty. Vidí v něm především neinstitucionalizovanou a nedogmatickou formu duchovnosti, jež nabízí porozumění, léčení a pomoc sobě i druhým. Neošamanismus je přístupný komukoliv a každý si v něm může najít cokoliv.

---

⁵ The Foundation for Shamanic Studies: *About The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.shamanism.org/fssinfo/index.html>>

⁶ The Foundation for Shamanic Studies: *About The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.shamanism.org/fssinfo/index.html>>

⁷ Tamtéž

⁸ The Foundation for Shamanic Studies: *Michel Harner: Founder of The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.shamanism.org/fssinfo/harnerbio.html>>

2. Změněný stav vědomí

V této kapitole se věnuji změněnému stavu vědomí. V první podkapitole jej charakterizují z pohledu současné psychologie a psychiatrie (vědomí, nevědomí, změněné vědomí a holotropní vědomí). V druhé podkapitole objasňuji změněný stav vědomí v rámci šamanismu (šamanský pohled na jinou realitu).

2.1 Charakteristika

Mluvíme-li o změněném stavu vědomí, musíme se nejprve zmínit o vědomí a nevědomí. „Z psychiatrického hlediska definujeme vědomí jako schopnost uvědomit si sama sebe, jako individualitu oproti ostatnímu světu a schopnost uvědomit si a správně zařadit (integrovat) a interpretovat vlastní vnitřní prožitky.“ (Zvolský 2001: 66) Tím máme na mysli správně určit původ a časově lokalizovat vjemy, myšlenky, vzpomínky, snové zážitky atd. Nezbytnou podmínkou vědomí je bdělost (vigilita). Bdělost představuje optimální stav centrální nervové soustavy, která je schopna adekvátně a optimálně reagovat na změny ve vnějším prostředí. (Zvolský 2001: 67) Z psychologického hlediska definujeme vědomí jako obsah mysli, který si člověk dokáže vybavit. (Hartl 2000: 666) Naše osobní historie se utváří právě v bdělém stavu vědomí, kdy se daří nejlépe uložit zážitky do paměti. I když jsou názory na vědomí různé, tradiční psychologové a psychiatři vesměs akceptují předpoklad, že vědomí je projevem neurofyziologických a biochemických procesů odehrávajících se v lidském mozku. (Plháková 2004: 64, 70)

Dle řady psychologických teorií existuje kromě vědomí další oblast v lidské mysli, která bývá označována jako nevědomí. Nevědomí můžeme charakterizovat jako souhrn psychických obsahů a procesů, které probíhají mimo vědomí, ale přesto mohou ovlivňovat chování a prožívání. Jelikož nelze nevědomé mentální procesy empiricky doložit, nevědomí se v tomto smyslu stává hypotetickým psychologickým konstruktem, který je využíván především v psychoterapii. Tím se otevírá téměř neomezené pole různým (často odlišným) teoretickým spekulacím. (Tamtéž: 71, 73)

Většinu svého života trávíme v bdělém stavu vědomí, při kterém si plně uvědomujeme svou existenci. V naší kultuře je tento stav často označován jako normální stav vědomí. Mnohé stavy vědomí, lišící se od normálního stavu, jsou

považovány za poruchové a vyžadují zásah psychiatra či praktického lékaře. Řadí se k nim delirantní stavy provázející somatická onemocnění nebo stavy, při nichž se špatně orientujeme v čase a prostoru, je narušena naše osobní identita nebo nás obtěžují bludy či halucinace. Existují také změněné stavy vědomí, které nemusí být nutně patologické. Vznikají buď spontánně, jako například spánek, nebo jsou záměrně navozeny různými způsoby. K těmto metodám patří hypnóza, meditace, hluboké dýchání, užití halucinogenních látek či dlouhodobý tanec provázený rytmickou hudbou. (Tamtéž: 64)

Změněné stavy vědomí se vyznačují těmito společnými charakteristikami:

1. „Kognitivní procesy jsou při nich povrchnější a méně kritické než obvykle.“
2. „Dochází ke změnám sebepojetí a vnímání okolního světa.“
3. „Často bývá oslabeno řízení a inhibice chování.“ (Tamtéž: 64)

Pojem změněné stavy vědomí je tedy příliš obecný a zahrnuje celou škálu jevů. Světoznámý psychiatr a psychoterapeut S. Grof (2007: 14, 32–33) však cítí, že je potřeba od těchto stavů odlišit spirituální a mystické zážitky, které mají léčivý a transformační potenciál. Tuto důležitou podskupinu změněných stavů označuje jako holotropní vědomí. Tento název doslova znamená „orientovaný k celistvosti“ či „pohybující se směrem k celistvosti“ (z řeckého holos = celek a trepein = pohybující se směrem k něčemu nebo ve směru něčeho). Holotropní stavy vědomí se vyznačují specifickou transformací vědomí doprovázenou dramatickými změnami vnímání všech smyslů, intenzivními a často nezvyklými emocemi a změnami v myšlenkových procesech. Obvykle jsou doprovázeny různými intenzivními psychosomatickými projevy a nekonvenčními formami chování. Zažíváme široké spektrum emocí, od extatického vytržení, nebeského blaha a klidu až po okamžiky bezútěšné hrůzy, vražedné zuřivosti, naprostého zoufalství a jiných forem emočního utrpení. Můžeme překročit úzké hranice tělesného ega a setkat se s širokou škálou transpersonálních zážitků, jako je pocit jednoty s ostatními lidmi, přírodou, vesmírem a Bohem. „Holotropní zážitky tohoto druhu jsou hlavním zdrojem kosmologií, mytologií, filosofii a náboženských systémů popisujících duchovní povahu kosmu a existence. Jsou klíčem k porozumění rituálnímu a spirituálnímu životu lidstva, od šamanismu a posvátných obřadů domorodých kmenů až po velká světová náboženství.“ (Grof 2007: 33)

Podle S. Grofa jsou mnohé změněné stavy vědomí, jež psychiatrie považuje za bizarní a patologické, ve skutečnosti přirozenými projevy hluboké dynamiky lidské psychiky. „*V mnoha případech může být proniknutí těchto prvků do vědomí projevem snahy organismu vysvobodit se z pout různých traumatických vlivů a omezení, vyléčit se a dosáhnout harmoničtějšího způsobu fungování.*“ (Grof 1993: 24) Za nejúčinnější techniku navozující změněný stav vědomí a aktivující psychiku považuje aplikaci psychoaktivních látek. Protože byla tato psychedelická terapie později zakázána, S. Grof přišel s novým účinným nefarmakologickým přístupem, který nazval holotropní dýchání či holotropní terapie. Jedná se o kombinaci řízeného dýchání, práci s tělem, hudbou a různými jinými zvukovými prostředky. (Grof 1992: 140–141) Terapeutické využití změněných stavů vědomí je nejnovějším vývojem západní psychoterapie. Paradoxně se však jedná o nejstarší formu léčení, která může být vystopována až k šamanským praktikám. (Grof 2007: 37) Vždyť hluboké dýchání, hudba, pohyb těla a užití halucinogenních látek jsou už po tisíciletí součástí jejich náboženských rituálů.

Více než tři desetiletí systematického studia změněných stavů vědomí přivedly S. Grofa k závěrům, že vědomí je něčím víc než pouhým produktem mozku. Vědomí je pro něj naopak výrazem a odrazem kosmické inteligence, jež prostupuje celý vesmír a veškeré bytí. Je přesvědčen, že nás přímo spojuje nejen s naším nejbližším okolím a naší vlastní minulostí, ale i s událostmi, které jsou daleko mimo dosah našich fyzických smyslů a sahají do jiných historických období, do přírody a do kosmu. Jsme schopni dosáhnout dávné minulosti a být svědky událostí ze života našich lidských i zvířecích předků nebo scén, ve kterých se vyskytují lidé z jiných historických období a kultur, se kterými nejsme geneticky spojeni. Dokážeme překročit prostor i čas, přesáhnout hranice dělící nás od různých živočišných druhů, prožít procesy v rostlinné říši a v anorganickém světě, prozkoumávat mytologické a jiné reality, o jejichž existenci jsme předtím ani nevěděli. Jsme také schopni znovu prožít emoce, které jsme měli při průchodu porodním kanálem, dokonce i události, které se odehrály v době, kdy jsme byli ještě zárodky v lůně našich matek. Rozměry naší psychiky jsou tedy nekonečně větší, než jak je popisuje tradiční psychologie a psychiatrie. (Grof 1993: 23–24)

Nejen tradiční věda, ale i celá západní kultura v minulosti zanedbávala oblast výzkumu změněných stavů vědomí. Připisovali vysokou hodnotu každodennímu bdělému stavu mysli a všechny ostatní stavy vědomí považovali za patologické. S objevem LSD a následným výzkumem halucinogenů se však otevřela nová revoluční cesta studia lidského vědomí a zároveň s ním souvisejícího změněného vědomí. Padesátá až šedesátá léta 20. století byla obdobím náhlého zvýšení zájmu o východní duchovní filosofie a praktiky, šamanismus, mystiku, experimentální psychoterapii a další výzkumy lidské psychiky. (Grof 1993: 19)

V tomto směru zaujímáme v dějinách lidstva zcela výjimečné postavení. Všechny ostatní kultury chovaly změněné stavy vědomí ve velké úctě. Cenily si jich jako účinných prostředků kontaktu s posvátnými realitami, s přírodou a s ostatními lidmi a využívaly tyto stavy k diagnóze chorob a k léčení. Zároveň je považovaly za důležité zdroje umělecké inspirace a za bránu k intuici a mimosmyslovému vnímání. Věnovaly značný čas a energii rozvíjení technik navozujících změny vědomí a pravidelně je používaly pro celou řadu rituálních událostí. (Grof 1993: 19)

Podle slavného amerického antropologa M. Harnera je tradiční západní chápání lidské psychiky příliš jednostranné a zkreslené. „... západní vědci považují svůj konkrétní přístup k realitě a psychologickým jevům za nejlepší a „prokázaný mimo veškerou pochybnost“, kdežto perspektivy ostatních kultur posuzují jako méněcenné, naivní a primitivní.“ „... tradiční akademický přístup [...] bere v úvahu pouze pozorování a prožitky, které nám zprostředkovává našich pět smyslů v běžném stavu vědomí.“ (Harner 1980 in Grof 1993: 19)

Pečlivé studium zážitků, které nám jsou dostupné prostřednictvím změněných stavů vědomí, předpokládá dostatek důkazů o tom, že definice vědomí tradiční psychiatrie a psychologie jsou neúplné a nesprávné. Moderní výzkum vědomí v posledních několika desetiletích začíná potvrzovat víru tisíce let starých kultur a ukazuje, že naše psychika nemá žádné reálné a konečné hranice. Nové chápání lidské psychiky by mohlo v budoucnosti vést k překlenutí propasti mezi tradiční západní vědou a moudrostí duchovních systémů. Šamanismus a východní duchovní systémy by se tak staly normálními a pochopitelnými formami lidského snažení spíše nežli psychopatologickými záležitostmi nebo pověřivými aktivitami, jak jsou dnes ještě mnohými vědci chápány. (Grof 1993: 192–193)

2.2 Změněný stav vědomí a šamani

Názory charakterizující šamany zahrnují mnoho rozdílných domněnek o povaze jejich osobnosti a psychologie. Západní medicína je často považuje za duševně nemocné, zejména hysteriky a schizofreniky. Šamani se totiž během transu projevují velice podobným způsobem. Dochází u nich například k rozdvojení osobnosti, třesu, prudkým křečím, zrychlenému a hlasitému dýchání, omdlívání, pádům na zem, koulení očima, tikům v obličeji, skelnému pohledu atd. Jsou mezi nimi ovšem značné psychologické a sociální rozdíly. Šamani těchto stavů dosahují z vlastní vůle, svoji mysl mají pod kontrolou, jsou schopni se plně soustředit, zapamatovat si a později vybavit vše, co během extatických cest zažili. Jejich sociální interakce a komunikace není nijak narušena, dokonce dokáží velmi citlivě odrážet nálady a názory druhých. Ve své společnosti jsou považováni za duševně nejspokladnější osoby. Pokud nejsou v transu, jejich životy se podobají životům obyčejných lidí. (Vitebsky 1996: 64, 138)

Do změněného vědomí nevstupují kvůli hře nebo zábavě, nýbrž s důležitými cíli – být k užítku světa a pomoci ostatním lidem. (Harner 1996: 33–34) Snaží se vyléčit pacienta, doprovodit duši zemřelého do světa mrtvých duchů, zapůsobit na duchy, aby ovlivnili počasí, ekologickou rovnováhu apod.

Šamani vyvolávají trans prostřednictvím různých metod, jako jsou zpěv, hudba (obzvláště monotónní bubnování), vyčerpávající pohyb (tanec, běh), hluboké dýchání, extrémní teploty, hlad, žízeň, nedostatek kyslíku či spánku, tělesná bolest (bičování, mučení) nebo užití halucinogenních látek. Tyto rozmanité prostředky jsou často používány paralelně. Hudba bývá doprovázena zpěvem a tancem, před požitím halucinogenů se několik dní dodržuje půst, během vizí způsobených psychoaktivními látkami se zpívá nebo hraje na hudební nástroj apod. Někteří šamani (v arktických oblastech) jsou dokonce schopni vyvolat změněné vědomí spontánně, bez použití výše zmíněných metod. (Eliade 1997: 38)

V šamanově prožívání jiné reality se věci jeví stejně reálné a materiální, jako se jeví tady. Cítí chlad nebo teplo vzduchu, tvrdost nebo měkkost kamene, vnímá barvy, zvuky, pachy atd. Šaman nepovažuje tyto odlišné světy za projekci vlastní mysli. Tu spíše používá jako nástroj vstupu do odlišné reality, jež existuje nezávisle na něm. Extrémní názor zastávají jihoameričtí Chívarové, pro které je náš běžný stav vědomí pouhá iluze nebo lež. Za jedinou realitu totiž považují tu, která je přístupná v transu.

Věří, že každá významná událost na tomto světě je výsledkem skrytých událostí v jiném světě.⁹ (Harner 1994: 21)

---

⁹ Pojem *psychospirituální krize* (spiritual emergencies), oddělující obtížné stádium transformace osobnosti a duchovního otevření od psychotických poruch, je na Západě poměrně nový. Jedná se o stav, kdy člověk prožívá změněné stavy vědomí, mystické a neobvyklé zážitky. Průchod takovými stavy bývá často obtížný, až děsivý. Mohou vyvést z rovnováhy nejen toho, kdo je prožívá, ale i jeho blízké. Je-li jim však správně porozuměno a jsou-li vhodně podporovány, mohou vést k emočnímu a psychosomatickému uzdravování, k pozitivním změnám osobnosti a vyřešení důležitých životních problémů. Někteří lidé procházející psychospirituální krizí prožívají epizody podobné šamanské či iniciační krizi (viz str. 12–14). Vedle prvků fyzického a duševního utrpení, smrti a znovuzrození zahrnují tyto stavy i spojení se zvířaty, rostlinami a přírodními silami. (Grof 2007: 117–121, 126–127) Tento opačný přístup, který připouští ontologickou podstatu šamanské iniciační krize, nám ukazuje, že na jednu stranu mohou být tradiční šamani chápáni západní psychiatrií jako psychotici a na druhou stranu psychotici v západní společnosti mohou být považováni za šamany. Lidé, kteří jsou u nás diagnostikováni za duševně nemocné, nemusí být tedy nemocní, ale mohou se potýkat například se šamanskou krizí, tzv. procházet psychospirituální krizí.

3. Rostlinné halucinogeny

V této kapitole se zabývám halucinogenními rostlinami, jež šamani užívají k navození změněného stavu vědomí. V první podkapitole je popisují z pohledu současné psychologie a psychiatrie (stručná historie výzkumu halucinogenů, jejich charakteristika a účinky). V druhé podkapitole se věnuji jejich sociálnímu kontextu (vztah domorodých kultur k rostlinným halucinogenům, jejich použití a výskyt). Dále pak uvádím podrobný přehled pěti hlavních rostlin (konopí, lysohlávka, muchomůrka červená, peyotl a ayahuasca – nápoj připravený z liány *Banisteriopsis caapi* s příměsí různých rostlinných druhů), které jsou podle mého názoru mezi ostatními halucinogeny nejdůležitější a nejvýznamnější. U každé z nich zmiňuji botanickou klasifikaci, výskyt, chemické složení, účinky, přípravu, historii a její používání významnou přírodní kulturou. K výběru těchto rostlin a hub mě vedlo především to, že jsou dodnes nepostradatelnou součástí života některých domorodých kultur a mají dlouhou, pestrou tradici. Tyto významné zástupce popisuje také mnoho předních odborníků na psychoaktivní flóru, mezi které se řadí: P. Stafford, P. T. Furst, R. E. Schultes a A. Hofmann.

3.1 Charakteristika a účinky

Neustále narůstá počet důkazů o tom, že mnoho starých kultur používalo halucinogenní rostliny kvůli jejich účinkům na lidské vědomí. Dlouhá historie užívání halucinogenů pro rituální účely je v kontrastu s relativně krátkým obdobím vědeckého zájmu a výzkumu o tyto látky. (Strassman 2005: 36)

Větší pozornosti se halucinogenní látky dočkaly až na konci 19. století, kdy byl objeven meskalin, výtažek z kaktusu peyotl. I přesto v následujících letech probíhal výzkum halucinogenů velmi omezeně. Malé nadšení pro meskalin souviselo jistě s nevolnostmi a zvracením, které často vyvolával. Dalším důvodem mohlo být to, že neexistoval žádný vědecký ani lékařský kontext, který by jeho účinky pomohl pochopit. (Tamtéž: 37)

Zlaté období v historii halucinogenů začalo až v roce 1942, kdy švýcarský chemik A. Hofmann náhodou objevil mocné psychoaktivní vlastnosti LSD-25

(diethylamid kyseliny lysergové). Tato sloučenina, získaná z námelu, se stala přes noc ve vědeckém světě senzací. (Tamtéž: 40)

V polovině 50. let byl odhalen v mozku zvířat serotonin, první známá biologická sloučenina. Následující experimenty určily jeho přesnou lokalizaci a účinky na funkce jednotlivých nervových buněk. Vědci také zjistili, že chemické stavby serotoninu a LSD jsou příbuzné. Díky těmto objevům se z LSD stal nejefektivnější nástroj při studiu vztahů mezi mozkiem a myslí. (Tamtéž: 37–39) Moderní výzkum se neomezil jen na LSD, ale přispěl také k oživení zájmu o dříve známé halucinogenní rostliny a přinesl spoustu nových informací o nich. U většiny z nich se povedlo chemicky určit hlavní aktivní látky a laboratorně je získat v čisté formě. (Grof 1992: 222–223) S halucinogeny se také začalo experimentovat v rámci psychoterapie, která přinesla v léčbě pozoruhodné úspěchy. (Strassman 2005: 40)

V 60. letech se užívání halucinogenních látek masově rozšířilo mezi mládež. Média, která přeháněla a připisovala halucinogenům negativní fyzické a psychické účinky, se stala jedním z faktorů, které přispěly k útlumu výzkumu. Reakcí na všeobecný strach z nekontrolovaného používání těchto látek bylo schválení protidrogového zákona (1970). „Zázračné“ halucinogenní látky, o kterých se vědci domnívali, že jsou klíčem k pochopení mentálních chorob, se staly najednou obávanými a nenáviděnými. Nejvlivnější členové lékařských komor došli k názoru, že věda nemůže obhájit svůj výzkum před represivními zákony, za nimiž stojí jen emoce, dojmy a média. S novým zákonem tak výzkum účinků halucinogenů na lidech skončil stejně rychle, jako začal. (Strassman 2005: 42–44)

Podle S. Grofa byly západní kultury zcela nepřipraveny přijmout mimořádné halucinogenní účinky na vědomí a porozumět jim. Zároveň byla ohrožena základní představa průmyslové společnosti. Začalo se totiž ukazovat, že šťastný a spokojený život nezávisí na shromažďování materiálních statků, ale na hlubokých duchovních prožitcích.¹⁰ Podle amerického psychiatra R. Strassmana byl další problém v tom, že se halucinogeny staly zdrojem konfliktů v samotné psychiatrii. Aby vědci nemuseli zdlouhavě čelit složitým a protichůdným účinkům, které tyto látky vyvolávaly, raději

---

¹⁰ GROF, S. Dis drogový informační server: *Výzkum psychoaktivních látek* [online]. Publikováno: 3.11.2006, [cit. 6.4.2010]. Dostupné z: <http://www.drogy.net/clanek/vyzkum-psychoaktivnich-latek-minulost-soucasnost-a-budoucnost_2006_11_03.html>

se těmito otázkám vyhýbali. Psychiatrie nikdy nevycházela příliš dobře s duchovními otázkami a podobnými oblastmi. (Strassman 2005: 44–45)

Téměř třicet let pak halucinogenní látky čekaly na okraji zájmu, kterého se jim opět dostalo v průběhu 90. let. V poslední době se halucinogenním látkám dostalo nejvíce pozornosti v psycholytické¹¹ a psychedelické¹² terapii, kde je využívána jako pomůcka pro zrychlení a zefektivnění léčby. V tradiční medicíně látku dostává pouze pacient, zatímco u domorodých kultur používá rostlinu šaman či léčitel, kterému je skrze ni propůjčena moc uzdravovat. (Schultes 1996: 178–181)

Jelikož se nikdo nemůže shodnout na tom, co přesně halucinogeny jsou a co způsobují, existuje pro ně mnoho názvů: mystikomimetika (napodobují mystické stavy), fantastikanty (stimulují představivost), entheogeny (navozují pocit božství), oneirogeny (způsobují snění), psychotomimetika a psychotogeny (napodobují nebo způsobují psychózu), fanerothymy (vyvolávají vize), psychodisleptika (narušují mysl). (Strassman 2005: 46) R. Strassman dává před slovem halucinogen přednost označení psychedelika. Ukazují totiž: „... *co je ve vaší mysli a co s ní souvisí; ukazují podvědomé součásti myšlení a cítění, které jsou skryté, potlačované, zastřené, zapomenuté, mimo naše vidění ...*“ (Strassman 2005: 48) Žádný z těchto termínů však onu rozmanitou skupinu psychoaktivních látek uspokojivě nevystihuje.

Za halucinogeny obecně považujeme všechny psychoaktivní látky vyvolávající různé druhy halucinací (zrakové, sluchové, hmatové, čichové a chuťové). Další přijatelná definice zní: chemické sloučeniny, které navozují změny vnímání, myšlení a nálad, ale jen zřídka způsobují pomatenost, zhoršení paměti či blokaci vnímání vlastní identity. (Schultes 1996: 12–13)

Do této skupiny patří několik stovek různých látek, které lze obecně rozdělit na: přírodní rostlinné (např. meskalin, psilocybin, harmalin, harmin, kyselina ibotenová,

---

¹¹ Léčebná metoda, při níž pacient opakovaně, v jednotýdenních či dvoutýdenních intervalech, dostává středně silnou dávku halucinogenní látky. Jednotlivé halucinační zkušenosti jsou poté rozebírány v následujících sezeních, také mohou být vyjádřeny malbou, kresbou apod. (Schultes 1996: 178) Slouží především k pochopení a vysvětlení prožitých traumat. (Mioviský 1996: 82)

¹² Léčebná metoda, kdy po individuální psychologické přípravě pacient dostane jednu velmi silnou dávku halucinogenní látky. (Schultes 1996: 178) Účelem je vyvolat intenzivní a neobyčejný zážitek transcendentálního charakteru, který pozitivně ovlivní osobnost. (Mioviský 1996: 83)

tetrahydrocannabinol), přírodní živočišné (např. bufotenin) a umělé neboli syntetické (např. LSD)¹³

Hlavní rostlinné halucinogeny jsou svou chemickou stavbou velmi podobné biologicky aktivním složkám serotoninu a noradrenalinu. Ty se přirozeně nacházejí v mozku a jsou zdrojem důležitých psychologických a fyzických procesů. Díky tomuto příbuznému vztahu mohou halucinogenní látky ovlivňovat jejich fungování. Mají buď stejný účinek, nebo je blokují. (Schultes 1996: 172–173) Halucinogeny na nás tedy působí změnou aktivity mozku. I když rozumíme větší části jejich mechanismu fungování, mnoho otázek zůstává v této oblasti nezodpovězených.

Halucinogeny se vyznačují dramatickým nástupem a nepředvídatelnými účinky. Ty závisí nejen na samotné látce, ale také na setu a settingu. Set souvisí s naším fyzickým a psychickým stavem, např. s očekáváním, zvyklostmi, myšlenkami a pocity. Setting představuje konkrétní vnější okolí, kde se nacházíme, neboli kdo a co je v naší bezprostřední blízkosti. (Strassman 2005: 45) Když konzument chápe halucinogenní zkušenost jako posvátnou, výjimečnou událost, na kterou je třeba se připravit, jsou výsledky mnohem lepší, než když ji považuje jen za rekreační, jako prostředek úniku z nudy. (Stafford 1997: 106)

Látky působí na naše vnímání, emoce, myšlení a sebeuvědomování. Změny zrakového vnímání bývají často základní a nejzřejmější. Předměty stojí osamoceně, vytrženě ze svého okolí. Zdá se, že existují samy o sobě, čímž nabývají na důležitosti. Mění tvar, jsou jasnější nebo zastřenější, větší nebo menší. Zjevují se různá víření, nepopsatelně pestré barvy, geometrické vzory, zvířata, démoni, bytosti, obrazy živých i neživých objektů, které se různě pohybují. Typické je i změněné vnímání času, zvuků a chutí. Zažíváme nadměru emocí, které jsou nesmírně intenzivní. K druhým lidem cítíme silnou empatii nebo je naopak nesnášíme. Objevuje se euforie, záchvat smíchu nebo deprese, smutek či úzkost. Získáváme nový náhled na své problémy. Máme dojem, že jsme pochopili, co se v běžných předmětech skrývá. Připadá nám, že naše tělo už neexistuje, nebo že se mysl od těla odloučila. (Strassman 2005: 56–57) Opouštíme svůj zaběhlý, důvěrně známý svět a začínáme žít ve světě nových zákonitostí, neznámých dimenzí a převráceného času,

---

¹³Drogy-info.cz: *Halucinogeny podrobně* [online]. Publikováno: 31.3.2003, [cit. 28.3.2010]. Dostupné z: <http://www.drogyinfo.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/halucinogeny/halucinogeny_podrobne>

který nelze běžnými slovy popsat. Stavby vznikající vlivem halucinogenních drog jsou v některých případech podobné symptomům schizofrenie a dalším mentálním poruchám. (Schultes 1996: 179) Z tělesných účinků se může dostavit bušení srdce, zvýšení krevního tlaku, pocení, suchost v ústech, závratě, nevolnost a zvracení.¹⁴

3.2 Halucinogenní rostliny a šamani

Rostliny s halucinogenními účinky vždy hrály důležitou roli při rituálech mnoha národů a některými jsou uctívány jako posvátné dodnes. (Zelený 2007: 48)

Omamné rostliny pomáhají šamanům k extatickým cestám do nadpozemského světa mnohem rychleji než jiné techniky. Jejich obřadní používání má u různých domorodých společenství široké spektrum účelů. Mezi ně patří především diagnóza a léčení nemocí, komunikace se světem duchů, předků a božstev, telepatie, spojení s přírodními silami, se zvířaty a rostlinami, osobní transformace a posílení sociální soudržnosti v daném společenství. (Grof 1992: 225) Psychedelické zkušenosti slouží i k praktickým účelům, jako je nalezení ztracených osob a předmětů, získání údajů o lidech na vzdálených místech a sledování pohybu zvěře, kterou domorodci loví. Halucinogenní rostliny jsou zdrojem umělecké inspirace. (Grof 2007: 194) Potvrzují a posilují platnost kmenových tradic předávaných z generace na generaci, kdy například mexičtí Huicholové po zasvěcovacím požití peyotlu prohlašují: „Je to přesně tak, jak mi otcové vyprávěli“. (Furst 1996: 25–26) Šamani též věří, že v rostlinách žijí duchové, na které se mohou obrátit a žádat ochranu jejich kmene. Některé z nich jsou dokonce považovány za ztělesnění samotných bohů. (Schultes 1996: 7) Tyto rostliny podle nich nedeformují realitu, ale naopak odkrývají pravý stav věcí, který zůstává v normálním stavu vědomí skryt. (Vitebsky 1996: 85) Slouží jako prostředek k dosažení dalšího poznání, k získání nových informací. (Valíček 2000: 19) Vzhledem k těmto magickým schopnostem jsou nazývány medicínou a považovány za posvátné. (Achterberg 1994: 107) Jsou rostlinami bohů „par excellence“. (Schultes 1996: 7)

---

¹⁴ Drogová poradna: *Psilocybin* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.drogovapordna.cz/rubrika.php?rubrika=26>>

Halucinogeny jsou výsadou znalých a zkušených šamanů, kteří je používají za účelem pomoci svému společenství. Znamenají tedy prostředek, nikoli cíl. Jejich užití pro rekreační účely (které je na Západě velice časté) považují za nemyslitelné. Rituály nelze vést v komatózním stavu zapomenutí. Proto šamani konzumují takové množství rostlin, aby si mohli extatickou zkušenost později vybavit a byli schopni rozeznat reality, s nimiž se setkají. (Achterberg 1994: 107–108)

Psychoaktivní látky představují starý původní šamanský prostředek navozující změněný stav vědomí.¹⁵ Jiného názoru, často kritizovaného, je známý historik náboženství M. Eliade, který spatřuje v jejich používání historicky mladou degeneraci čistého šamanismu. Už pravěcí lovci-sběrači byli pravděpodobně schopni rozpoznávat a zpracovávat velké množství rostlin s psychoaktivními účinky. Jejich užívání v těchto dávných dobách nasvědčuje mnoho archeologických nálezů z období paleolitu, mezolitu a neolitu. Mezi ně se řadí především jeskynní malby, zobrazující geometrické vzory nejasného významu, které vznikly zřejmě v transu. Toto umění z doby kamenné nabízí vysvětlení, že tmavé, vlhké a nehostinné jeskyně mohly být posvátnými místy, určenými pro různé rituály prováděné prehistorickými šamany. Dalším důkazem je objevení uměleckých předmětů z čtvrtého tisíciletí př. n. l., vypadajících jako spalovací nádoby. Jejich bohaté zdobení vypovídá o tom, že nesloužily pouze ke každodennímu používání. Pohybujeme se však stále v oblasti nepřímých důkazů. Je tedy samozřejmě možné, že kresby na jeskyních mohly být inspirovány jinými metodami vyvolání změněného stavu vědomí a nádoby používány ke spalování jiných, nikoli halucinogenních látek. (Rudgley 1996: 13–23)

V Novém světě se užívá halucinogenních rostlin ve větší míře než na starém kontinentě. Hlavním důvodem je pravděpodobně odlišný kulturní vývoj obou oblastí. Život amerických Indiánů byl založen na schopnosti lovců opatřit obživu. Jejich lovecké dovednosti závisely na magických kouzlech, nadpřirozených darech a individuálních mystických zážitcích, kterých lze dosáhnout právě pomocí halucinogenních rostlin, jež obsahují nadpřirozené síly. Oproti tomu v Asii většina národů přerostla v pastevecké a zemědělské společnosti, čímž ztratily dřívější hlubokou úctu k psychotropním látkám a jejich náboženskému používání.

---

¹⁵ Drogy-info.cz: *Halucinogeny podrobně* [online]. Publikováno: 31.3.2003, [cit. 28.3.2010]. Dostupné z: <http://www.drogyinfo.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/halucinogeny/halucinogeny_podrobne>

V minulosti tyto kultury znaly pravděpodobně mnohem více omamných rostlin než dnes, ale nakonec je nechaly upadnout v zapomnění. (Schultes 1996: 30)

Pro své omamné vlastnosti je používáno přibližně 150 rostlinných druhů. Ve světě je jen málo míst, kde by se nevyskytoval žádný halucinogen používaný domorodou kulturou. (Tamtéž: 26)

Afrika je, i přes svou velkou rozlohu a botanickou rozmanitost, kontinentem poměrně chudým na halucinogeny. Nejznámější posvátnou rostlinou je bezesporu **iboga**, používaná šamany v Kongu a Gabunu při magicko-náboženských obřadech kultu *Bwiti*. S její pomocí se setkávají s duchy mrtvých a poznávají vlastní smrt. Intoxikace je také součástí iniciačních rituálů, při nichž novici nemohou vstoupit mezi ostatní členy kultu, dokud sami *Bwiti* nespátrí, a toho lze dosáhnout jenom prostřednictvím *ibogy*. V malém množství působí jako afrodisiakum či stimulační prostředek, umožňující překonat fyzickou námahu bez pocitu sebemenší únavy. Tento kult se stal hlavní silou domorodců v boji proti křesťanskému a islámskému misionářství. (Tamtéž: 26, 70, 112)

V Evropě patří mezi nejdůležitější halucinogeny **mandragora lékařská**, **rulík zlomocný** a **blín černý**, které se ve středověku používaly zpravidla k čarodějnickým praktikám. Zajímavou pověst opředenou kouzly a pověrami si vysloužily zejména svými omamnými účinky. Čarodějnice se po jejich užití setkávaly s nadpřirozenými silami a cestovaly na vzdálená místa, kde se oddávaly černé magii. (Tamtéž: 86)

Asie je nepochybně proslulá **muchomůrkou červenou**, známou jako posvátné a božské narkotikum *sóma*. Pro své halucinogenní vlastnosti je oblíbená především u sibiřských šamanů kmenů Korjaků, Ostjaků, Kamčadalů a Čukčů, kteří praktikují rituální pití moči intoxikované osoby. Tato houba je zřejmě občas využívána i ve Střední Americe. Mayové ji nazývají *kakuljá-ikox* (houba blesku) a dávají ji do souvislosti s bohem blesku, jenž velí skřítkům deště. Kičéové pro ni používají pojmenování, vztahující se k její posvátné moci, *itzelocox* (d'ábelská houba). Svůj význam má nepochybně také v kultuře Athabasků, žijících v severozápadní Kanadě, a Odžibvejů, žijících na severovýchodě USA. Odžibvejové muchomůrku nazývají *oshtimisk wajashkwedo* (houba s červeným kloboukem). (Tamtéž: 82–85)

Ze starého kontinentu pochází též **konopí**, dnes používané téměř po celém světě pod nejrůznějšími názvy, jako např. *marihuana*, *bhang*, *dagga*, *ganja*, *charas*, *kif*.

První zmínka o využití konopí pochází od kočovného kmene Skytů, pořádajících „skvostné“ konopné lázně. Dodnes se tato technika používá zejména mezi africkými Hotentoty a Křováky. Tepekanům z Mexika občas nahrazuje peyotl. Konopí je také součástí náboženských obřadů panamských Kunů a mexických Corů. (Tamtéž: 100–101)

V Austrálii a Oceánii domorodé kultury žádné halucinogenní látky nepoužívají. Dříve se původní obyvatelstvo Velkých Antil pravděpodobně oddávalo šňupání **cohoby**, který byl zřejmě převzat od jihoamerických Indiánů v dobách, kdy podnikali útoky na Karibské ostrovy. (Tamtéž: 26)

Severní Amerika je na omamné rostliny také chudá. Indiáni žijící v oblasti Texasu a Mexika používali při svých extatických tancích provázených vizemi a halucinacemi semena stromu jerlínu neboli **meskalové boby**. Ty však byly později vyměněny za peyotl. (Tamtéž: 26, 71)

Durman je v Novém světě spojován především s magickými a náboženskými obřady. Tato rostlina patří již od nepaměti mezi posvátné halucinogeny Indiánů žijících v USA a Mexiku. Mexičtí Indiáni durman nazývají *toloache* a nepoužívají ho pouze k navození omamných stavů, ale i k léčení. Huicholové považují toloache za obzvláště nebezpečný a zlovolný, že s ním smí zacházet pouze pověřená osoba. U Navahů, Pajutů a dalších kmenů vyvolává posvátná rostlina zjevení představující zvířata. Pro kmen Zuniů je durman jedním z bratrstva kněží deště, s jehož pomocí prosí mrtvé, aby se u duchů přimluvili za déšť. Ve Starém světě má tato posvátná rostlina také dlouholetou tradici, je zde však ceněna spíše pro léčebné schopnosti. (Tamtéž: 106, 109–110)

Nikde na světě nejsou posvátné rostliny popsány v tak hojné míře jako v Mexiku, kde se jejich užívání stalo součástí života domorodců. Nejznámější halucinogenní látkou je bezpochyby **peyotl**. (Tamtéž: 26) Jeho užívání při obřadech přetrvalo dodnes především u mexických Indiánů kmene Cora, Čičimeka, Tarahumara a Huichol, kteří pořádají jednou ročně posvátnou pouť za jeho sběrem. Tento posvátný kaktus je také součástí nového indiánského náboženství v Americe a Kanadě, známého pod názvem *Native American Church* (Domorodá americká církev neboli Církev domorodých Američanů), ve kterém se kombinuje kult peyotlu s křesťanskými prvky. (Grof 1992: 220–221)

Téměř stejně důležité jsou posvátné houby, kterým Aztékové říkali **teonanacatl** (božské tělo). Mezi nimi mají nejvýznamnější postavení lysohlávky, nazývané *to-shka* (opojná houba) či *she-to* (luční houba), a límcovka kubánská, označovaná jako *di-shi-tjo-le-rra-ja* (božská houba kravského trusu). Zmíněné druhy hub jsou dodnes používány k věšteckým a náboženským obřadům především mezi šamany kmene Mazatek, Činantek, Zapotek a Mixtek, žijících v mexickém státě Oaxaca. (Schultes 1996: 78, 147)

Ololiuqui (semena povijnice) je další posvátnou rostlinou, která hrála důležitou roli v aztéckém náboženství a dodnes se používá v jižním Mexiku. S její pomocí jsou šamani přiváděni do transu a věšteckých vidění, které spojují s božskou přítomností. Ololiuqui, nazývanou též jako *piule*, najdeme v každé vesnici státu Oaxaca, kde je mnoha kmeny uctívána jako významný halucinogen. Používá se především mezi Činanteky, Zapoteky a Mazateky, kteří se k ní v dobách nesnází s důvěrou obracejí. (Tamtéž: 26, 158, 160)

Jižní Amerika je na tom svým množstvím a rozmanitostí posvátných rostlin podobně jako Mexiko. Nejdůležitějším halucinogenem je **ayahuasca**, známá pod místními názvy jako *caapi*, *pindé*, *yajé*, *dápa*, *mihi a kahi*. Tento omamný nápoj se pije při náboženských ceremoniích v západní části Amazonské nížiny a na svazích kolumbijských a ekvádorských And. Důležitou roli hraje při rituálu přerodu chlapce v muže pořádaným amazonskými Tukany. Domorodé kultury věří, že osvobozuje duši z pout těla, která pak může volně putovat světem a mluvit s bytostmi z říše duchů. (Tamtéž: 26, 66, 81, 123)

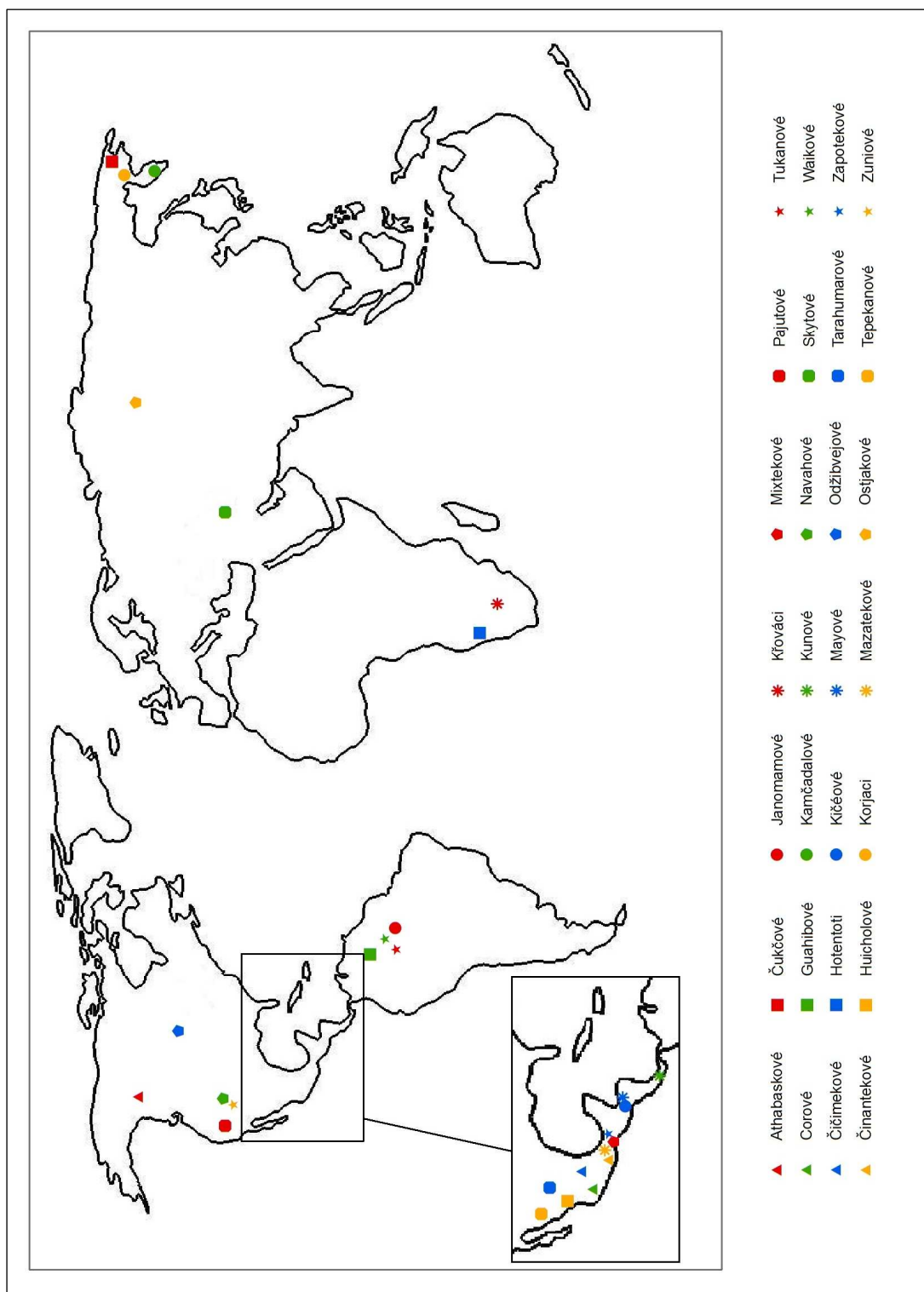
V Peru a Bolívii se při rituálech používá nápoj **cimora**, připravený z kaktusu *san pedro*. Využívá se dnes především k léčení nemocí, ke zrušení kouzel a věštění. I když není jedinou magickou rostlinou, kterou šamani v oblasti And sbírají a užívají, je z nich nejdůležitější. (Tamtéž: 27, 154)

V povodí řeky Orinoka a částečně i Amazonky se připravuje silná šňupací směs nazývaná **yopo** nebo *niopo*. Tento prášek, vyrobený ze semen stromu rodu *Anadenanthera*, je většinou vyhrazen domorodým šamanům, kteří s jeho pomocí upadají do transu, prožívají vize a rozmlouvají s duchy *hekula*. Šňupání také probouzí věštecké schopnosti, ochraňuje kmen před nemocemi a zvyšuje pozornost lovců i jejich psů. Někdy se užívá pravidelně každý den pro posílení, jak je tomu

například u kmene Guahibů z povodí řeky Orinoka. (Tamtéž: 27, 117–118) Halucinogen se v řeči Janomamů nazývá *epená* (opilý) a jeho prostřednictvím je jejich veškerá kultura a orální tradice přenášena na další generace. Yopo pro ně znamená únik z každodenního života, který naše civilizace nedokáže nahradit. (Zelený 2007: 252, 254) Mezi nejnáruživější vyznavače šňupacího prášku bezpochyby patří Waikové, žijící v jižní části Venezuely. (Schultes 1996: 118)

Přírodní kultury uctívají tyto halucinogenní rostliny jako posvátné a kulturně sjednocující prostředky, jež je třeba chovat ve velké úctě.

Obr. 1: Přehled zmíněných etnik a jejich lokalizace

Zdroj: autor

3.3 Konopí

Tab. 1: Terminologie a botanická klasifikace konopí

Botanický název	Cannabis indica, Cannabis sativa, Cannabis ruderalis
Lidový název	Hašiš, Marihuana, Bhang, Charras, Ganja, Dagga, Kif
Rod	Cannabis
Čeleď	Cannabaceae, Konopovité

Zdroj: autor

Obr. 2: Konopí

Zdroj: dostupné z <<http://www.legalizace.cz/wp-content/gallery/prispevky-pics/outdoor-cannbis.jpg>>
[cit. 20.3.2010]

Botanika

Konopí bylo dříve řazeno do čeledi Urticaceae (kopřivovitých), poté do čeledi Moraceae (morušovitých) a v současnosti patří do Cannabaceae (konopovitých). (Stafford 1997: 261) Existují tři druhy tohoto rodu – Cannabis sativa (konopí seté), Cannabis indica (konopí indické) a Cannabis ruderalis (konopí rumištní). Někteří však stále trvají na jednom druhu konopí, a to konopí setém se dvěma formami – Cannabis sativa indica a Cannabis sativa americana. (Valíček 2000: 60–61)

Všechny druhy konopí jsou jednoleté a většinou dvoudomé (samčí a samičí rostliny). Tito samci a samice jsou vytvářeny v poměru 1:1. Pokud má však rostlina více světla, tím produkuje více samic, naopak čím jsou podmínky horší, tím více je

samců.¹⁶ Samičí byliny jsou zpravidla větší, vytváří pevnější vlákna, obsahují více psychoaktivních látek a výživných semen. (Raetsch 1994: 14) Kořen je kulový, dosahuje hloubky až 2 m. Lodyha je lysá nebo chlupatá a dorůstá maximálně do výšky 4 m. Listy jsou šedozelené, podlouhlé, k oběma koncům zúžené, na okrajích pilovité, na líci drsné, na rubu chlupaté a slabě drsné. (Valíček 2000: 59)

Konopí seté je vysoké, dosahuje až 4 m. Má silný, vláknitý stonek a řidší listoví. Je jen málo rozdvojeno. Obsah psychoaktivních látek je velmi nízký, omamné účinky jsou tedy zanedbatelné. (Raetsch 1994: 14)

Konopí indické je nízké, dorůstá do výšky 1,2 m. Má husté listoví, stonek není tolik vláknitý. Je silně rozdvojeno. Obsahuje mnoho aktivních látek, halucinogenní účinky jsou tedy vysoké. (Raetsch 1994: 14)

Konopí rumištní je velmi malé, dosahuje až 60 cm. Má tenký, slabě vláknitý stonek. Listoví není příliš husté, listy jsou poměrně dost velké. Není téměř vůbec rozdvojeno. Je bez významnějších omamných účinků. (Raetsch 1994: 14)

Chemie

Z hlediska výskytu halucinogenních látek je významná pryskyřice. Tato nepříjemně páchnoucí žlutá až hnědavě žlutá hmota představuje početnou směs kannabinoidních sloučenin, z nichž je nejdůležitější THC (tetrahydrocannabinol). Spektrum těchto látek podléhá stáří a růstové fázi rostliny. Do doby květu převažuje v pryskyřici CBDA (kyselina cannabidiolová), teprve potom dochází k transformaci na THC nebo jiné látky kannabinoidního typu. Zastoupení těchto sloučenin se mění také vlivem teploty, proto pryskyřice konopí pěstovaná na různých místech obsahuje rozdílné množství halucinogenů. (Valíček 2000: 61, 63)

Výskyt

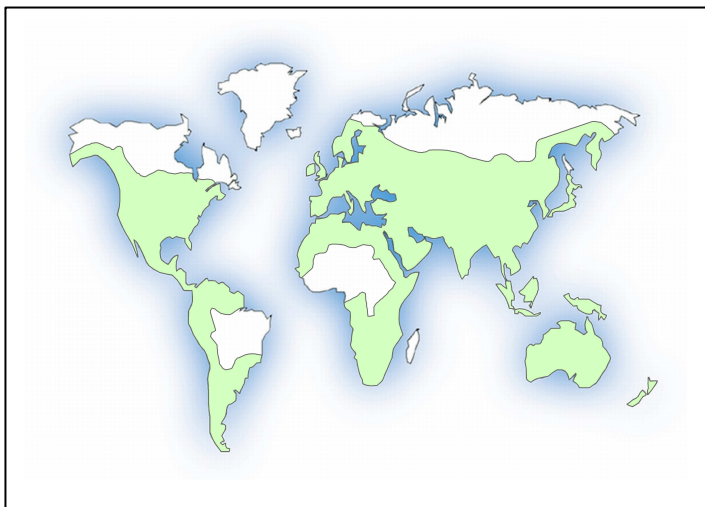
Konopí má pravděpodobně původ v centrální Asii. S výjimkou deštných tropických pralesů a Arktidy se rozšířilo prakticky po celém světě. (Schultes 1996: 93)

---

¹⁶ Encyklopedie psychotropních látek: *Konopí indické - Cannabis indica* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rcan.html>>

Obr. 3: Výskyt konopí

Zdroj: autor

Fyzické a psychické účinky

Účinky konopí jsou závislé na použitém množství, způsobu podávání, přípravě a osobnosti konzumenta. (Schultes 1996: 101) Intoxikace neboli otrava se po orálním použití projevuje během 30 minut a trvá přibližně 6 hodin, po kouření nastává během 15 minut a setrvává po dobu asi 3 hodin. (Valíček 2000: 61, 63)

Mezi typické příznaky patří změna nálady, potlačení agresivního chování, pocit štěstí, společenskost a mírumilovnost. Objevuje se zesílené vnímání vzorů a struktur, živá představivost a zlepšené periferní vidění. Sluch, čich, chuť, hmat jsou kvalitnější a intenzivnější. Konzument má obvykle chuť na jídlo, zejména na sladké. Dochází ke změnám vnímání času, někdy i prostoru. Občas se dostávají sluchové halucinace, vizuální halucinace a silný pocit bytí „zde a nyní“. (Robinson 2000: 94) Dalšími z projevů jsou porušení chodu myšlenek, soustředění a pozornosti, zhoršení krátkodobé paměti a snížení mechanické obratnosti. (Valíček 2000: 63) Při vysokých dávkách nebo v nepříjemném prostředí mohou nastat záporné stavy, zejména zmatenost, paranoidní a panické reakce. (Robinson 2000: 94)

Intenzivní kouření konopí způsobuje kuřácký kašel, zánět plic, bronchiolitidu (zánět průdušinek) a bronchitidu (zánět průdušek). Jeho dlouhodobé užívání může

mít také negativní vliv na plod a spermie, je ale nutné na toto téma provést řadu dalších studií. Nevznikají však žádné sociální či psychické poruchy.¹⁷

Příprava

Konopí se vyskytuje ve dvou formách s rozdílným obsahem účinných látek – *marihuana a hašiš*. (Valíček 2000: 64)

Marihuana je termín pro sušené listy a samičí květenství. Množství aktivních látek nepřesahuje 8–12 %. Tyto části rostlin se převážně kouří samostatně nebo spolu s tabákem v dýmce či cigaretách. Může se také použít vodní dýmka. Další technikou užívání je žvýkání nebo příprava nápoje spolu s mlékem, čajem a jinými přísadami. Dále se konopí může louhovat v sirupu či alkoholu. Marihuana se také pojídá přímo nebo ve formě zavařenin, cukrovinek apod. (Valíček 2000: 64–65)

Hašiš je název pro vlastní pryskyřici s účinnými látkami okolo 40 %. Tato forma se především kouří. Můžou se z něho také vyrábět sladké hašišové zákusky, které obsahují opium, durman, hřebíček, cukr apod. (Valíček 2000: 65–66)

V Indii je konopí užíváno třemi způsoby. *Bhang* se skládá z nezralých, zelených částí rostlin. Louhuje se ve vodě nebo mléce, také se přidává spolu s dalším kořením do cukroví. *Ganja* se připravuje z usušených vrcholků samičí rostliny s vysokým obsahem pryskyřice. Obvykle se kouří společně s tabákem. *Charas* se získává z čisté pryskyřice květů. Kouří se nebo pojídá spolu s dalším kořením. (Schultes 1996: 73)

Historie

„*Konopí bylo již od dávných dob považováno za osobní dar bohů, za posvátný prostředek komunikace se světem duchů.*“ (Schultes 1996: 98) V jedné indické tradici se vypráví, že bohové věnovali konopí člověku proto, aby poznal odvahu, rozkoš a zvýšil svou sexuální touhu. Jiný příběh se zmiňuje o bozích, kteří s pomocí démonů stloukli moře mléka. Jedno ze získaných nektarů představovalo konopí, které bylo zasvěceno Šivovi. Dokonce i Indra, král bohů, mu dával přednost před ostatními nápoji. Když se všechno mléko stlouklo, démoni se nad ním snažili získat moc. Bohové jim v tom však zabránili a na znamení výhry nazvali konopí *Vidžája*

---

¹⁷ Encyklopedie psychotropních látek: *Konopí indické - Cannabis indica* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rcan.html>>

(vítězství). Od té doby Indové považují konopí za božskou rostlinu, která propůjčuje nadpřirozenou sílu. (Tamtéž: 92)

Konopí doprovází člověka přinejmenším 10 000 let, patří tedy mezi nejstarší pěstované plodiny. Jeho semena byla nalezena na různých neolitických nalezištích. Pochází pravděpodobně ze střední Asie. Díky jeho všestrannému využití (vlákno, olej, jedlé nažky, narkotikum, léčení) se však postupně rozšířilo téměř po celém světě. (Tamtéž: 92)

Původní účel pěstování konopí se dnes již stěží určí. Lze předpokládat, že se člověk nejprve zajímal o tuto rostlinu pro její odolné vlákno. Tomu nasvědčují archeologické nálezy v Číně, kdy byl objeven zbytek konopného vlákna, starého 6000 let. Dalším důkazem je nalezený konopný provaz a konopná nit z období 3000 let př. n. l. (Tamtéž: 93)

V dávných dobách se tato hospodářsky významná rostlina využívala pravděpodobně i v domorodém léčitelství, které bylo spjato s jeho halucinogenními a euforickými účinky. První zprávy o terapeutickém užívání konopí pochází od doby čínského císaře a bylinkáře Šen-nunga, který je před 5 000 lety předepisoval lidem při jejich léčení. (Tamtéž: 96)

Konopí se pěstuje v Číně již od mladší doby kamenné, což vede k domněnkám, že původně nepochází ze střední Asie, ale spíše z Číny. Používání této rostliny pro její omamné schopnosti bylo v raném období spjato s čínským šamanismem, který s příchodem Evropanů v 15. století začal postupně upadat. S tím nakonec ochablo i používání konopí, které se omezilo pouze na výrobu odolných vláken. (Tamtéž: 95) Náboženské využití konopí a jeho halucinogenních vlastností mělo největší význam pravděpodobně v oblastech Himaláje a tibetské náhorní plošiny. Tibeťané ho považují za posvátnou rostlinu, kterou podle tradice jedl Buddha při překonávání šesti stupňů askeze, jež vedla k jeho osvícení. V tibetském buddhismu hraje důležitou roli, neboť lze s jeho pomocí dosáhnout hluboké meditace. Konopí je zde využíváno i pro léčebné účely. (Tamtéž: 99)

Vlivem íránských Skytů se obliba omamných účinků konopí rozšířila také na západ, do Evropy. Tuto domněnku potvrzuje archeologický nález ve střední Asii, který odkryl zamrzlé skytské hroby z roku 500 až 300 př. n. l., obsahující trojnožky, vlněné houně, pánve na žhavé uhlíky a dřevěné uhlí se zbytky konopných lístků

a semen. Dalším důkazem o používání konopí tímto kočovným kmenem je dílo, popisující jejich „skvostné“ lázně, od řeckého historika a spisovatele Hérodota. Ve středověké Evropě se tato posvátná rostlina pro její halucinogenní vlastnosti pravděpodobně nikdy nepoužívala, nicméně zprávy o jejím užívání sahají až k starořeckým lékařům Galénovi a Dioskoridovi. I když staří Řekové a Římané věděli o omamných účincích konopí, není jasné, do jaké míry jich využívali. Podle řeckého filosofa Démokrita Řekové pili nápoj smíchaný z konopí, vína a myrhy, po kterém měli jasnovidné stavy. Řecký lékař a filosof Galénos zase říká, že se konopí podávalo hostům pro obveselení. (Tamtéž: 95–97)

Do Nového světa proniklo konopí s příchodem Španělů, Francouzů a Angličanů. I když se rozšířilo do mnoha míst Ameriky, ve většině domorodých náboženských ceremonií nehrálo důležitou roli. Výjimkou jsou Tepekanové z Mexika, kteří občas užívají konopí místo peyotlu. Mezi další výjimky patří Indiáni z Veracruz, Hidalgo a Puebla, považující tuto rostlinu za posvátného prostředníka Panny Marie. (Tamtéž: 100–101)

Vlivem islámu se konopí z Malé Asie rozšířilo do Afriky, kde ho zanedlouho domorodé kultury začaly považovat za součást svého náboženského a společenského života. Pro Africké Hotentoty (Khoiové), Křováky (Sanové) a Khosy je konopí již dlouhá staletí léčivým a omamným prostředkem. (Tamtéž: 99–100)

Skytové a konopí

Iránští Skytové, známí v Evropě především díky Hérodotovým záznamům, pořádali pohřební slavnosti s očišťovacími kouři z konopí. Ty navodily stav extáze, a tak mohli doprovodit duši zemřelých do jejich nového příbytku, do podsvětí. (Eliade 1997: 329)

Konopné lázně připravovali tak, že vyhloubili v zemi malou díru, do které položili rozpálené kameny a několik konopných semen. Kolem díry postavili tři tyče, které zakryli vlněnými houněmi. Tím vznikl hustý kouř, který pak přímo vdechovali. (Schultes 1996: 101)

3.4 Lysohlávka

Tab. 2: Terminologie a botanická klasifikace lysohlávky

Botanický název	Psilocybe
Lidový název	Teonanacatl, She-to
Rod	Psilocybe
Čeleď	Strophariaceae, Límčovkovité

Zdroj: autor

Obr. 4: Lysohlávky

Zdroj: dostupné z <<http://stopdrogy.ic.cz/info/lysohlavka.jpg>>

[cit. 20.3.2010]

Botanika

Lysohlávky, mezi které se někdy zahrnuje i *Stropharia cubensis* (límčovka kubánská), se řadí do čeledi Strophariaceae (límčovkovitých). Jsou nejpočetnějším a zároveň nejznámějším rodem mexických hub, nazývaných teonanacatl. Existuje mnoho druhů tohoto rodu, za nejvýznamnější mezi halucinogeny se však považuje *Psilocybe mexicana* (lysohlávka mexická). (Schultes 1996: 147)

Klobouk většiny lysohlávek má v průměru jen několik cm. Jeho barva je za vlhka temně hnědá, při schnutí bledne do žlutavě hnědé. Lupeny jsou tmavě hnědé s bílým okrajem, krátce sbíhavé až přirostlé.¹⁸ Třeň má v průměru jen několik mm,

¹⁸ Encyklopedie psychotropních látek: *Lysohlávky - Psilocybe* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rpsi.html>>

zbarvení je hnědé, někdy bělavé. Často tyto houby při pomačkání nebo rozlomení zmodrají. Některé jsou takto zbarveny už při nálezů.¹⁹

Lysohlávka mexická dorůstá do výšky 2–10 cm, patří tak mezi nejmenší halucinogenní druhy hub. Kuželovitý, zvonkovitý nebo polokulovitý klobouk je v průměru 0,5–3 cm široký. Má světle žlutou, zelenožlutou, často až hnědočervenou barvu. Rýhování je hnědé, hrbol na vrcholku klobouku často načervenalý, dužnina při poranění modrající. Dutý třen je hladký, s žlutým až žlutavě růžovým, u báze červenohnědým zbarvením. Výtrusy jsou purpurově hnědé až černé. (Valíček 2000: 81)

Chemie

Hlavními psychoaktivními látkami lysohlávek jsou psilocybin a psilocin. (Valíček 2000: 104–105) Rozdíl mezi těmito indolovými alkaloidy spočívá v jejich stabilitě. Psilocin, vzniklý v organismu po konzumaci hub, snadno oxiduje a zanedlouho poté se rozpadá. (Stafford 1997: 339) Psilocybin je tedy více stálý. Vzhledem k jejich stejně vykazující psychoaktivitě je však můžeme považovat za rovnocenné. (Valíček 2000: 105)

Výskyt

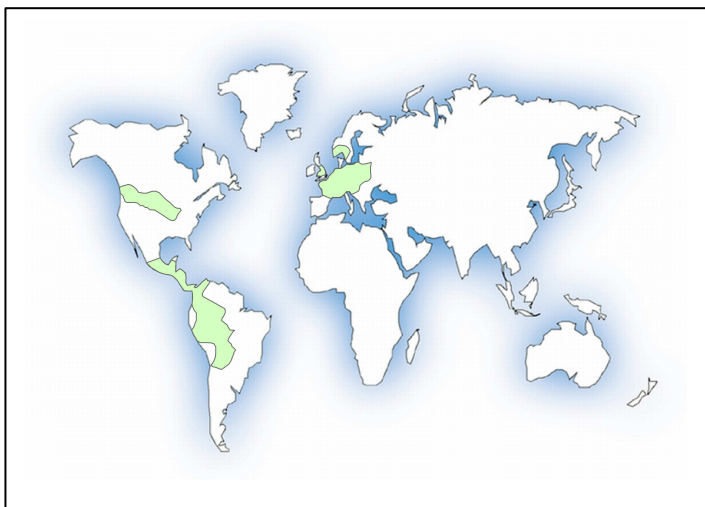
Lysohlávky jsou rozšířeny v tropickém, subtropickém a mírném pásu celého světa. Nejvíce však rostou v Evropě a Americe. Nacházejí se na nejrůznějších podkladech: na trusu, mechu, půdách, travnatých plochách i na tlejícím dřevu.²⁰ Výskyt lysohlávek je proměnlivý, závisí na ročním období a jednotlivých rocích. Může se tedy stát, že se určité druhy hub na jeden rok skoro vytratí. (Schultes 1996: 147)

---

¹⁹ Drogová poradna: *Psilocybin* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=26>>

²⁰ Encyklopedie psychotropních látek: *Lysohlávky - Psilocybe* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rpsi.html>>

Obr. 5: Výskyt lysohlávek

Zdroj: autor

Fyzické a psychické účinky

Intoxikace trvá přibližně 5 hodin. Doba, po které vzniknou první příznaky, je závislá na způsobu jejich požití. Když jsou lysohlávky rozžvýkány a ponechány déle v ústech, účinky se dostaví asi po 10 minutách. Jsou-li spolknuty, projevy se vyskytnou asi po 40 minutách. (Valíček 2000: 105)

Nejdříve se objeví somatické příznaky projevující se pocitem malátnosti a neklidu, bolestí hlavy, poruchou rovnováhy, křečí, třesem a pocením. (Valíček 2000: 105) Dále dochází k zrudnutí obličeje, rozšíření zornic a k snížení srdeční činnosti. (Miovský 1996: 23)

Mezi psychické projevy patří zrakové halucinace, depersonalizace²¹, porucha vnímání času a prostoru. Intoxikovaný má často falešné představy a dělá ukvapená rozhodnutí, která mohou způsobit úraz nebo nehodu. (Valíček 2000: 105)

Velké množství dávky může způsobit smrt. Dlouhodobé užívání způsobuje nevratné patologické změny vnitřních orgánů, především jater. (Valíček 2000: 105)

Podle M. W. Balla nám užívání psilocybinových hub otevírá hluboké poznání a sdílení. „*Je to prostor, který strhává masky všeho, co nás omezuje, a odhaluje nám svět jako živoucí přítomnost, inteligentní, smysluplnou, vědoucí a plnou soucitu. V tomto vesmíru se tvoří všechny věci.*“ (Ball 2009: 45)

---

²¹ Pocity odcizení či oddělení od vlastního těla, jáství a okolí. (Miovský 1996: 10)

Příprava

Lysohlávky se nejčastěji pojídají syrové nebo se rozemílají a z drtě se připravuje odvar. Dalším způsobem přípravy hub je sušení a následné vaření v čaji. Lze je také přidat do polévek či jiných jídel. (Valíček 2000: 105)

Historie

První zmínky o posvátných houbách, označovaných jako *teonanacatl* (božské tělo), se objevují v díle františkánského mnicha Bernandina de Sahagúna (1529–1590), který věnoval většinu svého života studiu Aztéků. Používání halucinogenních hub popisuje také osobní lékař španělského krále Francisco Hernández. Další zprávy se nachází v tzv. Vicově slovníku z 1. poloviny 16. století a ve slovníku pátera Cota z konce 17. století. (Valíček 2000: 99)

Na území Guatemaly byly nalezeny 2 200 let staré kamenné houbové miniatury. Lysohlávky zdobí i podstavec sošky aztéckého prince květin Xocopilli, objeveném na svazích sopky Popocatepetlu, která je jejich jediným známým nalezištěm. Ve Střední Americe se do dnešní doby našlo přes 200 sošek, vypovídajících o značném stáří a vysoké kultivovanosti používání omamných hub. (Schultes 1996: 150–151)

Španělští dobyvatelé a misionáři považovali posvátné houby za d'ábelské, a proto se jejich náboženské užívání snažili ze všech sil vymítit. Obyvatelé Mexika se bránili tím, že tento kult udržovali v tajnosti. Z tohoto důvodu se jejich existence vědcům dlouhou dobu nedařila objevit. (Valíček 2000: 99)

Používání psychotropních hub při věsteckých a náboženských obřadech je stále rozšířené mezi mexickými kmeny Zapoteků, Mijů, Mixteků, Čatinů, Činanteků, Tarasků. (Schultes 1996: 147) Mezi další společenství užívající houby patří Matlatzinkové, jedni z nejstarších jazykových skupin v Mexiku, a pravděpodobně také Cholové a Lacandonové, první mayské kmeny, u nichž existuje historicky doložené používání omamných hub. Nejvíce jsou však lysohlávky rozšířeny mezi Mazateky ze státu Oaxaca. (Furst 1996: 104–105)

V Jižní Americe se omamné houby vyskytují také hojně. I když o jejich současném využívání nejsou žádné důkazy, objevuje se mnoho zmínek naznačující jejich dřívější význam. Zprávy dochované z přelomu 17. až 18. století popisují, jak

Jurimaguové z okolí peruánské Amazonky pijí omamný nápoj připravený z neznámé stromové houby, kterou je pravděpodobně psychotropní lysohlávka. V Kolumbii archeologové našli velké množství zlatých pektorálů ve tvaru lidského těla, jež jsou v horní části ozdobeny kopulovitými ornamenty. Tyto kříže zřejmě představují figurky hub. Za další důkaz rituálního používání psychotropních hub, využívaných v Jižní a Střední Americe, můžeme považovat podobné umělecké výtvořy nalezené v Panamě, Kostarice a na Yucatánu. (Schultes 1996: 152)

Mazatekové a lysohlávka

Používání lysohlávek při náboženských a věšteckých rituálech je dodnes nejrozšířenější mezi mexickými Mazateky, kteří je nazývají *nti-si-tho*. Toto označení vysvětlují poněkud poeticky: „*Tato malá houba se objevuje zničehožnic, nikdo neví odkud, stejně tak, jako nevíme, odkud a proč přichází vítr.*“ (Schultes 1996: 148)

Mazatekové věří, že jsou posvátné houby živým tělem Boha, neboť vyrostly pouze tam, kam dopadla jeho krev či slina. Poskytují moudrost a léčí nemoci. (Estrada 1997: 69)

Houby nevaří ani nijak neupravují. Požívají je tak, jak je seberou ze země, se špínou a vším ostatním. (Estrada 1997: 85)

Při šamanských uzdravovacích obřadech jsou všichni účastníci včetně nemocného, který se má vyléčit, pod silným vlivem halucinogenních hub. Obřady mívají často formu seance, při nichž šaman dlouhé hodiny prozpěvuje a rytmicky přitom tleská do stehien. (Schultes 1996: 148) Podle jejich víry nikdo z účastníků nesmí mít čtyři dny před a čtyři dny po obřadu pohlavní styk. (Estrada 1997: 56)

„*Za naším světem se rozprostírá další, neviditelný svět. Je daleko a zároveň blízko. Je to místo, kde sídlí Bůh, místo kde přebývají mrtví, duchové a světci. Svět, ve kterém se všechno stalo a všechno je známé. Tento svět mluví. Má svůj vlastní jazyk. Magická houba mne bere za ruku a vede tam, kde není tajemství. Jsou to posvátné houby, které mluví jazykem, jemuž rozumím. Ptám se jich a ony mi odpovídají. Když se z této daleké pouti vrátím, vyprávím vše, co mi prozradily, vše, co mi ukázaly.*“ (Schultes 1996: 144) Takto popisuje mazatécká šamanka María Sabina božskou moc posvátných hub, kterým říká *svaté děti*. Svým zpěvem, který

byl pečlivě studován, a výpovědí o rituálech a svém životě se proslavila i mimo hranice rodné země. (Schultes 1996: 144)

3.5 *Muchomůrka červená*

Tab. 3: Terminologie a botanická klasifikace muchomůrky červené

Botanický název	Amanita muscaria
Lidový název	Sóma, Muchomor
Rod	Amanita
Čeleď	Amanitaceae, Muchomůrkovité

Zdroj: autor

Obr. 6: Muchomůrka červená

Zdroj: dostupné z <http://www.mezistromy.cz/userdata/fotografie/houby/muchomurka_cervena_2.jpg> [cit. 20.3.2010]

Botanika

Muchomůrka červená patří do čeledi Amanitaceae (muchomůrkovitých).

Klobouk měří v průměru 10–20 cm. Zpočátku je polokulovitý, později rozložený a plochý. Barvu má ohnivě až oranžově červenou s bílými nebo žlutými bradavkovitými strupy, které jsou seřazeny v soustředných kruzích a jsou pozůstatkem plachetky, která v nejmladším stadiu obalovala celou plodnici. Vlivem deště může být klobouk zcela hladký bez bradavek. Lupeny jsou husté, sněhově bílé a v mládí zakryté blanitým závojem. Třeň má v průměru 2–2,5 cm. Je bílý, na bázi

rozšířený v kuželovitě ukončenou hlízu, zdobenou drobnými bradavkami. V jeho horní části se nachází hladký nebo jemně vločkatý prsten. Dužnina je bílá, pod pokožkou klobouku zlatožlutá, s příjemnou chutí a nevýrazným pachem. (Valíček 2000: 81) Výtrusy jsou bílé až bezbarvé, široce oválné. (Alberts 2002: 224)

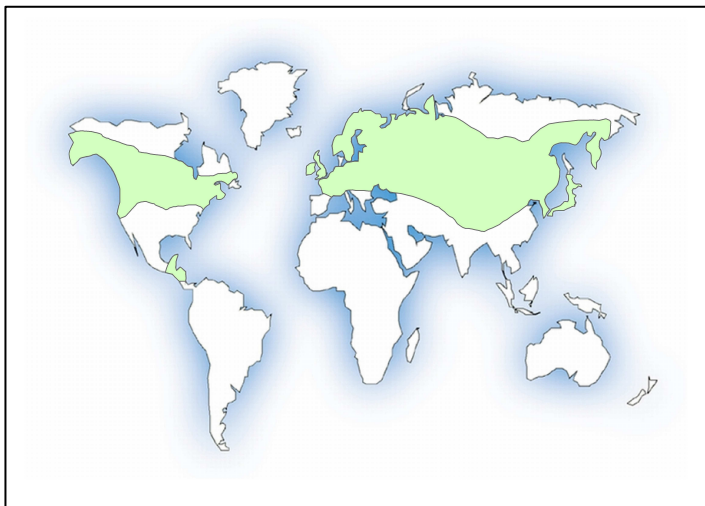
Chemie

Mezi psychoaktivní látky muchomůrky červené patří cholin, acetylcholin, muskarin a muskaridin. Dále jsou to kyselina ibotenová, muscimol a muskazon, které ovlivňují centrální nervovou soustavu nejvíce. (Valíček 2000: 82–83) Během sušení se ibotenová kyselina přeměňuje na muscimol, jehož účinky jsou mnohem silnější. Je tedy znatelný rozdíl v účinku čerstvých a sušených hub. (Stafford 1997: 454)

Výskyt

Muchomůrka červená je rozšířena v severním mírném pásu Evropy, Asie a Ameriky. Roste jednotlivě nebo ve skupinkách, pod břízami, smrky, borovicemi, jedlemi a modříný. (Raetsch 1994: 224)

Obr. 7: Výskyt muchomůrky červené

Zdroj: autor

Fyzické a psychické účinky

Halucinogenní účinky muchomůrek závisí na jejich dávkování, způsobu zpracování (sušené, čerstvé) a ročním období, kdy se sbírají. (Stafford 1997: 455)

Také má vliv kulturní a psychologické zázemí konzumenta. (Rudgley 1996: 46)
Doba intoxikace je obvykle 24 hodin, její průběh můžeme rozdělit do tří období.
(Miovský 1996: 36)

Po konzumaci se nejprve objevují málo výrazné příznaky zahrnující zvýšené slzení a slinění, žaludeční nevolnost, bolesti v břiše a zvracení. (Valíček 2000: 83)

Ve druhém stadiu dochází k pocitům intenzivního horka, mravenčení na celém povrchu těla, pocitu létání a touhy po pohybu. Brzy však intoxikovaný ztrácí sílu, jeho pohyby a chůze se stávají nekoordinovanými. Nastává porucha hmatu až hmatová necitlivost. Dochází k bezúčelným pohybům, ke křečovitým záškubům a grimasám obličeje. Objevují se halucinace, především poruchy zrakového vnímání, které se projevují černobílým, fialovým, žlutým nebo modrým zbarvením. (Valíček 2000: 83) Deformace vidění je někdy doprovázena neschopností zaostřit zrak na předměty, které jsou vzdálené víc než metr, nebo vůbec na cokoli. Když je však předmět přímo před očima, je velmi ostrý a zvětšený, jako pod mikroskopem. (Heinrich 2006: 35)

Třetí fáze se vyznačuje tím, že konzument upadá do různě hlubokého komatu, má pocity reinkarnace a prožitky spojené s posmrtným životem či existencí duše nezávislé na tělu. (Miovský 1996: 35)

V průběhu odeznívání intoxikace zůstávají i několik dní poruchy koordinace pohybů, poruchy řeči a vidění. Při otravě bývá obvykle příčinou smrti selhání srdce a zástava dechu. (Valíček 2000: 83)

Jak popisuje C. Heinrich v knize „Magické houbičky“, po požití muchomůrky červené se může dostavit pocit telepatie. *„Byla to nanejvýš nezvyklá a nenásilná konverzace. Nezáleželo na tom, kdo myšlenku zformuloval jako první; docházelo tu k okamžitému přenosu myšlenek z jednoho na druhého, aniž bychom promluvili.“* (Heinrich 2006: 255) Podle jeho osobních zkušeností umožňuje rostlina také spojení s Bohem či božskou podstatou. *„Bylo to, jako by se nám skrze knihu zjevil sám Bůh; oslovoval nás přímo. Šťastnější jsme být nemohli.“* (Heinrich 2006: 255)

Příprava

Klobouky muchomůrky červené se suší na slunci nebo v kouři nad ohněm a takto upravené se konzumují. Lze je také vylouhovat ve vodě, sobím mléce nebo

ve šťávě z vlochyně či vrbovky. Houby se mohou pojídat čerstvé a syrové. Pro prodloužení účinků na několik dní s relativně malým počtem hub se na Sibiři praktikuje rituální pití moči intoxikované osoby. (Schultes 1996: 150)

Historie

Muchomůrka červená je pravděpodobně nejstarším halucinogenem, který kdy lidstvo poznalo. Předpokládá se, že je posvátným narkotikem starověké Indie nazývaným *sóma*, kterému je zasvěceno asi 120 náboženských písní v Rgvédě. Tato náboženská literatura psaná v sanskrtu pochází od Árijců, kteří osídlili Indoganžskou nížinu asi před 3500 lety. Sóma znamenala pro věřící ztělesnění samotného boha a hrála významnou roli v magicko-náboženských obřadech. Protože ale na území Indie nerostla, začala postupně ztrácet na svém významu až ji nahradila jiná rostlinná narkotika. (Schultes 1996: 82) Dlouhotrvající existenci používání muchomůrky červené potvrzují také sibiřské skalní kresby pocházející z pravěku. Jsou zde zobrazeny bezruké, jednoohé postavy připomínající muchomůrkovité mužíky, kteří se zjevují lidem po její konzumaci. (Rudgley 1996: 43)

První zmínky o používání muchomůrek pocházejí z období ruských kontaktů se sibiřskými kmeny, které výhradně používaly tento omamný prostředek do doby, než se mezi nimi rozšířil ruský alkohol. (Rudgley 1996: 43) V západním světě byly její halucinogenní účinky popsány již v roce 1730 v díle švédského důstojníka Filipa von Strahlenberga, který strávil dvanáct let v zajetí mezi sibiřskými Korjaky. (Schultes 1996: 82)

Korjakové a muchomůrka červená

Užívání muchomůrky červené pro halucinogenní účinky je nejlépe doloženo u sibiřské kultury Korjaků. Ti ji často kupovali od ostatních východosibiřských kmenů, především od svých sousedů Kamčadalů, kteří se jí vzdali ve prospěch vodky. Později, s větší dostupností tabáku a alkoholu, klesla spotřeba posvátných hub i mezi nimi. (Rudgley 1996: 48–49)

Pro Korjaky je muchomůrka osobním darem boha Vahijinina. Podle jejich legendy se mýtický hrdina Velký havran snažil vrátit velrybu do moře. Úlovek byl pro něho však příliš těžký, proto požádal o pomoc boha bytí Vihijinina. Ten mu

poradil, aby na posilněnou snědl wapaq. Vahijinin plival na zem a všude, kam dopadly jeho sliny, se objevily bílé rostliny s rudými klobouky, na nichž se božské sliny změnilly v bílé skvrny. Byly to duchové wapaq. Když je Velký havran požil, cítil se brzy silný, a vrátil velrybu do jejího přirozeného domova. Poté svým lidem řekl, aby se učili všemu, co se od wapaqů mohou dozvědět. Sibiřané věří, že wapaq sdělí komukoli, co jej vyléčí, provedou ho nebem i podsvětím či předpoví, co ho v životě čeká. (Furst 1996: 110–112)

I když není konzumace posvátné houby vyhrazena pouze šamanům, ženy jí pojídat nesmí. Korjakové ji užívají různými způsoby. Nejčastěji válejí koule či roubíky z uschlých kusů hub, které pak bez rozkousání polykají a zapíjejí vodou. Také houby louhují v pálenice z plodů vlochyně, kterou se naučili od kozáků. Nebo je vaří ve vodě a pijí jejich vývar. Při této technice je však potřeba větší množství hub. Sibiřanům je dobře známo, že si muchomůrka uchovává svoji moc, je-li vyloučena močí. Někteří z nich se domnívají, že tato moč je dokonce silnější než houba sama a její účinky mohou trvat až ke čtvrtému konzumentu. (Rudgley 1996: 45–46) Staré zprávy uvádějí, že tuto metodu využívali dříve především chudí domorodci, kteří se během houbových slavností potloukali kolem obydlí bohatých a čekali, až si půjdou ven ulevit. Moč pak sbírali do dřevěných misek a potom ji pili. (Letcher 2008: 134)

3.6 Peyotl

Tab. 4: Terminologie a botanická klasifikace peyotlu

Botanický název	Lophophora williamsii
Lidový název	Hikuli, Hikuri, Meskalové knoflíky, Mescalito
Rod	Lophophora
Čeleď	Cactaceae, Kaktusovité

Zdroj: autor

Obr: 8: Peyotl

Zdroj: dostupné z <http://www.salix.cz/rs/image/200502021727_lophophora_williamsii_var_decipiens.jpg> [cit. 20.3.2010]

Botanika

Zdrojem peyotlu je rostlina *Lophophora williamsii* (ježunka williamsova) patřící do čeledi Cactaceae (kaktusovitých). (Valíček 2000: 94)

Tento malý nepříliš vzhledný šedomodrozelený kaktus bez trnů roste jednotlivě nebo v trsech. Polokulovité až válcovité tělo, které vyrůstá z tlustého řepovitého kořene, je obvykle na temeni zploštělé. Jeho šířka je v průměru 3–10 cm a výška 1,5–7 cm. (Valíček 2000: 95) Kaktus je paprscitě rozdělen mělkými svislými rýhami na oblá žebra. Z vegetačního vrcholu vyrůstají růžové nebo bělavé květy, které jsou asi 1–3 cm velké, mají krátké tyčinky, pětiklanou bliznu a lysý semeník. Peyotl patří mezi nejpomaleji rostoucí rostliny na světě, doba mezi vyklíčením semene a prvními květy je přibližně 13 let.²²

Chemie

Peyotl obsahuje přibližně šedesát alkaloidů, z nichž je halucinogenně nejaktivnější mezkalin. (Schultes 1996: 138) Množství obsažených alkaloidů závisí na době sběru rostliny, půdě, nadmořské výšce a klimatických podmínkách. (Valíček 2000: 95)

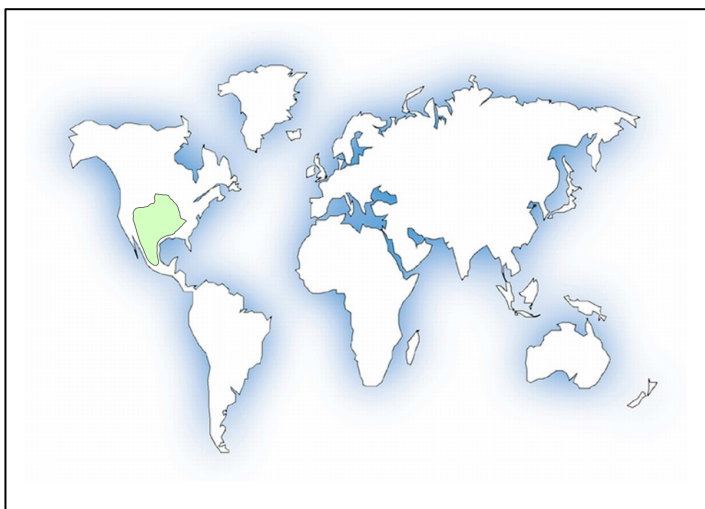
---

²² Encyklopedie psychotropních látek: *Ježunka williamsova - Lophophora williamsii* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rlow.html>>

Výskyt

Peyotl má původ v Mexiku a Texasu, kde roste na suchém kamenitém území. Během 19. století se jeho užívání rozšířilo na sever, do některých částí USA a Kanady, kde si Indiáni peyotl kupují od texaských Indiánů.²³

Obr. 9: Výskyt peyotlu

Zdroj: autor

Fyzické a psychické účinky

Účinek toxických příznaků peyotlu trvá přibližně 5-10 hodin. Po jeho požití se brzy dostavuje pocit nevolnosti, bolest hlavy, závratě a zvracení. (Valíček 2000: 96) Často dochází k lehkému zrychlení pulsu, zvýšení krevního tlaku, pocení, slinění a někdy ke zvýšení tělesné teploty. Později může v konzumentovi zanechat pocit hladu a chuť na sladkosti. (Stafford 1997: 216)

Změny v psychice spojené s vidinami a halucinacemi obvykle nastupují po jedné až dvou hodinách. Nastává změněné vnímání, především zrakové. Konzument pozoruje různé ornamenty, mění se geometrické obrazce, vybájená zvířata, postavy. Osoby i předměty mění tvar a velikost. Předměty ožívují, jsou mrzuté nebo se usmívají. Také jsou velice plastické a projevují se mimikou. Vůně jsou nadměru silné, někdy se stávají odpuzujícími. Vše je provázeno depersonalizací, poruchou

---

²³ Encyklopedie psychotropních látek: *Ježunka williamsova - Lophophora williamsii* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3r1ow.html>>

hodnocení času a špatným odhadem vzdálenosti. Toxikovaný je většinou v euforické náladě, rád mluví, vtipkuje a směje se. (Vondráček 1993: 280–281)

Závažné psychické poruchy vyvolané konzumací peyotlu jsou velmi ojedinělé. (Stafford 1997: 234) Nezpůsobuje návyk, jeho dlouhodobé užívání však poškozuje játra. (Valíček 2000: 96)

A. Huxley v knize „Brány vnímání“ popisuje své první zážitky s meskalinem z roku 1953 takto: „*Červené knihy zářily jako nějaké rubíny, stály zde svazky smaragdové, knihy svázané v bílém nefritu, jiné byly z achátu, z akvamarínu či žlutého topasu, byly tu i lazuritové knihy. Jejich barvy byly nebývale intenzivní, plné svého vnitřního obsahu. Vypadalo to, jako by se tyto knihy chtěly přímo vznést z polic, aby ještě více upoutaly mou pozornost.*“ (Huxley 1996: 21)

Příprava

Používá se pouze část kaktusu, která vyčnívá nad zemí, zatímco hlavní kořen se ponechává nedotčený, aby z něho mohla vyrůst další rostlina. Příčně se nařeže přibližně na 1–1,5 cm silné části a následně se suší. Takto upravená *Lophophora williamsii* se nazývá *mezkalové knoflíky* či *koláčky*, které se mohou skladovat velice dlouhou dobu, aniž by ztratily své psychoaktivní účinky. Čerstvé kaktusy se také melou na kamenném ručním mlýnku a zachycuje se každá kapka šťávy, z které se dělá nápoj. (Valíček 2000: 98) Dále se peyotl pojídá čerstvý nebo pije ve formě čaje. (Schultes 1996: 75)

Historie

Domorodé tradice Střední Ameriky vypráví o objevu peyotlu to, že kdosi ztracený a strádající v poušti našel kaktus, poté slyšel hlas říkající, aby rostlinu snědl. Požil ji tedy a přinesl zpět jako boží dar, který dá mír a odvahu jeho kmeni. (Stafford 1997: 186–187)

Peyotl je k náboženským obřadům používán více než tři tisíce let. Potvrzují to archeologické nálezy v jeskyních a skalnatých útvarech Texasu, kde byly objeveny zásoby psychoaktivních kaktusů. Další důkaz o vysokém stáří peyotlovského kultu poskytl španělský kronikář Fray Bernardino Sahagún, který žil v Mexiku od roku 1499–1590 a sbíral údaje o Indiánech. První zprávy Evropanů o tomto kaktusu

pocházejí právě od něho. Zaznamenal, že užívání peyotlu bylo rozšířené již u Čičiméků a Toltéků, nejméně před dvěma tisíci lety. Odlišnou teorii zastával dánský etnolog Carl Lumholtz, který tvrdil, že je používání peyotlu mnohem starší. Domníval se, že jako první ho užíval kmen Tarahumanů, na jejichž území se vyskytuje v hojném množství. (Schultes 1996: 132)

Španělé se domnívali, že náboženské rituály spojené s peyotlem odváděly Indiány od křesťanství. Také byli přesvědčeni, že jeho prostřednictvím jsou v kontaktu se zlými duchy. Nazývali ho proto ďábelským kořenem a snažili se peyotlové praktiky zcela vymístit. Z tohoto důvodu se Indiáni stáhli do hor a pořádali obřady v tajnosti. (Valíček 2000: 93)

I přes nejrůznější pověry a neustálé útoky Evropanů peyotl nikdy nepřestal hrát významnou roli v obřadech mexických Indiánů. (Schultes 1996: 132) Nejvíce se zachovalo jeho užívání u kmenů Huicholů, Corů, Tepekanů, Yaquiů a Tarahumarů, jejichž rituály jsou nejméně zasažené křesťanským vlivem. Huicholové, kterých je přibližně 25 000, stále pořádají každý rok v říjnu nebo listopadu peyotlovou pouť. (Stafford 1997: 188)

V průběhu 20. století peyotl začal masivně pronikat na sever mezi Indiány Severní Ameriky, nejprve mezi kmeny Apačů a Tonkawů, později mezi Komanče a Kiowy. Nakonec zdomácněl u více než padesáti amerických kultur, které do své teologie přejaly řadu křesťanských prvků. (Stafford 1997: 189–190) Nové peyotlové náboženství si získávalo stále více příznivců. Jeho rostoucí úspěch však vyvolával negativní odezvu u amerických úřadů, které se ho pokoušely několikrát zakázat. Z tohoto důvodu američtí Indiáni zaregistrovali kult jako oficiální náboženství pod názvem *Native American Church*. Toto peyotlové hnutí se začalo velice rychle rozšiřovat a v současnosti čítá na čtvrt milionu indiánských členů. Peyotl, který na tomto území neroste, získávají Indiáni sběrem nebo prostřednictvím služeb pošty USA. (Schultes 1996: 139)

Huicholové a peyotl

Ze všech domorodých kultur nejvíce uctívají peyotl jako posvátný mexičtí Huicholové, jejichž tradice a rituály zůstaly doposud nejméně dotčené křesťanským vlivem.

Peyotl konzumují dvěma způsoby. Požívají samotný čerstvý kaktus nebo ho drtí a míchají s vodou. (Furst 1996: 137–138)

Jednou v roce pořádají posvátnou pouť za sběrem peyotlu, během které dodržují celibát, půst, téměř nemluví a nespí. Tato obtížná trasa vznikla v dávné minulosti, když Tatewari, nejstarší bůh Huicholů, vedl dávné bohy na první výpravu do Wirikuty, původního domova dávných předků a zároveň bohatého naleziště peyotlu. Tatewari, nazývaný též jako Hikury, je prostředníkem mezi bohy a nezkušenými šamany, jimž se bohové zjevují prostřednictvím vizí nebo posvátného jelena a nadpřirozeného Pána jelenů. Obvykle se vydává po stopách Tatewariho hledat svůj život přibližně deset až patnáct domorodců pod vedením zkušeného šamana, nazývaného *marakame*. Dříve chodili celou tří set kilometrovou trasu pěšky, dnes však využívají automobilů. Indiáni s sebou nesou pouze tabák, určený k rituálům během cesty, a prázdné tykvové nádoby na vodu z Wirikuty. Během cesty jedí jen kukuřičné tortilly a peyotl. Podmínkou fyzické a psychické úspěšnosti této výpravy je rituál, během něhož se účastníci zpovídají a očišťují od svých hříchů. Veřejně jmenují všechny své sexuální partnery a za každý prohřešek udělají na provaze uzal, který je na konci obřadu spálen. Poté se může celá skupina vydat za sběrem do oblasti San Luís Potosí, kde se nachází rajská Wirikuty. Když dorazí na místo, odkud jsou vidět posvátné hory, obřadně se umyjí a začnou zpívat, modlit se za déšť a bohatou úrodu. V této chvíli začíná jejich nebezpečný přechod do jiného světa, při němž účastníci musí překonat dvě překážky – bránu burácejících mraků a bránu otevírajících mraků. Oba stupně se odehrávají pouze v oblasti mysli. Přechod mezi nimi působí na účastníky velmi emočně. Když už se nachází přímo v místech výskytu posvátného kaktusu, šaman začne s rituálními procedurami, vypráví starodávné příběhy a prosí o ochranu. Na první objevený *hikury*, který symbolizuje posvátného jelena, střílí šaman lukem. Na jeho počest přináší poutníci dary (šípy, tabák, vodu, kukuřici, modlitby). Poté se pokračuje v hledání dalších kaktusů. Část z nasbíraných peyotlů je prodána Korům a Tarahumarům, kteří své vlastní poutě nepořádají. (Schultes 1996: 135–136)

Pro Indiány je pouť za peyotlem posvátným úkonem, který zaručuje prospěch v životě samotného účastníka i celého jeho společenství. (Furst 1996: 138) Žvýkáním kaktusu během cesty se symbolicky navrací do dětství, do jeho naivity a neotřelosti,

díky němuž vidí všechno nově. (Kalweit 2005: 152) Prochází tak mystickou smrtí a znovuzrozením. Po jeho požití říkají: „*Stali jsme se novými. Jsme čistí. Jsme právě narození!*“ (Zelený 2007: 110) Tento křehký stav poutníci symbolizují stočeným provázkem do spirálovitého tvaru, představující pupeční šňůru. (Zelený 2007: 110) Tohoto zároveň zasvěcovacího obřadu se každý Huichol účastní alespoň jednou, případní šamani nejméně pětkrát. Někteří členové je však opakují desetkrát až dvacetkrát za život. (Furst 1996: 138)

Pro Huicholy jsou peyotlové zážitky, ve kterých se dostávají do kontaktu s nadpřirozenými bytostmi, velmi osobní, málokdy tedy o jejich podrobnostech mluví s cizinci. (Furst 1996: 159)

3.7 *Ayahuasca*

Tab. 5: Terminologie a botanická klasifikace ayahuascy

Botanický název	Banisteriopsis caapi
Lidový název	Caapi, Yagé, Yajé, Pindé, Nepe, Mihi, Santo Darmé
Rod	Banisteriopsis
Čeleď	Malpighiaceae

Zdroj: autor

Obr. 10: *Ayahuasca*

Zdroj: dostupné z <<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a4/Banisteriopsis-caapi-flowers.jpg>> [cit. 20.3.2010]

Botanika

Název Ayahuasca označuje jihoamerický vařený nápoj, tradičně připravený z liány *Banisteriopsis caapi* s příměsí jiných rostlinných druhů (*Psychotria Viridis*).²⁴

Plodem této obrovské pralesní liány se složenými listy je nažka. Má hnědou kůru s výraznými lenticelami (drobné bradavičnaté útvary), tmavozelené listy vejčité kopinaté asi 18 cm dlouhé a 5–8 cm široké, drobné růžové květy, z kterých se vyvíjejí dlouze křídlaté nažky srostlé po třech. Po okolních kmenech stoupá tak dlouho, dokud se nestřetne se slunečním světlem. Někdy tak může zabít i hostitelský strom.²⁵

Chemie

Z hlediska chemického složení je ayahuasca velice výjimečná, skládá se z dvou složek, které se vzájemně doplňují. První skupinu účinných látek tvoří beta-karbonily (harmin a harmalin), získané z liány *Banisteriopsis caapi*. Do druhé patří tryptaminy (dymethyl triptamin – DMT), obsažené v listech keře *Psychotria viridis* či dalších rostlinných přísadách. (DeKorne 1997: 151)

Je důležité zmínit, že ani jedna z uvedených složek není sama o sobě při orálním použití psychoaktivní. Harmin a harmalin jsou halucinogenní až při vysoce toxických dávkách, v menších působí jako sedativum či dávidlo. V nápoji tak slouží zejména jako monoaminoxidázové inhibitory. DMT není při použití aktivní v žádné dávce, je totiž blokován monoaminoxidázou (MAO). (Tamtéž: 151)

„MAO je možno považovat za aktivního činitele jakéhosi „chemického imunitního systému“, který pomáhá regulovat metabolismus a udržovat v lidském těle zdravou chemickou rovnováhu. Jako monoaminoxidázový inhibitor je označována každá látka, která tuto ochrannou funkci MAO zablokuje ...“ (Tamtéž: 153)

Z výše uvedených informací jasně vyplývá, že DMT se projeví jako aktivní pouze tehdy, je-li spolu s ním podán inhibitor monoaminoxidázy (harmin, harmalin). *„A to je právě princip, na jehož základě pracuje ayahuasca.“* (Tamtéž: 151)

---

²⁴ The vaults of erowid: *Ayahuasca* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 14.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.erowid.org/chemicals/ayahuasca/ayahuasca.shtml>>

²⁵ Encyklopedie psychotropních látek: *Banisteriopsis caapi* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010]. Dostupné z: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rbac.html>>

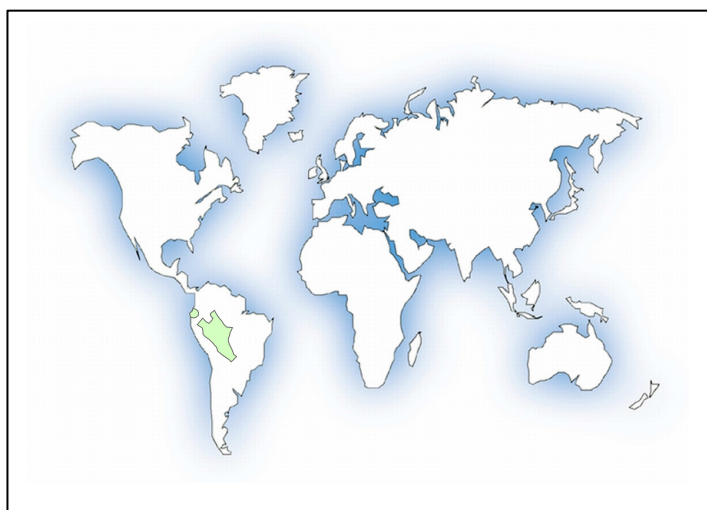
Je-li však MAO zablokována, je tělo otevřeno mnoha škodlivým chemickým reakcím. Při nerozváženém požití mohou klidně způsobit i smrt. Proto je nezbytné dodržovat při užívání tohoto nápoje přísné dietní předpisy (což je u šamanů běžné). (Zelený 2007: 17)

Stále zůstává tajemstvím, jak dokázali amazonští Indiáni mezi tisícovkami dostupných rostlin vybrat pár, který se tak dokonale doplňuje. Šamany tato záhada ale netrápí. „*Mají za to, že samy rostliny je naučily, jak nápoj správně připravit.*“ (DeKorne 1997: 153)

Výskyt

Banisteriopsis caapi roste zejména v západní části Amazonské nížin a na svazích kolumbijských a ekvádorských And. (Schultes 1996: 120)

Obr. 11: Výskyt ayahuascy

Zdroj: autor

Fyzické a psychické účinky

Účinky nápoje závisí především na dávce, okolním prostředí, počtu použitých přísad, způsobu přípravy a účelu konzumace. (Schultes 1996: 121)

Intoxikace bez použití přísad začíná závratěmi, žaludeční nevolností, zvracením a silným pocením. (Schultes 1996: 123) Objevuje se lehké zvýšení tepové frekvence a krevního tlaku. Někteří konzumenti mohou pociťovat mravenčení v kůži končetin, třes nebo jim může bzučet v uších. (Stafford 1997: 424)

Tyto projevy postupně mizí a objevují se příjemné pocity doprovázené vidinami, které jsou většinou modré, fialové nebo šedivé. Přidáním tryptaminů se mění v červené a žluté. Nakonec přichází spánek a občasné pocity zimnice. Dalším příznakem je třes, škubavé záchvěvy a rozšíření zorniček. Častý a těžký průjem zpravidla přetrvává dlouho po vystřízlivění. (Schultes 1996: 123)

J. Kuchař, který měl na svých cestách po Peru možnost požit ayahuascu, jednu ze svých zkušeností s ní popisuje takto: „*Před očima se mi objevil spletíý svět silokřivek, vírů, točících se velkou rychlostí dokola, pulsujících.*“ „*Ty barvy byly a zároveň nebyly z tohoto světa.*“ (Kuchař 1998: 54) Za chvíli se ukázaly další vlny a silokřivky, které začaly dostávat tvar, měnily se v různé příšery, hady a draky. Poté přišel zvláštní druh duševní očisty, společně s žaludeční nevolností a následným zvracením. (Kuchař 1998: 55)

Příprava

Ayahuasca se připravuje z liány *Banisteriopsis caapi*, nejčastěji v kombinaci s listy rostlin *Psychotria viridis*, *Psychotria carthaginensis* a *Diplopterys cabrerana*.²⁶ Významnou přísadou je také tabák. (Schultes 1996: 120)

Omamný nápoj se dělá několika způsoby. Nejběžněji se kůra rozmělní a následně louhuje ve studené vodě. Takto připravený roztok se pije ve větších dávkách. Kůra se také několik hodin vaří, dokud se nevytvoří hustý, hořký vývar, který se pije v malém množství. (Schultes 1996: 121) Další technikou je žvýkání nebo šňupání kůry. (Rudgley 1996: 70)

Podle peruánských šamanů ayahuasca nemá ráda mnoho očí, špatné myšlenky, žertování ani jídlo při vaření. Také nesnáší přítomnost osoby, která měla předešlý den pohlavní styk. Pokud se tyto pravidla nedodrží, rostlina nefunguje. Šamani nápoj začínají připravovat co nejdříve, nejlépe ještě v noci. Rozdrcená dvě až tři kila liány zalijí vodou a vaří. Po vyvaření téměř celého objemu doplní kotlík znovu čerstvou vodou, nejlépe z řeky, a přivedou opět k varu. Celý proces se během dvanácti hodin zopakuje šestkrát nebo sedmkrát. Během přípravy si s ní šamani povídají a zpívají.

---

²⁶ BEYER S. Ayahuasca.com – Homepage of the Amazonian Great Medicine. *Beta-Carbolines* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 14.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.ayahuasca.com/botany-ecology/beta-carbolines/>>

Během dne téměř nemluví, jedí velmi málo a to vždy na jiném místě než se ayahuasca vaří. Výsledkem je půl až litr vývaru, který se pije okamžitě nebo druhý den. Je-li ayahuasca dobře připravena, na své účinnosti neztrácí ani po měsíci. (Kuchař 1998: 44–45)

Historie

Lze předpokládat, že se ayahuasca pro svou omamnou schopnost používala už ve středověku. Předkolumbovské skalní kresby, které údajně představují ayahuascové vize, se velice podobají malbám současných ayahuasquerů. První zmínky o používání rostliny se však objevují až v 19. století. (Stafford 1997: 411)

Jako první popsal rituální praktiky spojené s touto rostlinou anglický botanik Richard Spruce, který v roce 1851 pobýval mezi Tukany podél brazilské řeky Rio Vaupés. Později se s yahuascou setkal také mezi Guahiby v horní části Orinoka a ekvádorskými Indiány Zapary. Další zprávy ohledně praktik rostliny pochází od ekvádorského zeměpisce Manuela Villavicencia. (Schultes 1996: 126)

Tukanové a ayahuasca

Amazonští Tukanové a užívání halucinogenní ayahuascy neboli *yajé* patří neodmyslitelně k sobě. Sami prohlašují, že tato rostlina je původem jejich kultury. Legenda vypráví, že společenské zřízení Indiánů vzniklo poté, co mužské Slunce oplodnilo ženskou Zemi svým paprskem. Z prvních kapek sémě se zrodili původní lidé, mezi nimiž byla i žena Yajé, která porodila dítě, jež poskytovalo lidem vize. Poté bylo roztrháno a každý člověk obdržel jeden kus, z kterého později vznikla rostlina yajé. Každá podskupina Indiánů tak vlastní svou yajé, které se mezi sebou liší vzhledem a účinky. Tukanové je chápou jako rodokmeny svých kmenových odnoží. (Furst 1996: 61–62)

Ayahuasca je natolik důležitá pro kulturu Tukanů, že je inspirací jejich umění (malby, keramika, hudební nástroje), hudby a tance. Také tvoří základ léčitelství a všech významných ceremonií. (Rudgley 1996: 74) Jejich náboženství je opřeno o výklad vizí vyvolaných touto posvátnou rostlinou. (Kalweit 2005: 148)

Indiáni pořádají starobylý iniciační rituál *yuruparí*, kdy chlapci vstupují mezi muže. Je to nejvýznamnější obřad v celém životě kmene a jeho nedílnou součástí je

tanec a pití yajé. (Schultes 1996: 123) Během halucinogenních vizí se navrací do kosmické dělohy, k prameni všech věcí. Cestují tak časem zpět do embryonální fáze, kde vidí kmenová božstva, nadpřirozené bytosti (Pána zvířat, otce Slunce a jeho dcery) a stvoření vesmíru, lidstva a všech věcí. Po této zkušenosti, kdy prochází mystickou smrtí a znovuzrozením, se probouzí jako jiné osobnosti, skuteční Tukanové, s větší důvěrou ve vlastní kulturu a mytické tradice. Neboť sami osobně zažili vše, co slyšeli od šamanů a starců od dětství. Ayahuasca tudíž napomáhá socializaci. (Kalweit 2005: 149)

Nápoj Tukanové vyrábí tak, že rostlinu nejprve rozdrtí na kaši v dřevěné dři, poté přidají studenou vodu a scedí. Směs pak přemístí do zdobené keramické nádoby určené jen pro tento nápoj. Ta je před nalitím nápoje rituálně očištěna tabákovým kouřem. Příprava posvátného nápoje je spojena se sexuální symbolikou. Nádobu, v níž se uchovává nápoj, Indiáni chápou jako symbol dělohy, v širší souvislosti jako prototyp proměny a těhotenství. (Rudgley 1996: 71)

4. Hudba, zpěv a tanec

V této kapitole pojednávám o třech prostředcích vyvolávajících změněný stav vědomí – o hudbě, zpěvu a tanci, které se zpravidla používají paralelně. V první podkapitole je popisují z pohledu současné psychologie a psychiatrie (porovnání terapeutického využití hudby, zpěvu, tance mezi šamany a západní společností, jejich charakteristika a účinky). V druhé podkapitole se věnuji jejich sociálnímu kontextu (vztah domorodých kultur k hudbě, zpěvu, tanci a jejich použití).

4.1 Charakteristika a účinky

Hudba, zpěv a tanec jako léčebné prostředky byly lidmi používány už před několika tisíci lety. Byly neoddělitelně spojeny s náboženským a sociálním životem přírodních kultur a s jejich jedinečným vyjadřováním prostřednictvím rituálů. (Zeileiová 2007: 16) Byly chápány hlavně jako prostředek navozující změněný stav vědomí, během kterého se šamani snažili zapůsobit na nadpřirozené síly ve prospěch určitého jedince nebo celého kmene. (Šimanovský 1998: 17) Věřili, že pomáhají komunitě nastolit a udržet prosperitu, bezpečí, klid a zdraví. (Marek 2000: 22)

Struktura rituálů přírodních kultur se pravděpodobně přenesla i do současné muzikoterapie (léčení hudbou):

1. *Příprava:* Prostřednictvím rituálních činností (vyznání hříchů, očistné a zápalné úkony) se navodí koncentrace a očista. Hudba zde slouží jako jednotící prostředek a uvádí do atmosféry obřadu. (Zeileiová 2007: 16)
2. *Realizace:* Tanec, zpěv a hra na hudební nástroj vyvolávají změněný stav vědomí, vedou k transcendentním zážitkům. Celý obřad je podroben přísným předpisům s pevnou strukturou, nebo se improvizuje podle daných pravidel, která individuální přístup schvalují. Pravidelnost a neustálé opakování stejného hudebního tvaru navozují pocit jistoty a bezpečí. Hudba zde podporuje pocit sounáležitosti, zastává ochrannou a stimulační funkci. (Tamtéž: 17)
3. *Vyhodnocení, reflexe:* Účastníci si navzájem sdělí své zkušenosti z rituálu a zhodnotí ho buď verbálně (vyprávění, zpěv) nebo pomocí jiného ztvárnění (sochy, nástěnné malby). (Tamtéž: 17)

Rituály přírodních kultur plnily roli psychosociální hygieny. Jejich léčivý aspekt spočíval zejména v uvolňování emocí a pocitu sounáležitosti, tzv. společném provádění hudebních, tanečních a jiných obřadních aktivit. (Tamtéž: 17–18) Zároveň pro ně znamenaly zábavu. Přírodní kultury totiž zdaleka neoddělovaly tak striktně, jako to děláme my, prvek zábavy od vážného ponoření do určitého tématu. Jejich terapie často spočívala i ve vytváření modelové situace popisující průběh nemoci a její postupné léčení vedoucí k uzdravení pacienta. (Šimanovský 1998: 18)

Nejen šamani, ale i současná západní společnost si je vědoma nesmírného vlivu hudby, zpěvu a tance na člověka. I když se teoreticky a formálně jejich moc uznává, mezi lékaři zatím bohužel převládá velmi opatrný a spíše nevěřící postoj. (Marek 2000: 20)

Hudby se využívá především terapeuticky. Vyvolává hluboké změny v rovině fyzické, emocionální i duchovní současně. Na posluchače má utišující a uklidňující vliv. Tlumí negativní emoce jako je agrese, nechuť, zlost, úzkost. Pomáhá navodit příjemnou atmosféru. Snižuje únavu a usnadňuje odpočinek. Zlepšuje sebevědomí a schopnost vyjadřování. (Romanowska 2005: 75–76) Zkvalitňuje naše pojetí prostoru a mění náš pocit času. Odpoutává pozornost od bolesti a zakrývá nepříjemné zvuky. Hudba také ovlivňuje dýchání, srdeční tep, pulz a krevní tlak. Uvolňuje svalové napětí a zlepšuje tělesnou koordinaci. (Marek 2000: 23–25)

Podle alternativního hudebníka a významného představitele české new age²⁷ V. Marka zlepšuje kvalitu života lidí dlouhodobě a vážně nemocných, neschopných pohybu nebo lidí po těžkých operacích. Slouží jim především jako nástroj pro snížení vnímání bolesti, úzkosti z nemoci a stresu. Obzvláště účinná je při autismu, fyzické nehybnosti, Alzheimerově a Parkinsonově nemoci. I když tyto choroby přímo neléčí, dokáže často obnovit hybnost, mentální čilost či svalovou koordinaci. Hudba také pomáhá odkrývat potlačené myšlenky, skryté pocity, traumatické zážitky z dětství,

---

²⁷ Různé metody, aktivity, myšlenky, organizace, které spojuje snaha hlouběji poznat sebe sama a zároveň změnit své životy a stav společnosti k pozitivnímu. Vznik tohoto hnutí můžeme datovat do 60. let 20. století, kdy si lidé v důsledku nespokojenosti s tehdejší společností začali klást jiné než do té doby obvyklé otázky. MAREK, V. Blog.respekt.cz. *Co to je hnutí New Age?* [online]. Publikováno: 17.2.2007, [cit. 23.6.2010]. Dostupné z: <<http://marek.blog.respekt.cz/c/1932/Co-to-je-hnuti-New-Age.html>>

kteře mohou být příčinami konkrétních fyzických nemocí. Významná je i při léčbě na duševní úrovni. Na konci života může usnadnit umírání. (Marek 2003: 119)

Při psychologických a psychiatrických vyšetřeniích pomáhá navodit pocit důvěry a otevírat tak nesmělé, nedůvěřivé a uzavřené pacienty ke komunikaci s terapeutem. Hudba se může používat při odstraňování koktavosti a jiných vad řeči, dyslektického čtení a psaní, neuróz, funkčních poruch atd. Efektivní může být při léčbě alkoholiků a jiných toxikomanů. Pozitivní vliv může mít také na lidi zdravé, ale momentálně přetížené, citově deprivované nebo frustrované. (Marek 2000: 23–24)

Ne všechny zvuky mají na člověka pozitivní vliv. Zvuky vyvolané pravidelným kmitáním vnímáme jako tóny, nepravidelným jako nehudební zvuky (hluky či šumy). (Franěk 2005: 14–15) Mnoho nehudebních zvuků může v člověku vyvolat negativní reakce. Organismus se dostane do stavu zátěže, stresu, vnitřního napětí. Nadměrný hluk může vést až k poruchám srdečního rytmu a rovnováhy, také k potížím krevního oběhu. Lidé, pracující dlouhodobě v hluku, si více stěžují na únavu, vyčerpanost a podrážděnost. (Nováková 2006: 19)

„Hlas každého člověka má jedinečnou barvu, proto bývá přirovnáván k našemu podpisu. Souvisí s tělesným i psychickým zdravím. Těsná psychosomatická vazba mezi hlasivkami a emocemi je již dlouho známa.“ (Kantor 2009: 152) Když se cítíme v pohodě, náš hlas zní jako zvon, když jsme naopak smutní, zní přidušeně a ustrašeně. V. Marek je přesvědčený, že zvuk našich hlasivek má léčivý účinek. Při zpívání se zklidní a zpravidelní dech, hlasivky se postupně uvolňují a s nimi i negativní emoce. Například vrcholový sprinter a výškař prý zjistili, že když se jim podaří před výkonem uvolnit tělo a hlasivky, jejich výkon je lepší. Podle jedné z alternativních metod, která se na Západě začíná rozšiřovat, je možné dokonce prostřednictvím počítače provést rozbor lidského hlasu na jednotlivé frekvence, které pomáhají odhalit příznaky určitých nemocí. Zpětnou aplikaci (například zpíváním) těchto chybějících či poškozených frekvencí lze pak navrátit tělo zpět do rovnováhy. (Marek 2003: 42, 65)

Tance a jeho léčivého účinku je využíváno především v psychoterapii. Tanec a pohyb umožňují pacientovi lépe poznat své tělo, svůj pohybový styl a dát ho do souvislosti se svou osobností a aktuálním emočním stavem. Pohyb může být projevem nevědomí. V pohybu se odráží naše osobnost. (Čížková 2005: 34–35)

Mluvíme-li o hudbě, musíme se také zmínit o zvuku. Zvuk můžeme chápat jako mechanické kmitání (vibrace) šířící se v pružném prostředí (plynnými, kapalnými a pevnými látkami), vyvolávající sluchový vjem. Má formu vln, které měříme v kmitech (cyklech) za sekundu (hertzích, značka Hz). (Marek 2003: 33)

„*Celý svět zní. Žijeme v moři vibrací. Vesmír i atomy, tělo člověka i jeho myšlenky, to všechno je hudba. Celý vesmír šumí, tiká, pulzuje, syčí, přede, duní, bubnuje, praská.*“ (Marek 2003: 31) Náš sluch bohužel vnímá pouze zlomek těchto vibrací, od 15 do 20 000 Hz. Neslyšíme tedy zvuk od 1 do 15 Hz (infrazvuky) a nad 20 000 Hz (ultrazvuky). Jenže dnes víme, že naše tělo reaguje i na zvuky mimo oblast slyšitelného vibračního spektra a že právě ty jsou šamany využívány při léčebných obřadech. (Marek 2000: 20–21)

Zvuk, dostávající se do našeho ucha vzduchem, podráždí bubínek a ten vjem zesílí. Dále je zvuk přenášen vnitřním uchem a prostřednictvím nervových vláken do centrální nervové soustavy. V centrální nervové soustavě dojde k jeho zpracování a vyhodnocení, jestli je nám příjemný nebo nepříjemný. Ovšem část zvuku putuje přes mozkový kmen až k retikulární formaci. V retikulární formaci se vytvoří budivé reakce, které způsobí zvýšenou svalovou činnost, tedy změnu svalového napětí. Proto často při poslechu dynamické hudby bubnujeme prsty do taktu, rytmicky pohybujeme nohou či kýváme celým tělem. (Nováková 2006: 18) „*Když se při poslechu hudby hýbáme, kýváme hlavou nebo páteří, pohupujeme se, houpeme, nebo dokonce tančíme, když tedy dráždíme vestibulární aparát v hlemýždi svých uší, proudí do mozku daleko více stimulů – kromě akustických i ty z ústrojí rovnováhy – a hudbu samotnou tak můžeme vychutnat daleko intenzivněji.*“ (Marek 2003: 23)

Protože ale zvuk ovlivňuje organismus jako celek, jsou vibrace dopadající na buňky lidského těla analyzovány a zpracovávány i jinými kanály. Tak i sluchově postižení dokáží vnímat hudbu a tančit. (Marek 2003: 24)

Je prokázáno, že při poslechu hudby dochází ke změnám v mozkové činnosti. To, co se děje v mozku a proč na nás zvuk působí tak silně, nám pomáhají pochopit mozkové vlny. (Marek 2003: 34) Souvislosti mezi průběhem mozkových vln a našim psychickým stavem začali psychologové a lékaři objevovat teprve před několika desítkami let. Současná medicína zatím rozeznává hladiny mozkových vln beta, alfa, theta a delta. Hladina beta (14–20 Hz) odpovídá běžnému stavu vědomí, jak ho

vnímáme v každodenním životě. Setrvávání v těchto vlnách zatěžuje energeticky organismus, zhoršuje regeneraci tkání a kvalitu metabolismu. Hladina alfa (8–13 Hz) je stavem klidu a uvolnění těsně před usnutím nebo při meditaci. Tělo i duše odpočívají při plné bdělosti. Setrvávání v těchto vlnách posiluje imunitní systém a regeneruje všechny životní funkce. Hladina theta (4–7 Hz) charakterizuje stav útlumu všech funkcí. Mnohdy dochází k uvolnění obrazových informací (mystické stavy, vize) z podvědomé paměti. Právě těchto vln dosahují šamani všech kultur a věků. Hladina delta (0,5–3 Hz) představuje stav hlubokého spánku a bezvědomí. Západní medicína označuje mozkové vlny theta a delta jako stavy téměř patologické a nebezpečné, během kterých člověk ztrácí vědomí. (Marek 2000: 38)

Podle vědeckých výzkumů aktivuje pravidelný monotónní zvuk bubnů mozek na frekvencích 4–7 cyklů za vteřinu, což odpovídá hladině mozkových vln theta. Ty jsou spojeny s tvořivostí, neobvyklým řešením problémů, živou představivostí a stavy snění. Když šaman cestuje za pomoci zvuku bubnu, dokáže si vše zapamatovat a později vybavit. Při změněném vědomí s použitím zvuku a rytmu zůstává zachována paměť a nedochází k žádným škodlivým vedlejším účinkům. Zjistilo se, že citlivost k rytmické stimulaci je zvyšována například metabolickou nerovnováhou, stresem a únavou. To vše šamani rovněž zahrnují do svých rituálů. (Marek 2000: 39, 40)

Bubnování synchronizuje mozkové hemisféry. Jakmile začnou pracovat harmonicky, dojde ke změně fyziologie mozkových vln do stavu vyššího vědomí. Otevírá se přístup k transcendentálnímu poznání a moudrosti. Levá hemisféra umožňuje zpracování informací, postupný analytický proces a nepřetržité spojení s našimi minulými zkušenostmi uloženými v paměti. Produkuje vědomí. Pravá hemisféra se specializuje převážně na zpracování vizuálních a prostorových informací. Je sídlem podvědomí. Silně na ni závisí umělecké, hudební a tvořivé schopnosti. Obě hemisféry se navzájem doplňují. Pravé hemisféře náleží vnímání melodie, tónů, barvy zvuku a harmonie, zatímco levé hemisféře vnímání rytmu. (Drake 1996: 23–24)

Za zmínku stojí nedávný výzkum, který prováděl Szabó. Pokusná skupina měla za úkol poslouchat 30 minut bubnování v tempu 210 cyklů za minutu a během toho si představovat cestu do podsvětí. Typ a rychlost bubnování byly zvoleny podle

starých šamanských praktik. Kontrolní skupina neposlouchala bubnování, ale místo toho byla hypnotizována. Podle instrukcí si také představovala cestu do podsvětí. Ukázalo se, že po 30 minutách poslechu bubnování došlo ke změně vědomí, které bylo podobné stavu navozenému hypnózou. Během bubnování se u pokusných osob změnilo vnímání času (rychleji, pomaleji) a okolního světa i sebe samých. Věci nebo události dostaly jiný význam. Pokusné osoby najednou něco pochopily nebo přehodnotily. Měly pocit, že se hranice mezi já a okolním světem staly méně zřetelné a že jejich stav vědomí se liší od normálního, bdělého stavu. Také jim připadalo, že se jejich tělo rozšiřuje do prostoru. Někteří z nich dokonce během sezení plakaly, projevíly se u nich velice silné emocionální prožitky z dětství nebo měly pocit, že se setkaly s již zemřelými osobami, které pro ně byly v životě důležité. (Szabó 2003 in Franěk 2005: 114–115)

Jak už bylo výše zmíněno, hudba může působit na člověka pozitivně, ale i negativně. Podle V. Marka by se dala jednoduše rozdělit na tu, která z energetického hlediska nabíjí a tu, která vybíjí. Tvrdí, že současná, převážně symfonická, rocková a heavy metalová hudba je příliš akordově složitá a činnost buněk spíše narušuje. Je také velice rychlá. Hudba harmonizuje tělesné a duševní pochody v tempu pod 60 úderů za minutu. Mladí lidé však často poslouchají hudbu v tempu nad 120. Je plná negativních emocí, které jsou podvědomě přenášeny na posluchače. Ukázalo se totiž, že když nějakou symfonii diriguje uzurpátor, který při zkouškách trápí členy orchestru sarkastickými poznámkami, odejdou posluchači po koncertu jak zbití, zatímco pokud tutéž symfonii řídí dirigent lidumil, který členy orchestru spíše chválí a povzbuzuje, lidé odejdou přímo pohlazení. Rovněž je chudá na přirozené a pro tělo tolik důležité frekvence. Naše hudba přestala využívat svých ohromných léčivých možností. (Marek 2003: 14–15, 18–19) „*J sme na jakési nedobrovolné a netušené frekvenční dietě.*“ (Marek 2003: 18) Proto se nám dnes tak zamlouvá hudba new age a etnické nahrávky původních hudebních nástrojů (australské didžeridu, šamanské bubínky, chřestidla apod.). (Marek 2003: 18) V. Marek je přesvědčen, že správná hudba působící na správném místě může změnit naše životy i směr vývoje společností. (Marek 2000: 27)

I když nám současné vědecké výzkumy stále více ukazují, jaké ohromné účinky má hudba, zpěv a tanec na člověka, v tradiční psychologii a psychiatrii zatím bohužel převažuje velmi opatrný postoj.

4.2 Hudba, zpěv, tanec a šamani

Šamani už po tisíciletí využívají hudby, zpěvu a tance jako účinného nástroje vyvolávajícího změněný stav vědomí. Věří, že jsou darem božstev či duchů a jsou prostředkem k navozování kontaktu s jinými světy. (Zelený 2007: 51)

Pro mnoho domorodých kultur jsou hudba, zpěv a tanec natolik spojeny, že se nijak nerozlišují. Velice často se tak shrnují pod jediný termín. Mixtekové používají pro hru, tanec i hudbu pojem *yaa*. U Zapoteků slovo *saa* znamená slavnost a hudbu. Aboridžinci nazývají tanec, hudbu a zpěv *koroborí*. Rovněž u Danů termín *ta* sdružuje hudbu, zpěv a tanec. (Justoň 1996: 18–19)

Šamani si velmi dobře uvědomují nesmírný vliv hudby na lidskou psychiku a dokáží si pro své potřeby vyrobit příslušný zdroj těchto zvuků. Z vlastních zkušeností také vědí, že účinky zvuku posílí, jsou-li v pohybu. Jsou jakýmsi profesionálními hudebníky a tanečníky, kteří vždy velmi dobře vědí, co dělají. (Marek 2000: 39–40)

Skoro nikde se tedy nesetkáme s výrazným oddělením hudby a tance. Typickou ukázkou může být léčebný ceremoniál severoamerických Irokézů, konající se v noci v domě pacienta. Všichni přítomní jsou normálně oblečeni, pouze jeden z nich má na hlavě masku. Dvanáct až patnáct mužů chřestí tykvoými chřestítky a zpívají. Nejprve zpívají skupinky utvořené ze dvou až tří mužů, poté jednotliví zpěváci. Za doprovodu chřestidel a při volné kombinaci melodií se utvoří dva páry (pacient s pečovatelem a posel s pomocníkem), kteří si při opakování každé písně vyměňují svá místa a při dalším opakování se vrací zpět na původní postavení. Důležitým prvkem obřadu je kolový tanec, kterého se účastní všichni. Tančí se s tváří dovnitř kruhu, nejprve vsedě, potom ve stoje. Boky se pomalu pohupují, kolena se střídavě zdvihají, někdy se udělají dva rychlé kroky nebo poskoky na jedné noze. V určitý okamžik se muži skloní a položí chřestítko uprostřed tanečního kruhu. Opět se pokračuje v tanci a zpěvu. Po několika písních se však přítomní přestanou pohybovat

a doprostřed tanečního kruhu vstoupí muž s maskou a pečovatel nemocného, kteří začnou tvář v tvář tančit. Během tance padá z masky kolem dokola popel. Tento pár později opět vystřídá celý kruh. Rituál končí představením bizoní síly a zdraví. (Kurath 1964 in Justoň 1996: 71) Při tomto šamanském obřadu musí být přítomen nemocný nebo jeho pečovatel. Tanečníci se uvádí do extáze s pomocí chřestidel, zpěvu a tance. Během společného tance muže s maskou a pečovatele nemocného se vysává nemoc z pacienta. Rozhazování popela symbolizuje zničení nemoci. Bizon, mezi Indiány nejmilovanější zvíře, představuje uzdravení. Celá kúra musí tedy skončit bizoní pantomimou. (Justoň 1996: 72)

Šamanský tanec působí často zmateným a chaotickým dojmem. Končetiny a celé tělo se cukají, pohyby jsou trhané a nekoordinované. Tanečnickům z těla prýští pot a vyčerpání padají na zem a třesou se v křečích. Částečně či naprosto ztrácí kontrolu nad svým tělem a jeho částmi. Vypadají, jako by trpěli. Tanec ale může mít i podobu symetrických pohybů těla. Tanečníci se kývají, houpají a otáčejí v kruhu. (Čížková 2005: 17)

Šamani považují své specifické zpěvy za posvátné a chovají je ve velké úctě. (Matthews 1997: 76) Věří, že každý duch má svou vlastní píseň (v amazonské oblasti označována jako ícaro), kterou si jej mohou přivolat. (Zelený 2007: 51) Vegetalisté²⁸ (rostlinoznalci) dokonce pokládají své magické popěvky, jež vzešly přímo od duchů halucinogenních rostlin, za podstatu šamanské síly a moudrosti. Právě v nich se zobrazuje rozsah jejich léčitelských schopností. (Luna 2002: 119, 133)

Magické písně pomáhají vyvolat vidění a lákat duchy ke komunikaci. Slouží k cestování do jiných sfér, léčení nemocí, posilování účinku léčivých rostlin, obraně proti zlým duchům nebo jiným šamanům, provádění milostné magie, která napravuje emocionální vztahy mezi partnery. Používají se i k upravování a ladění halucinací způsobených psychoaktivními rostlinami. Zpíváním šamani dokáží zvýšit nebo naopak snížit intenzitu vizí či dokonce vyvolat všem přítomným společně sdílené vidění. (Luna 2002: 127, 129, 131, 133)

---

²⁸ Osoby, žijící v oblasti Amazonie, jejichž vědění pochází od určitých duchů rostlin. Podle odborníka na šamanské využívání rostlin L. E. Lunny by tento termín neměl být zaměňován s pojmem herbalist (člověk znalý používání léčivých rostlin obecně). I když jsou totiž vegetalisté výtečnými bylinkáři, ne všichni bylinkáři mohou být zároveň vegetalisty. (Luna 2002: 19)

Síla písní nespočívá pouze v jejich významu, ale i v jejich hudebním ztvárnění. (Vitebsky 1996: 79) Popěvky často nemají ani slova, jsou jen nesrozumitelnými hláskami splenými dohromady. V jazyce běžné reality pro ně často neexistuje překlad. Slova tedy nehrají v písních ústřední roli. (Achterberg 1994: 108) Hlas je při nich někde uprostřed mezi řečí a zpěvem. (Matthews 1997: 76) Jsou monotónní a mají tendenci se opakovat. Jejich tempo většinou narůstá, když se šaman přibližuje změněnému stavu vědomí. (Harner 1996: 62)

Australští Aboridžinci jsou známí tím, že při svých zpěvech často používají slova jiných kmenů, jejichž jazykem nemluví, a přesto jsou pro ně srozumitelná. Je to tím, že je čtou v celkovém kontextu. Skutečný význam písní tedy závisí více na jejich zpěvácích a tanečnicích než na slovech. U severoamerických Indiánů slouží slova spíše pro udržení melodie při tancích a hrách. (Justoň 1996: 20–21)

Píseň rovněž zaujímá ústřední místo v náboženství severoamerických Papagů, pro které je i ten nejjednodušší popěvek, lišící se od jiného pouze několika slovy, novou individuální písní moci. Znají různé metody, jak ji získat. (Kalweit 2005: 134)

Prvním z nich je ukořistit v boji skalp nepřítel. Zabíjení nepřátel a honba za skalpy představují velice drsné zážitky, které rozruší bojovníka tak silně, že později z jeho úst může během „snění“ vyjít píseň. Po návratu z války žije lovec skalpu šestnáct dní v izolaci za vesnicí. Dokonce i jeho žena musí strávit tento čas osamoceně. Bojovník sedí se zkříženýma rukama a s hlavou sklopenou na hrudi na jednom místě a po celou dobu je bez hnutí. Samotou a pústem je brzy obdařen písní. (Tamtéž: 134)

Dalším způsobem je zabít orla, čtyři dny se postit a snít. Indiánovi se tak dostaví vize, ve které za ním přiletí orel s lidskou podobou a zazpívá mu jeho životní cestu. Není-li se svým snem spokojen, zabije napřesrok dalšího orla a obdrží píseň novou. (Tamtéž: 135)

Třetí možností, jak získat píseň moci, je podniknout náročnou čtyřdenní pouť do Kalifornského zálivu za mořskou solí, která se tam usazuje na útesech. Pro tento pouštní národ je setkání s oceánem čímsi posvátným. Strádání a útrapy, dodržování rituálních pravidel a toužebně očekávaný pohled na hladinu oceánu způsobí, že jsou poutníci obdařeni nadpřirozenými zjeveními. Cestou zpívají posvátné písně a vedou moudré řeči, přičemž konec každé věty zdůrazní vysokým tónem. Když Papagové

dorazí k vodní tůni na úpatí Mount Pinacate, vylezou na vrchol hory, odkud mají výhled na oceán. Napřahují k němu ruce, aby získali něco z jeho síly a vtírají si ji do svých těl. Potom všichni běží bez jediné přestávky celý den a celou noc vstříc oceánu. Vyhladovělí a vyčerpaní pak čekají na vizi a magickou píseň. Seškrábou z útesů sůl, naloží ji na koně a darují oceánu kukuřičnou mouku. Na zpáteční cestě se snaží nedotýkat vlastních těl a neohlížet se k oceánu, neboť to by je mohlo přitáhnout zpátky. Když dorazí domů, šestnáct dní dodržují půst a snažně prosí o další vize a písně. (Tamtéž: 135)

Píseň moci mohou získat i ženy. Při menstruaci pobývají čtyři dny v ústraní, vyhýbají se jakémukoli styku s druhým pohlavím, podrobují se půstu a čekají na vizi a píseň. (Tamtéž: 135)

Papagové vyvinuli účinné obřady, které umožňují každému příslušníkovi kmene usilovat o píseň moci. Všechny univerzální metody odříkání, ať už je to výše popsané ukořistění skalpu, zabití orla, náročná pouť za solí nebo pobyt v ústraní během menstruace, přivádějí adepta do kontaktu s vyššími silami a skrytými rezervami jeho vědomí. Takto získaná píseň slouží bojovníkovi po zbytek života jako magický a terapeutický pomocný prostředek. (Tamtéž: 134, 136)

Téměř u všech domorodých kultur se písně používají při léčebných obřadech. Jeden takový rituál je popsán i u severoamerického kmene Achumawi. Šaman si poklekne vedle nemocného, pohupuje se a přitom si zpívá. Nejprve je to naříkavé mručení, které postupně sílí, až přechází ve skutečnou melodii. Písně tvoří dvě až čtyři hudební fráze, které se opakují až třicetkrát po sobě bez jediného přerušení. Takt se udává rukama a s rytmem melodie nemá nic společného. Napřed zpívá šaman sám, postupně se k němu přidávají další hlasy a nakonec zpívají všichni. V tomto okamžiku se šaman odmlčí a ponechá na účastnících, aby přilákali ducha, jež pomůže odhalit příčinu nemoci. Čím je jednohlas dokonalejší a emoce silnější, tím je větší naděje, že se duch probudí. Šaman naslouchá a brzy cítí svého ducha přicházet. Zatleskáním všechny přítomné umlčí a začne s ním rozmlouvat. Mluví hlasitě, rychle, jednotvárně, ale běžným jazykem, kterému rozumějí všichni. Stále více upadá do stavu extáze. Nakonec je se svým duchem natolik spojen, že sám opakuje vše, co mu říká. Po zjištění diagnózy nemoci se šaman pustí do léčby. Ta

obvykle spočívá ve vyjmutí nemoci neboli sání krve. (Angulo 1928 in Eliade 1997: 261–262)

Kromě výše popsaného zpěvu a tance se ke změně vědomí používají zvuky hudebních nástrojů (příloha 3). K výbavě šamanů mohou patřit řehtačky, nejrůznější typy fléten a trumpet, hole pro udávání rytmu apod. V jihovýchodní a jižní Asii navozují trans například rytmickým vhažováním rýže do mlýnku na obilí. (Vitebsky 1996: 79)

Posvátným hudebním nástrojem u Eskymáků a Indiánů Severní a Jižní Ameriky je bzučák, což je oválný plochý předmět vyřezávaný z kosti či dřeva. Šamani je připevňují k dlouhým prutům a otáčejí jimi ve vzduchu tak, že vydávají ostrý bzukot. Ženy se domnívají, že se jedná o hlasy předků a duchů, proto se jich bojí a utíkají před nimi. (Zelený 2007: 52)

Amazonští Jívarové a karibští Moskitové používají hudební luk. Tento asi 120 centimetrový bambusový luk s jednou strunou z opičího střívka drží šaman mezi rty, zatímco jeho prsty vyluzují na struně zvuky podobné padajícímu vodopádu či zpěvu duchů. (Zelený 2007: 52)

Mezi nejoblíbenější nástroje původních obyvatel Austrálie (Aboridžinců) patří didžeridu. Jedná se o kmen mladého eukalyptového stromu, jehož střed byl vyhlodán termity. *„Užší konec, do kterého se fouká, je opatřen zužujícím se nástavcem z včelího vosku nebo eukalyptové gumy. Nejběžnější délka je jeden a půl metru, nástroj je často zdoben okrovou barvou s bílým vzorem využívajícím totemických symbolů.“* (Marek 2000: 30) Z nástěnných maleb v Austrálii je patrné, že ho lidé používali už před čtyřiceti tisíci lety. Šamani věří, že se jejich předkové naučili hrát na didžeridu od duchů, kteří pobývali v tamních jeskyních. (Marek 2000: 30)

Nejvýznamnější šamanův nástroj v obou Amerikách představují chřestidla. V Jižní Americe dokonce téměř vytlačila ostatní hudební nástroje. (Vitebsky 1996: 49) Šamani je využívají k doprovodu mocných písní a tance, ke komunikaci s duchy, k věštění nebo vyhledávání informací. Někdy jsou součástí šamanova oděvu. Na plášti nebo pásku má přišívané rolničky, kovové zvonky a ozdoby. (Matthews 1997)

Chřestidla se běžně vyrábějí z tykvovitého plodu *Crescentia cujete*, zvaného kalebasa (kalabašový strom). Ten se vyprázdňuje a dovnitř se dají semínka, kamínky, ostny kaktusů nebo posvátné krystaly křemene, které reprezentují jednotlivé

pomocné duchy šamana. Zdobí se ptačím peřím a reliéfy mýtických postav. Znalost výroby chřestidla i chrastění ve správném rytmu získává šaman často při iniciaci. (Zelený 2007: 97–98)

Podle amerických domorodých kultur symbolizuje dutá tykev chřestidel vesmír a rukojeť posvátný strom, tzv. spojení s vesmírem. Semena nebo kamínky uvnitř představují duchy předků. Při třesení chřestidla duchové ožívají a mohou s šamanem komunikovat a pomáhat mu. (Vitebsky 1996: 49)

U amazonských Indiánů kmene Desana jsou kosmické symboly chřestění ještě patrnější. Tykev symbolizuje dělohu a rukojeť falus. Úlomky krystalického křemene uvnitř chřestidla jsou energií vesmíru. „*Když se jím třese ve tmě, krystaly jiskří a štěrbinami září jako hvězdy.*“ (Matthews 1997: 72)

Nejrozšířenějším nástrojem a zároveň nejuniverzálnějším znakem šamanismu je buben, tvořící nedílnou a posvátnou součást šamanovy výbavy. (Harner 1994: 28) Buben má hlubokou symboliku a magické funkce. Umožňuje šamanovi především kontakt s duchovním světem, létat vzduchem, přivolat a uvěznit duchy. Buben často představuje Strom světa, po němž šaman symbolicky šplhá do vesmírných oblastí, do nebe a podsvětí. (Eliade 1997: 150) Šamanský dvouhlavý buben symbolizuje jak mikrokosmos, tak makrokosmos. Jedna strana bubnu poskytuje vyšší tóny, je spojena s oblohou (nebem) a mýtickým orlem. Druhá strana bubnu vydává hlubší tóny, je spojena s podzemím (podsvětím) a mýtickým koněm. Rám bubnu je spojen se zemí a propojuje obě nadpozemské říše (obě strany bubnu). (Drake 1996: 32–33) Kůže symbolizuje energii, sílu a ducha, palička představuje šamana. (Marek 2000: 36)

Buben také často představuje divoké zvíře nebo jiný objekt, na němž šaman ve změněném stavu vědomí cestuje do jiného světa. (Vitebsky 1996: 79) Když Jakuti a Burjati bubnují, má se za to, že na svém koni jedou do nebe. Evenkové svého bubnu využívají jako člunu. (Eliade 1997: 152–153)

Buben se vyrábí téměř ze všeho, co vydává dostatečně hluboký tón. (Achterberg 1994: 108) Zpravidla se skládá z dřevěného rámu a sobí, losí nebo koňské kůže. Může být ozdoben cinkajícími kousky kovu, rolničkami a zvonky, jež představují duchy, zvířata, zbraně atd. Všechny tyto magické předměty mají zvláštní symboliku a plní svou úlohu při extatických cestách. (Eliade 1997: 152) Na kůži mohou být namalovány různé motivy, nejčastěji obrázky zvířat, krajiny a šamanovy rodiny, aby

žila ve zdraví a hodně se rozmnožovala. (Vitebsky 1996: 80) Evenkové mají na bubnu nakreslené ptáky, hady a jiná zvířata. Tataři mají Strom světa, Slunce, Měsíc a Duhu. (Eliade 1997: 152–153) Malování bubnů u Saamů je oproti ostatním pestřejší a bohatší. Objevují se zde figury lidských postav sedících v lodích či lovících v lesích nebo pasoucích soby, mýtické bytosti, zvířata, hrobky, krajiny jiných světů, duchové a pomocníci šamanů. (Zelený 2007: 25)

Severoameričtí Odžibvejové věří, že buben představuje svět a bubeníci zastupují duchovní pomocníky Stvořitele. Bubeníci obklopují buben tak, jako pomocníci Stvořitele obklopují svět. O bubnu často mluví jako o svém „dědečkovi“ (Stvořiteli) a účast na bubnovacím setkání nazývají „rozhovorem s dědečkem“. (Drake 1996: 30)

Při léčebném obřadu východosibiřských Jukagirů se šaman posadí na zem a po dlouhém nepřetržitém bubnování svolává ochranné duchy, přičemž napodobuje zvířecí hlasy. Znovu začne bubnovat, přistoupí ke vchodu a hluboce se nadechne, aby tak spolkl duchy. Ti pak jeho ústy oznamují, kde se duše nemocného nachází. Šaman položí buben a lehne si na sobí kůži. Jakmile se přestane hýbat, znamená to, že opustil své tělo a skrze buben cestuje do jiného světa. Všichni přítomní čekají, až procitne a vrátí duši do těla nemocného. (Jochelson 1926 in Eliade 1997: 211–212)

Středosibiřští Ketové při léčení podstupují zpravidla dvě extatické cesty. Na začátku rituálu šaman vzývá duchy, které postupně vkládá do bubnu. Přitom neustále zpívá a tančí. Jakmile začne opouštět zemi a zvedat se k oblakům, symbolicky vyskakuje do vzduchu. Na cestě potkává další duchy a vypráví ostatním účastníkům vše, co vidí. Poté se vrátí do stanu. Nemá-li duši nebo ji zahlédl daleko, v kraji mrtvých, začne opět tančit, až se dostane do transu. Opustí své tělo a dostane se na onen svět, odkud nakonec přinese duši nemocného. (Ohlmarks 1939 in Eliade 1997: 197)

Zajímavým je i obřad Jakutů, žijících v severovýchodní Sibiři. Během něho si šaman upevní k ramenům dvě smyčky z pevných řemenů. Jejich konce drží ostatní účastníci, aby ho udrželi, kdyby ho duchové chtěli unést. Šaman se dívá na oheň v ohništi, zívá a křečovitě škytá. Vezme si na sebe svůj oděv, kouří a zlehounka bubnuje. Za chvíli zbledne v obličeji, hlava mu klesne na prsa, oči se mu přivřou. Rozprostře se kůže bílé klisny. Šaman se napije studené vody a pokleká otočen postupně do všech čtyř světových stran, přitom prská napravo i nalevo vodu.

Šamanův pomocník vhodí do ohně několik koňských chlupů a následně oheň zasype popelem. Ve stanu zavládne ticho a tma. Šaman se posadí na kůži klisny a otočen k jihu začne snít. Pak najednou zakřičí, začne bubnovat a šepem zpívat. Zpěv a bubnování postupně sílí a když dosáhne hudba vrcholu, náhle ustane. Šaman změní rytmus bubnování a zpívá svůj hymnus. Potom prosí o pomoc své rodinné duchy. Když přijdou, šaman začne skákat a rychle a prudce se pohybovat. Nakonec se posadí uprostřed stanu, zapálí se oheň a šaman opět bubnuje a tančí. Pak se postaví k nemocnému a vybídne příčinu nemoci, aby odešla, nebo nemoc odnese do středu stanu, vyplivne ji ústy, zahání ji rukou a přitom fouká. Na závěr obřadu musí šaman doprovodit do nebe duši obětovaného zvířete. (Sieroszewski 1902 in Eliade 1997: 200–202)

Východosibiřští Evenkové používají k dosažení extáze tanec, zpěv i bubnování. Třebaže je mnoho důvodů k uspořádání obřadu, jehož součástí je sestup do podsvětí, koná se velmi zřídka. Je totiž považován za nebezpečný a jen pár šamanů se odváže jej podstoupit. Den před rituálem si šaman shromáždí předměty, které bude během své extatické cesty potřebovat. Mezi nimi se například nachází menší plavidlo, na němž šaman přepluje moře, čtyři rybky, které poplují před lodí, kopí na rozbíjení skal, drobné předměty symbolizující dva medvědy a dva kance, kteří budou člun v případě ztroskotání přidržovat, sošku představující pomocného ducha, který mu pomůže nést oběť. Během obřadu si šaman oblékne svůj oděv, bubnuje, zpívá a začíná věštit. Poté dojde k obětování zvířete, zpravidla soba. Jeho krví se natřou vystavené předměty. Šaman začíná opět bubnovat, zpívat a tančit. Jeho pomocníci spolu s přítomnými sborově zanotují refrén písně. Šaman na chvíli přestane, napije se vodky, vykouří několik dýmek a znovu pokračuje v tanci. Zvolna se rozpáluje, až upadne v extázi na zem. Po nabití vědomí je třikrát pokropen krví. V jeho těle nyní dočasně přebývá duch, který jeho ústy odpovídá na otázky, které mu zpěvavě pokládají dvě nebo tři osoby. Šaman se mezitím nachází v podsvětí. Když se vrátí ze světa mrtvých, účastníci ho vítají radostnými výkřiky. (Shirokogorov 1935 in Eliade 1997: 206–207)

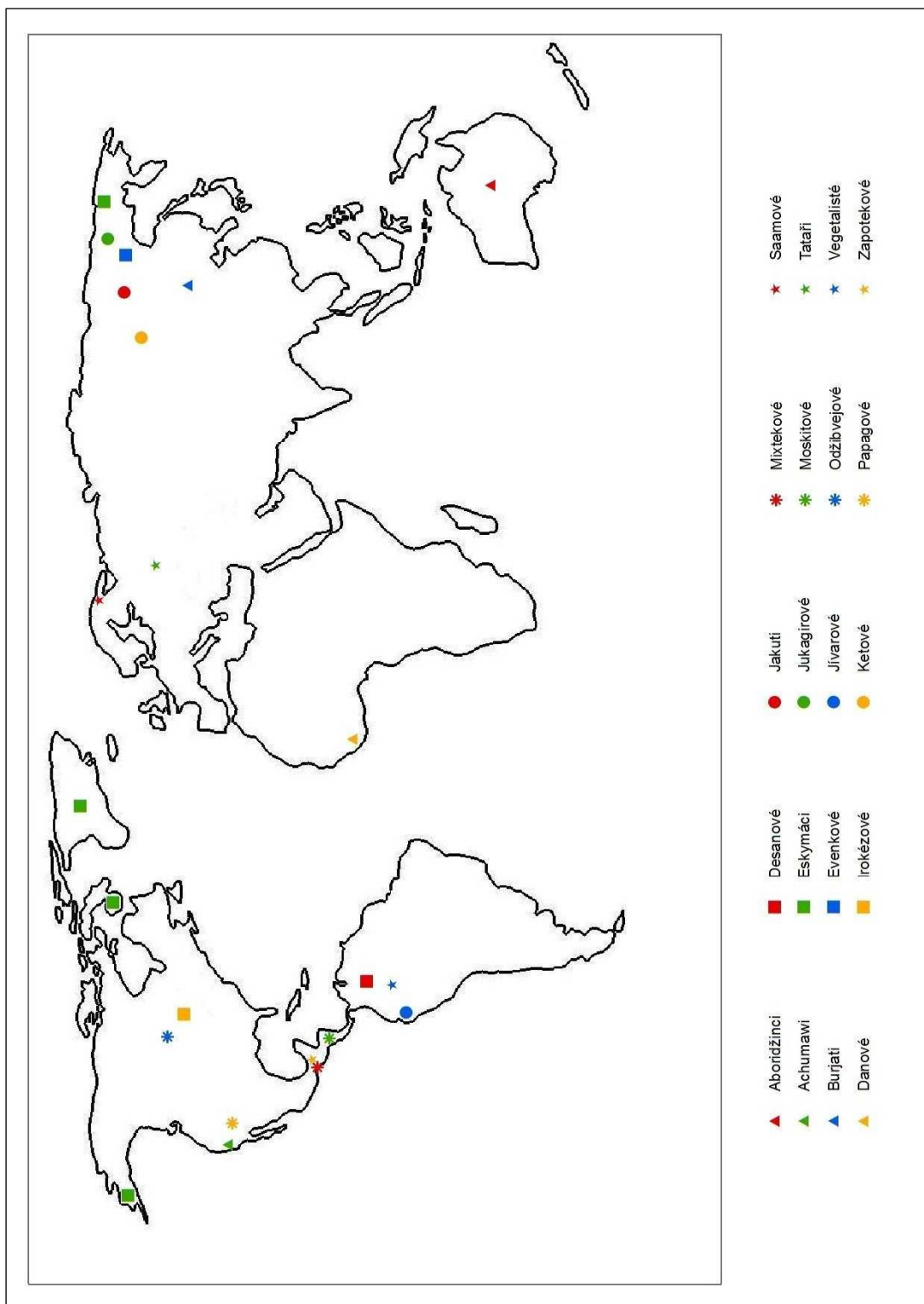
Obdobně probíhá i rituál, jehož součástí je výstup na nebesa. Šaman nejprve rozmístí 27 mladých stromků a symbolický žebřík, na kterém začne svůj výstup. Poté je obětováno zvíře, které je zabito rituálním způsobem. Je mu vytrženo srdce a krev

je zachycena do speciálních nádob, přičemž nesmí skanout ani jediná kapka na zem. Kůže je vystavena. Šaman začíná zpívat, bubnovat, tančit a vyskakovat do vzduchu. Pak předá buben svému pomocníkovi, vypije sklenku vodky, zakouří si a znovu pokračuje v tanci, dokud nespadne vyčerpan na zem. V tomto okamžiku opouští tělo a vydává se na extatickou cestu do nebes. Všichni přítomní se kolem něho tísňí, jeho pomocník vykřesává s pomocí křesadla jiskry a společně čekají na jeho návrat. (Shirokogorov 1935 in Eliade 1997: 208)

Hudbu, zpěv a tanec chápou přírodní kultury tedy především jako prostředek navozující změněný stav vědomí, který šamanům umožňuje navázat kontakt s jinými realitami a zapůsobit na duchy ve prospěch určitého jedince nebo celé komunity. Častým cílem jejich cest, jak se můžeme výše dočíst v popsanych ukázkách, bývá léčení. Šamani věří, že pomáhají udržet prosperitu, bezpečí, klid, soudržnost, zdraví. Jsou nepostradatelnou součástí jejich života, považují je za posvátné a chovají je ve velké úctě.

Obr. č. 12: Přehled zmíněných etnik a jejich lokalizace

Zdroj: autor

Závěr

Šamanismus nás provází od počátku dějin. Představuje nejstarší formu mystické zkušenosti a praxe, kterou jsme zakoušeli už ve starší době kamenné. I když byl později v mnoha oblastech světa vytlačen různými náboženstvími, nikdy nevymizel úplně. V některých přírodních kulturách, jež byly odloučeny od civilizace, byl zachován ve své původní podobě. Západní společnost své šamanské vědění ztratila úplně.²⁹ V posledních desetiletích se však navrácí k tradičním technikám a tento fenomén se opět stává aktuálním, ale přizpůsoben novým situacím.

Šaman je člověk, který je schopný vstoupit do změněných stavů vědomí podle své vůle a cestovat mezi tímto světem a jinými realitami, aby našel způsob léčení, moudrost, radu a pomoc pro určitého jedince nebo celé společnosti.

Tradiční západní věda nerozlišuje mezi mystickými a psychotickými zážitky a chápe obě kategorie za projev duševní nemoci. Hmotný svět a každodenní bdělý stav jsou brány jako norma a vše, co se odlišuje, je z jejich pohledu často považováno za poruchové a nepřirozené. Na šamany a jejich změněný stav vědomí pohlíží značně skepticky a s despektem. Některé moderní výzkumy přitom odhalují, že vědomí je víc než jen pouhým produktem mozku. Ukazují, jak o tom hovoří i světoznámý psychiatr a psychoterapeut Stanislav Grof, že mnohé zkušenosti nabyté ve změněném stavu vědomí jsou věrohodným odhalením běžně skrytých dimenzí reality a že je nelze odbýt pouhým mávnutím ruky jako nějaké patologické poruchy. K tomuto názoru se přiklánějí i nejnovější poznatky západních psychoterapeutů, kteří hovoří o terapeutických účincích změněného vědomí. Je úsměvným paradoxem, že poznání, ke kterému dnes západní věda v oblasti výzkumu vědomí dochází, je u přírodních kultur hojně rozšířeno a s úctou užíváno v každodenním životě již po celá tisíciletí.

Přírodní národy užívají celou škálu prostředků navozujících změněný stav vědomí. V mé diplomové práci jsem se zaměřila pouze na dvě z nich – halucinogeny a hudbu, zpěv a tanec, které jsou hojně rozšířeny i v západní kultuře, tudíž nabízejí

---

²⁹ The Foundation for Shamanic Studies: *About The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.shamanism.org/fssinfo/index.html>>

možnost komparace. Pohled šamanů na oba prostředky se v zásadě příliš neliší. Někdy dochází i k jejich společnému užívání a působení, jako tomu je například v oblasti Amazonie, kde se zpívají magické písně k upravení halucinací způsobených psychoaktivními rostlinami. Tyto dvě metody šamanům umožňují navázat kontakt s jinými realitami a zapůsobit na duchy ve prospěch určitého jedince nebo celé komunity. Považují je za nepostradatelnou součást jejich sociálního a náboženského života, neboť věří v jejich schopnost udržet prosperitu, bezpečí, klid, soudržnost a zdraví nejen jich samotných, ale celého společenství.

Pohled západní společnosti na výše zmíněné prostředky se staví do kontrastu s přírodními kulturami. Halucinogeny jsou chápány jako nebezpečné a v naprosté většině zemí je jejich užívání či distribuce zakázána. Tradiční věda je chápe jako chemické sloučeniny, které působí na náš mozek, a tím mění naše vnímání, myšlení, emoce a sebeuvědomování. Rozšířené jsou zejména mezi mladými lidmi, pro které jsou často pouhým prostředkem k úniku z nudy, problémů a lákadlem, jež vybízí k experimentu. Následkem tohoto nerozvážného rekreačního užití pak může dojít k újmě na zdraví, v krajním případě i k smrti uživatele. S takovými následky se u šamanů neseškáváme, neboť zde jsou halucinogeny pouze v rukou zkušených a znalých jedinců. Jejich užívání je chápáno jako posvátná událost, na kterou je třeba se připravit. Proto se v jejich případě téměř vůbec neseškáváme s nežádoucími účinky. Podle nich rostliny nedeformují realitu, ale naopak odhalují pravou podstatu věcí, která je v normálním stavu vědomí skryta.

Struktura šamanských rituálů je dnes využívána v některých alternativních terapeutických metodách, jako je například muzikoterapie. I když oblast tradiční medicíny účinky alternativních způsobů léčby zná, užívá jich zatím spíše jako doplněk léčby než jako samotný prostředek. I tak ale můžeme konstatovat, že se po dlouhé době západní společnost znovu navrácí k tradičním šamanským technikám (hudbě, zpěvu, tanci), které mnohdy ukazují, že mají mnohem širší uplatnění než jen estetickou a zábavnou formu, na jakou jsme zvyklí v naší kultuře.

Je tedy zřejmé, že stejné prostředky mohou v různých kulturách fungovat zcela odlišně. Zatímco v přírodních společenstvích jsou uctívány jako posvátné a kulturně sjednocující, v západní společnosti jsou mnohdy vnímány jako obávané a je na ně pohlíženo s nedůvěrou.

Pokud západní společnost v budoucnu projeví více zájmu o zkušenosti a vědění přírodních národů, vykročí tak směrem, který může vést k rozšíření našich poznatků o nový úhel pohledu a k možnosti obohacení našeho života.

Samotné téma šamanismu je z mého pohledu velmi atraktivní a poutavé. Nabízí řadu nových, leckdy překvapujících poznatků. Dalšími náměty k bádání, které by mohly být zajímavými a obohacujícími, by bylo porovnání šamanských technik s technikami, jež k navození změněného stavu vědomí užívají jiné kultury a formy náboženství.

Poznatky, ke kterým jsem během psaní diplomové práce dospěla, by mohly být k užitku nejen lidem, kteří hlouběji zkoumají problematiku fenoménu šamanismu, ale i laické veřejnosti, jež projeví zájem o alternativní metody.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

ALBERTS, A.; MULLEN, P. Psychoaktivní rostliny, houby a živočichové. Praha: Svojtka, 2002. 267 s. ISBN 80-7237-448-6.

CASTANEDA, C. Aktivní tvář nekonečna. Praha: Volvox Globator, 2000. 224 s. ISBN 80-7207-354-0.

ČÍŽKOVÁ, K. Tanečně-pohybová terapie. Praha: Triton, 2005. 119 s. ISBN 80-7254-547-7.

DEKORNE, J. Psychotropní šamanismus: psychotropní rostliny v čarodějnictví. Praha: Volvox Globator, 1997. 226 s. ISBN 80-7207-098-3.

DRAKE, M. Šamanské bubny. Praha: Synergie, 1996. 114 s. ISBN 80-901797-0-3.

ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze. Praha: Argo, 1997. 433 s. ISBN 80-7203-153-8.

ESTRADA, Á. María Sabina, její život a zpěvy: léčebné rituály houbičkových šamanů v Mexiku. Olomouc: Votobia, 1997. 335 s. ISBN 80-7198-221-0.

FRANĚK, M. Hudební psychologie. Praha: Karolinum, 2005. 238 s. ISBN 80-246-0965-7.

FURST, P. T. Halucinogeny a kultura. Praha: DharmaGaia, 1996. 256 s. ISBN 80-901915-7-6.

GROF, S. Dobrodružství sebeobjevování. Praha: Gemma, 1992. 257 s. ISBN 80-85206-15-3.

GROF, S. Holotropní vědomí: tři úrovně lidského vědomí, formující naše životy. Praha: Gemma, 1993. ISBN: 80-85206-18-8.

GROF, S. Nové perspektivy v psychiatrii a psychologii: pozorování z moderního výzkumu vědomí. Břeclav: Moraviapress, 2007. 231 s. ISBN 978-80-86181-83-7.

HARNER, M. Tajemství šamanů: příručka léčitelství a získání síly. Bratislava: Eko-konzult, 1996. 137 s. ISBN 80-88809-21-5.

HARTL, P. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HEINRICH, C. Magické houby v náboženství a alchymii. Praha: Triton, 2006. 284 s. ISBN 80-7254-835-2.

HUXLEY, A. Brány vnímání. Praha: DharmaGaia, 1996. 106 s. ISBN 80-85905-28-0.

JUSTOŇ, Z. Hudba přírodních národů. Liberec: Dauphin, 1996. 199 s. ISBN 80-901842-4-3.

KALWEIT, H. Svět šamanů a vnitřní vesmír. Praha: Eminent, 2005. 277 s. ISBN 80-7281-189-4.

KANTOR, J.; LIPSKÝ, M.; WEBER, J. Základy muzikoterapie. Praha: Grada, 2009. 295 s. ISBN 978-80-247-2846-9.

KUCHAŘ, J. Ayahuasca, aneb, Tanec s bohy. Praha: Eminent, 1998. 236 s. ISBN 80-85876-70-1.

LETCHER, A. Magické houbičky: kulturní historie kouzelných hub. Praha: Volvox Globator, 2008. 374 s. ISBN 978-80-7207-691-8.

LUNA, L. E. Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie. Praha: DharmaGaia, 2002. 289 s. ISBN 80-86685-02-0.

MAREK, V. Hudba jinak: hudební nástroje a styly, které mohou zlepšit vaše zdraví a změnit váš život. Praha: Eminent, 2003. 178 s. ISBN 80-7281-125-8.

MAREK, V. Tajné dějiny hudby: zvuk a ticho jako stav vědomí. Praha: Eminent: Knižní klub, 2000. 214 s. ISBN 80-7281-037-5.

MATTHEWS, C. Zpívej své duši na cestě domů: šamanismus pro současného člověka. Praha: Alternativa, 1997. 292 s. ISBN 80-85993-28-7.

MIOVSKÝ, M. LSD a jiné halucinogeny. Boskovice: Albert, 1996. 107 s. ISBN 80-85834-35-9.

MOOS, U. Spirituální léčba: jiná cesta ke zdraví. Praha: Ikar, 2001. 172 s. ISBN 80-242-0469-X.

NOEL, D. C. Fenomén Castaneda. Praha: Dobra, 2003. 223 s. ISBN 80-86459-37-3.

NOVÁKOVÁ, J. Muzikoterapie v základní škole praktické – možnosti využití. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Katedra speciální pedagogiky, 2006. 106 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Jarmila Pipeková, Ph.D.

PLHÁKOVÁ, A. Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia, 2004. 472 s. ISBN 80-200-1086-6.

RAETSCH, CH. Konopí: léčebný prostředek v dějinách lidstva. Brno: Datel, 1994. 159 s.

ROBINSON, R. Velká kniha o konopí. Praha: Volvox Globator, 1997. 281 s. ISBN 80-7207-046-0.

ROMANOWSKA, B. Muzikoterapie: ladičky a léčení zvukem. Frýdek-Místek: Alpress, 2005. 184 s. ISBN 80-7362-067-7.

RUDGLEY, R. Kulturní alchymie: omamné látky v dějinách a kultuře. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 207 s. ISBN 80-7106-118-2.

SCHULTES, R. E.; HOFMANN, A. Rostliny bohů: jejich posvátná, léčebná a halucinogenní moc. Praha: Mat' a, 1996. 192 s. ISBN 80-86013-04-9.

STAFFORD, P. Encyklopedie psychedelických látek. Praha: Volvox Globator, 1997. 495 s. ISBN 80-7207-057-6.

STRASSMAN, R. DMT: molekula duše: převratný vědecký výzkum stavů blízkých smrti a mystických prožitků. Praha: Dybbuk, 2005. 364 s. ISBN 80-86862-10-0.

ŠIMANOVSKÝ, Z. Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi. Praha: Portál, 1998. 246 s. ISBN 80-7178-264-5.

VALÍČEK, P. Rostlinné omamné drogy. Benešov: Start, 2000. 191 s. ISBN 80-86231-09-7.

VALČIK, L. Proměny šamanské tradice. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Katedra občanské výchovy, 2008. 106 s. Vedoucí diplomové práce ThMgr. Milan Klapetek.

VITEBSKY, P. Svět šamanů. Praha: Knižní klub, 1996. 184 s. ISBN 80-7176-303-9.

VONDRÁČEK, V.; HOLUB, F. Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. Bratislava: Columbus, 1993. 324 s. ISBN 80-7136-030-9.

XENOFONTOV, G. V. Sibiřští šamani a jejich ústní tradice. Praha: Argo, 2001. 181 s. ISBN 80-7203-334-4.

ZELEIOVÁ, J. Muzikoterapie: východiska, koncepty, principy a praxe. Praha: Portál, 2007. 254 s. ISBN 978-80-7367-237-9.

ZELENÝ, M. Malá encyklopedie šamanismu. Praha: Libri, 2007. 287 s. ISBN 978-80-7277-276-6.

ZVOLSKÝ, P. Obecná psychiatrie. Praha: Karolinum, 2001. 192 s. ISBN 80-7184-494-2.

Periodika

LUŽNÝ, D. Neošmanismus: postmoderní techniky extáze. Religio, 1995, roč. 3, č. 2, s. 169-180. ISSN 1210-3640.

Sborníky

ACHTERBERG, J. Šaman: léčitel v imaginární sféře. In Šamanismus I: rozšířená vize reality. Bratislava: Cad Press, 1994. s. 97–114. ISBN 80-85349-38-8.

HARNER, M.; DOORE, G. Pradávná moudrost v šamanských kulturách. In Šamanismus I: rozšířená vize reality. Bratislava: Cad Press, 1994. s. 21–30. ISBN 80-85349-38-8.

Internetové zdroje

BEYER S. Ayahuasca.com – Homepage of the Amazonian Great Medicine: *Beta-Carbolines* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 14.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.ayahuasca.com/botany-ecology/beta-carbolines> >

Drogová poradna: *Psilocybin* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010].

Dostupné z: < <http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=26> >

Drogy-info.cz: *Halucinogeny podrobně* [online]. Publikováno: 31.3.2003, [cit. 28.3.2010].

Dostupné z: < http://www.drogyinfo.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/halucinogeny/halucinogeny_podrobne >

Encyklopedie psychotropních látek: *Banisteriopsis caapi* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010].

Dostupné z: < <http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rbac.html> >

Encyklopedie psychotropních látek: *Ježunka williamsova - Lophophora williamsii* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010].

Dostupné z: < <http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rlow.html> >

Encyklopedie psychotropních látek: *Konopí indické - Cannabis indica* [online].

Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010].

Dostupné z: < <http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rcan.html> >

Encyklopedie psychotropních látek: *Lysohlávky - Psilocybe* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 6.3.2010].

Dostupné z: < <http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3rpsi.html> >

GROF, S. Dis drogový informační server: *Výzkum psychoaktivních látek* [online].

Publikováno: 3.11.2006, [cit. 6.4.2010].

Dostupné z: < http://www.drogy.net/clanek/vyzkum-psychoaktivnich-latek-minulost-soucasnost-a-budoucnost_2006_11_03.html >

KAŠPAR, M. Skřídla. [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 8.7.2010].

Dostupné z: < <http://skridla.arcs.cz> >

MAREK, V. Blog.respekt.cz: *Co to je hnutí New Age?* [online]. Publikováno:

17.2.2007, [cit. 23.6.2010].

Dostupné z: < <http://marek.blog.respekt.cz/c/1932/Co-to-je-hnuti-New-Age.html> >

MUSIL, I. Šaman – stránky pro současný šamanismus v České republice: *Co nabízím* [online]. Publikováno: 16.1.2004 [cit. 13.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.samani.cz/index.php?Z=2> >

MUSIL, I. Šaman – stránky pro současný šamanismus v České republice: *Šaman* [online]. Publikováno: 16.1.2004 [cit. 13.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.samani.cz/index.php?Z=0> >

Psychoweb.cz: *Schizofrenie* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 8.4.2010].

Dostupné z: < <http://www.schizofrenie.psychoweb.cz> >

The Foundation for Shamanic Studies: *About The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.shamanism.org/fssinfo/index.html> >

The Foundation for Shamanic Studies: *Michel Harner: Founder of The Foundation for Shamanic Studies* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 13.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.shamanism.org/fssinfo/harnerbio.html> >

The vaults of erowid: *Ayahuasca* [online]. Publikováno: nezjištěno, [cit. 14.6.2010].

Dostupné z: < <http://www.erowid.org/chemicals/ayahuasca/ayahuasca.shtml> >

Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor s neošamanem Ivem Musilem

Příloha 2: Kostýmy a rekvizity

Příloha 3: Hudební nástroje

Příloha 1: Rozhovor s neošamanem Ivem Musilem

Během psaní této diplomové práce jsem měla možnost setkat se a udělat krátký rozhovor s Ivem Musilem, významnou postavou českého neošamanismu. Přínosem Musila je především vytvoření internetových stránek, které se podle jeho názoru pokoušejí mapovat současný šamanismus u nás, poskytovat o něm zájemcům základní informace a umožnit vzájemný kontakt lidem, kteří se o něj zajímají.³⁰ Nabízí zejména šamanské léčitelství, poradenství, zážitkové semináře a tématické přednášky o šamanismu.³¹ Vzhledem k tomu, že šamanské učení patří k jeho zdrojům obživy, je nezbytné za tyto služby zaplatit. V některých případech (i v mém) se nevyhýbá ani tradiční odměně, jako je třeba jídlo, kafe, čaj atd.

Rozhovor 21.4. 2010, Cafe restaurant Déja vu, Praha-Krč³²

Jak dlouho se věnujete šamanismu?

Šamanismus studuju deset let. Předtím jsem pět let studoval věci jako čakry, energie, východní nauky a podobně.

Jak jste se dostal k šamanismu?

Šel jsem jednou ze zvědavosti na jeden šamanský seminář a tam jsem se setkal s něčím, co pro mě bylo velice důležité a silný. Nějak se mi to projevilo a já věděl, že to funguje. Tak to ke mně nějak přichází.

U vás to tedy byla jen čistě zvědavost?

Prožil jsem asi někdy před patnácti lety něco, po úraze páteře to bylo, co jsem později zjistil, že bývá pojmenováváno jako spontánní probuzení individuality. Je to jedno z východních nauk, prostě probuzení nějaký síly, která nám sídlí u kořene páteře. Někdy se probudí a začne stoupat a jak stoupá, tak člověka mučí a mučí. Prožil jsem tehdy asi tři, čtyři měsíce úžasný období. Nějak se ve mně proudila energie, světlo. Cizí lidi, když jsem šel po chodníku a oni šli proti mě, tak chodili

---

³⁰ MUSIL, I. Šaman – stránky pro současný šamanismus v České republice: *Šaman* [online]. Publikováno: 16.1.2004 [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.samani.cz/index.php?Z=0>>

³¹ MUSIL, I. Šaman – stránky pro současný šamanismus v České republice: *Co nabízím* [online]. Publikováno: 16.1.2004 [cit. 13.6.2010]. Dostupné z: <<http://www.samani.cz/index.php?Z=2>>

³² Autentický přepis

takhle, jak je to ke mně přitahovalo. A já jsem měl spoustu úžasnejch zážitků. Kromě toho, že se mi všechno dařilo. V noci jsem měl třeba každou noc úžasně živý sny o něčem, kdy jsem se učil poznávat zákonitosti univerza, posmrtný životy a spoustu jinejch věcí. A po těch třech, čtyřech měsících to začalo pomalu slábnout, až to téměř zmizelo. A v podstatě jsem začal hledat, jak to vrátit zpátky. Tehdy jsem šel na základní šamanskej seminář. Tam bylo pro mě úžasný to, že jsem se naučil vlastně pracovat s tím změněným stavem vědomí přímo. Najednou jsem byl schopnej s tím pracovat doma sám bez problémů. Druhý bylo moje setkání s medvědem tehdy, se silovým zvířetem, který bylo nesmírně silný. Byla to emočně úžasná záležitost, podobně jako se po letech setkat se ztraceným dvojčetem. A jak jsem tehdy šel z toho semináře, protože jsem skeptik, tak jsem si říkal: „Nevymýšlel jsem si to všechno?“ Plný pochybností, jak to je nebo není. Ale naplněnej radostí, že jsem se dostal sám do změněnýho stavu vědomí a že mám teda toho báječnýho medvěda. Že za mnou přišel, že nejsem sám, že mám svého bratra, svý dvojče. Že je se mnou a podporuje mě. Potřeboval jsem si koupit sprchovej šampon. (...) Takže jsem šel k Andělu, tam do toho nákupního centra. (...) Tehdy jsem velice nesnášel tyhle hypermarkety. Cejtil jsem se zoufale, ale říkal jsem si: „Dobře, ale tak ta drogerie je tam přímo naproti vchodu, vlítnu tam, popadnu to a nebudu si kazit náladu, bude to rychlý.“ Tak jsem tam šel a hned jsem uviděl to, co jsem chtěl. Šel jsem si pro to, jenomže ono to stálo na horní polici úplně a i když jsem se natahoval sebevíc a vyskakoval jsem, dokázal jsem se jen zlehka dotknout konečkem prstů té flašky, ale nedokázal jsem s tím prakticky hnout. Byl jsem zoufalej z toho, že tam jsem. Rozhlídl jsem se, jestli tam není někdo vyšší, kdo by mně to podal, ale bylo tam prázdnó. Nikde nikdo. Tak jsem v zoufalství, že musím bejt v tom hypermarketu, kde se prostě necejtím dobře, a že na to nemůžu vůbec došáhnout, tak jsem v duchu zaúpěl: „Medvěde, pomoz mně!“ A najednou jsem fyzicky cejtil, jak mě něco popadlo v podpaží a táhne nahoru, ale přitom jsem cejtil velmi zřetelně, že chodidla mám pořád na zemi. Nevím, co se stalo, ale najednou jsem tam stál a držel tu flašku v ruce. Tak jsem se rozhlídl, jestli to někdo neviděl, že by mi vysvětlil, co se teda stalo, ale nikdo tam nebyl. Ale tohle to, že jsem porušil fyzikální zákony, čili provedl něco, co tady nazýváme kouzlo, bylo pro mě tak silný, tak silnej okamžik, že jsem věděl, že to prostě funguje. Funguje to a je to cesta pro mě. Bylo tam zoufalství, silná

emoce, která tu moji myšlenku, prosbu, záměr dokázala tou svou silou dát tam na tu druhou stranu tak, aby byli přesvědčený, že to skutečně potřebuju. Jen emoce nestačej, emoce jsou jenom síla. Musí tam být i záměr. Ten je důležitěj. To znamená, co nejpřesněji si definovat, co vlastně chci konkrétně. Když je to obecně, tak se mi to může splnit ve velmi neočekávaných formách. Například, když se člověk modlí za to, aby ho už nic nebolelo. Tak to taky může dostat ve formě, že zemře. Záda ho přestanou bolet. To je trošku extrémní příklad, ale opravdu je potřeba si to dobře formulovat, co vlastně chci. Musím být skutečně přesvědčenej, že to chci. Pak do toho dát tu silnou emoci, která pomůže, aby se to realizovalo. To je celej princip šamanismu. Nebo takhle, jak šamanismus pracuje. A nejenom šamanismus, je to i o modlitbě, meditaci a tak dále. Emoce jsou silou, která nám umožňuje komunikovat, k tomu je potřeba ten záměr, co chceme naplnit. Pak nám to funguje a jsme schopni naučit skutečně měnit svět a vytvářet ten svět podle sebe.

Jste v kontaktu s některými konkrétními kulturami? A s jakými například? Inspirujete se jimi?

Je potřeba oddělit dvě věci, šamanismus je metoda práce, přístupu k něčemu. To je po celým světě stejný. Ta podstata je prostě stejná. Akorát je u toho jiný rituál. Rituál je jenom forma, jakým se to projevuje. Podstata je ale stejná. To, na co jste se ptala, to je o spiritualitě pro mě, je mi velice blízká spiritualita severoamerických Indiánů.

Navštěvoval jste semináře, které pořádá Nadace pro šamanská studia neboli FSS?

No tam jsem začínal. To bylo moje první setkání se šamanismem. Tam jsem se učil základní techniky, základní způsoby práce. Harner³³ spiritualitu neučí, nechává ji dost na lidech. Spiritualita čili duchovno, osobní vztah k tomu, co nás přesahuje, to je podle mě stejně důležitý, protože je to něco, co nám pomáhá, abychom nepodlehli sebedůležitosti. Protože když šaman podlehne sebedůležitosti, tak začne zneužívat šamanismus. To je v naší kultuře třeba běžné. Nejenom v naší. Takže spiritualita je velice důležitá. Není důležitý, jak to člověk nazývá, jestli to nazývá zrovna Bůh,

---

³³ Zakladatel Nadace pro šamanská studia (viz str. 20).

velký duch, kosmos, univerzum, příroda. To je úplně jedno. Důležitý je, že člověk vnímá, že je něco nad náma, nějaká větší, vyšší síla. Že ta síla nám pomáhá žít, pokud jsme s ní v souladu. A pokud jsme proti tomu, tak nám dělá problémy, ne záměrně, ale my máme problémy s tím žít. Je to proto, že nám ta síla pomáhá. Ta síla nám, mimo jiné, taky dává šance, abychom se do toho souladu dostali. My často ty šance vnímáme pouze jako jiný aspekt spravedlnosti.

Inspirujete se některou konkrétní literaturou?

Tím základním je Mircea Eliade, jinak Michael Harner.

Jaké služby nabízíte lidem?

Jsem především učitel, mou cestou a mým posláním je učit lidi. Učení není radění, učení ve spiritualitě je vždycky o něčem jiném než to, co si představujeme my tady. Ti lidi, kteří mají zájem, nejsou na mě nijak závislí, neřídím je, dávám jim inspiraci, ukazuji možnosti. Je vždycky na nich, jestli s tím budou něco dělat nebo ne.

Jaké typy lidí k Vám nejčastěji chodí na semináře a přednášky? Jestli více muži nebo ženy, jestli spíše mladí nebo starší, jestli ze zvědavosti nebo v krizi?

Na moje semináře choděj především lidi, kteří chtějí na sobě pracovat. Já jim dávám jen inspiraci a možnosti, jak to používat nejlíp. Oni si pak hledají vlastní cesty a pak si zase třeba přijdou pro inspiraci. To jsou lidi, kteří jsou v nějaký tý životní krizi, kteří mají problémy a chtějí prostě z toho. Potom je druhá skupina, to jsou lidi, kteří navštěvují tříletý výcvik. To jsou lidi, pro které je šamanská cesta něco, co jim je blízký, co je oslovuje. Chtějí to dělat a pracují dlouhodobě. Největším podstatným rysem těch, kteří přijdou jako poprvé na seminář, je, že jsou v krizi a hledají řešení, jak z toho ven. Taky přijdou samozřejmě ti ze zvědavosti, jak to vlastně je a jak to funguje. Jako já jsem poprvé šel na šamanský seminář, protože tehdy pro mě slovo šamanismus bylo jako šarlatánství. Tak jsem si říkal: „No uvidím, co na tom je pravdy.“ Ale neznamená to, že bych nebyl v krizi. To jsem byl taky. Takže to jsou ty důvody, proč lidi navštíví poprvé ten seminář, proč pokračují, proč je to oslovuje.

A chodí k Vám více ženy nebo muži? Z pohledu gender?

Ženy mají obecně ke spiritualitě snazší přístup, protože muži přes tu mysl, přes mozek analyzují a srovnávají to do tabulek, do šuplíčků a tak. Tam je potřeba se vlastně naučit nepochybovat o tom. Nebo takhle, přijímat to, co k nám přichází. Ale zase je chyba, to učím lidi, nevím, jestli to někdo ještě učí tak jako já, že bez myslí se ke spiritualitě nedostaneme. Akorát nás mysl nesmí řídit, nesmí nás ovládat.

Jaké typy lidí k Vám tedy úplně nejčastěji chodí na semináře a přednášky?

Ženy nad třicet let s problémy. Ale kdo je nemá, že?

Šamani používají často kostýmy a rekvizity. Máte taky nějaké a proč?

Vždycky když pracuju, tak si stavím oltář. Takovej jednoduchej, že je tam svíčka. Do všech světových stran mám nějakej jednoduchej atribut, kterej mi reprezentuje ty síly. Na jihu mám misku s vodou. Na západě mám kamínek a bílou medvědicí, která je mimochodem moje silové zvíře. Na severu mám pero orlí. Na východě mám oheň. Používám jinak samozřejmě buben a chřestidlo. To je v zásadě všechno, co používám.

A buben jste si vyráběl sám?

Každá kultura to má jinak. Já mám bubínek, kterej za mnou přicestoval takovým zvláštním způsobem. Z Irska. Když jsem byl na jednom semináři na Slovensku, tak o polední přestávce byl najednou přede mnou. Nikdo ho nepřivezl, nikdo si ho nepohlížel, nikdo jinej ho nepoložil přede mě. Je to bubínek, kterej byl určenej pro mě a já s ním do dneška pracuju. Není potřeba si vyrobit buben sám.

Víte, proč šamani používají tolik atributů, oblečení a tak?

Já: Aby dodaly tomu rituálu nádech. Je tam i určitá symbolika jinýho světa.

Musil: To je, ale to není ta podstata, proč to dělají. Já Vám povím jednu takovou historku. Šaman někde v Amazonii odpočívá ve své chýši. Přiběhne z vesnice paní a začne na šamana volat: „Šamane, šamane, honem pojd', můj manžel v chýši upadl na zem, vypadá jako mrtvý, honem pojd' s tím něco udělat.“ Šaman by se mohl ve své chýši převalit na druhý bok a během toho převalování se rychle dostat do změněnýho stavu vědomí, spojit se s přáteli, které tam má, zeptat se jich, co se stalo tomu muži, a požádat je, co všechno může udělat, aby ho vyléčil. A než se převalí na

druhé bok, tak by mohlo být hotovo a on by jenom zavolal na paní přes dveře: „Tvůj muž už je v pořádku, dostanu dvě slepice nebo dvě kuřata.“ Paní půjde domů celá nervní a vidí doma skutečně manžela, že je v pořádku. A říká si: „No jo, jak to bylo, vždyť nic neudělal ten šaman, možná ví na dálku, že manžel je v pořádku a chce ze mě vyrazit dvě kuřata, prdlačky, jedno mu dám a může bejt rád.“ Ale když ten šaman se připraví, oblíkne se, vezme si na sebe serepetičky a cingrlátka. Zavolá pomocníka, ten mu jde bubnovat. Tam půl hodiny kolem toho manžela v bezvědomí na zemi tančí až do vyčerpání, tryská z něj pot, vykřikuje a volá různé věci a padne pak na zem vedle něj. Manžel vstane a je v pořádku. Žena řekne: „Tolik práce, dvě kuřata, tři mu dám.“ To je ten pravej důvod, proč to dělají. Šamani musí bejt taky z něčeho živi. To je marketingová strategie. Primární podstatou je, aby vzbudili dojem u lidí, že skutečně dělají těžkou práci, aby si ho víc vážili.

Které prostředky používáte ke změně vědomí? Mohl byste říci něco víc o jejich úloze při vytváření změněného stavu vědomí? Zpíváte si u toho, máte nějaký rytmus a podobně?

Rytmus je záležitostí intuice. Podle toho, co mi řeknou duchové, jak mám teď hrát. Záleží na tom, proč hrajem, pro koho hrajem, s kým hrajem. Taky záleží na tom, kde hrajem, jaký je počasí a podobně. Všechno tohle má na to vliv. Nevím, že by to někdo zkoumal a že by to dával do tabulky. Je to nesmírně kreativní záležitost, buď to dělá člověk doopravdy, nebo nedělá nic.

Máte nějakou píseň?

Mám.

Dostal jste ji od nějakého ducha?

Dostal jsem ji od ducha. Už ale nevím konkrétně od kterého. Někdy ty kanály nerozlišuju. Jen vím, že ke mně dorazí to, co má. Nevím, od koho to bylo. Už je to poměrně dlouho. Byl jsem tak vyvalenej a měl jsem takovou radost, že ji mám. Celý život jsem žil v domnění, že mám hudební hluch. Tehdy jsem prosil, aby ke mně přišla nějaká jednoduchá, abych byl schopen si ji zazpívat a zapamatovat. Tak mi

přišla velmi jednoduchá. Pak se trošku ještě pozměnila a je teď trošku složitější. Měl jsem úžasnou radost z toho, že ke mně dorazila, že ke mně přišla.

Já vám povím pár věcí k hudbě. Všichni umíme zpívat, umíme hrát. Akorát to, co nám v tom brání, to, proč nám to nejde, je naše osobní přesvědčení, že to neumíme, který je většinou vyvolaný účama ze základní školy nebo podobně, který nám říkaly blbosti, místo toho, aby nás to naučily, jak měly, a my to teď máme zablokovaný. Já jsem vždycky o sobě tvrdil, že mám hudební hluch. Většina mejch přátel, kamarádů byli muzikanti. Já byl přesvědčen, že mám hudební hluch. Pak jsem dělal lidovou konzervatoř herectví a my jsme měli zpěv. Když jsem tam poprvé šel, tak jsem řekl paní profesorce: „Mám pro vás návrh paní profesorko, já mám hudební hluch, tak se nebudeme trápit, já sem nebudu chodit a zdržovat Vás a bude to v pořádku, co říkáte?“ A ona říkala: „No uvidíme, ale nejdřív ještě něco zkusíme, podíváme se na to, když už jste tady.“ Ona něco brnkla na piáno a řekla: „Zkuste něco zazpívat, zkuste nějaký tón zazpívat.“ Tak něco brnkla a já jsem něco zazpíval. A ona řekla: „No vidíte, není to ten dominantní tón, ale je to tady ten třetí, ale chytil jste se docela dobře.“ A takhle chvíli pokračovala a pak mi říkala: „Vy nemáte hudební hluch, vy máte hudební sluch, ale hodně, hodně zanedbanej.“ A takhle já jsem vegetoval s tím, že když se někde zpívalo, tak jsem se dokázal přidat a zpívat s nima. Ale sám nahlas zazpívat jsem nedokázal, ani když jsem byl doma sám zavřenej. To bylo strašný. Pak jsem se dostal k šamanismu. Ze začátku jsem měl problémy vlastně udržet stejnej rytmus, nezpoždovat se a nepředbíhat se. Později jsem se naučil přestat ovládat ty svoje ruce a nechat tělo a bubínek ať si hrajou samy beze mě. A najednou to začalo fungovat. Pak jsem obdržel silovou píseň a jednou v potní chýši jsem zazpíval poprvé nahlas ostatním. Byl to pro mě úžasnej zážitek, byl to nádhernej zážitek. Dneska občas na seminářích učím i lidi zpívat písničky. Je to všechno jenom o tom, že jsem se toho přestal bát. Přestal jsem si říkat, že když zazpívám, bude to falešně. A najednou to není. Je to jenom o tom přesvědčení.

Hudba je něco, co vyvolává emoce, čili nám pomáhá s nimi pracovat, překonat to vědomí. Čili ta hudba je něco, co v nás může vyvolávat emoce, sílu těch emocí a pomůže nám ji, když máme záměr, poslat tam. Ta hudba, ta píseň je nesmírně silná. Druhým aspektem je to, že nám pomáhá se dostat do změněnýho stavu vědomí. Je to tedy něco, co nám pomáhá prožívat tyhle věci jinak. Ve všech šamanských kulturách

jsou považovaný za léčení i za způsob šamanský práce. Je tu jeden krásnej mýtus z keltský mytologie. Bůh, zapomněl jsem to jméno, ale vím, že jeho manželka se jmenovala Boana. Tahle Boana rodila a trvalo to dlouho, bylo to bolestivé, plakala a narodil se jí nakonec syn, dali mu jméno Goltrý. Samou úlevou, že už to má za sebou, se rozesmála, šťastná a v tom se jí narodil další syn, dvojče. Dali mu jméno Gentrý. Boana usnula, usnula vyčerpáním. Zatímco spala, narodil se jí třetí syn, trojče, dali mu jméno Santrý. Trojčata rostla, prospívala a jejich otec se učil hrát na hudební nástroje. Trojčata si zamilovala hudbu a nesmírně pro ně byla důležitá a pracovali s ní, až se posléze stali bohy hudby. Goltrý, který když se rodil, tak jeho matka trpěla bolestí, se stal Bohem smutné hudby. Gentrý, který když se narodil, tak jeho matka se smála, se stal bohem veselé hudby. Santrý, když se narodil, jeho matka spala, tak se stal bohem uklidňující, utišující hudby. A existuje jeden takový starý keltský rituál, kdy šamani léčili lidi způsobem, že přinesli tři písně od těchto tří Bohů. Nejdřív přinesli píseň smutnou, píseň, která vyvolá na poprvý tu bolest, která v člověku je. Tu nemoc přivolá tak, aby byla viditelná, aby byla na povrchu. Poté hned přinesli píseň veselou, která umožnila tu bolest transformovat a vyléčit. A na to přinesli píseň utišující, uklidňující, která pomohla, aby se zahojila. To je jeden ze způsobů léčení hudby. Je to krásnej mýtus a krásnej způsob léčení. Pak existuje samozřejmě něco, čemu se říká silové písně. To je nesmírně rozšířené, rozšířené snad ve všech kulturách. Je to osobní píseň, může ji mít i víc lidí samozřejmě. Je to píseň, která v člověku vyvolává jeho sílu, dodává mu sílu. Ono není náhodou, že fanoušci támhle na fotbale zpívají popěvky a písničky a potom jsou agresivní. To s tím souvisí, tím přivolávají svoji sílu. Ty písně prostě takhle fungují. Někdy se člověka podaří vyléčit jen tím, že mu přineseme jeho píseň. A stačí, aby si ji nějaký čas, každý den párkrát zazpíval a za měsíc je zdravěj. Třeba i po těžký nemoci. Takže ty písně skutečně takhle fungují. Pracuje se s nima a je to individuální vždycky. Stejná píseň pro někoho může být léčivá, někomu by mohla třeba i uškodit. Je třeba přinést píseň, která patří tomu člověku, je příslušná tomu kterému léčení pro něj. Ty písně nemusí mít slova, můžou to být jenom melodie nebo nějaký la la la, tra la la. Někdy mají i slova. Slova v sobě mají taky takovou podobnou sílu. Stává se, jeden zážitek mám z jednoho mezinárodního semináře. Takhle jsme při bubnování zpívali to, co k nám přichází. Byla tam jedna paní, která zpívala takovou píseň

s nesmyslnějma slova. Po bubnování o přestávce za ní tam přišel jeden člověk z toho semináře a řekl: „Hele a odkud znáš ty domorodej jazyk kmene Konibo?“ Paní odpověděla: „Ty neznám, co to je?“ „Ale ty si zpívala jejich posvátnou píseň.“ Ten člověk byl párkrát u této kultury, znal jejich posvátnou píseň a ta paní ji zpívala, aniž by znala tu kulturu. My jsme zvyklí, že všechno musí mít nějaký řád pevně. Musíme mít daný slova, abychom mohli zpívat. Jenže ty slova přicházej správný. Velmi často, když si myslíme, že je úplnej nesmyl to, co říkáme, tak to může bejt jazyk nějaký kultury, kterou neznáme nebo která už vymřela a podobně. Není důležitý se naorientovat tak, jako u nás, na ten řád. Což je taky jeden z problémů, třeba v tom školství, kde ty děti učí, že to musí dělat takhle a takhle. V člověku to je prostě. Kdyby ty učitelé raději podporovali to, co je v člověku, tak můžou ze základních škol vycházet skvělí zpěváci. Místo toho vycházej lidi, který se bojejt otevřít pusu.

V průběhu rozhovoru bylo občas náročné korigovat směr konverzace. Ivo Musil má mnoho zkušeností a zážitků, o které se se mnou chtěl podělit. Na druhou stranu mi některá jeho vyprávění přišla zajímavá a poutavá. Je nutno uznat, že živé vyprávění konkrétních příběhů rozšířilo mé poznání.

Příloha 2: Kostýmy a rekvizity

Obr. 13: Amazonský šaman

Zdroj: dostupné z <<http://dougrudell.com/assets/images/shaman-5.gif>> [cit. 8.7.2010]

Obr. 14: Mongolský šaman

Zdroj: dostupné z <<http://media-2.web.britannica.com/eb-media/63/3863-050-611D29E3.jpg>> [cit. 8.7.2010]

Příloha 3: Hudební nástroje

Obr. 15: Jednohlavý buben

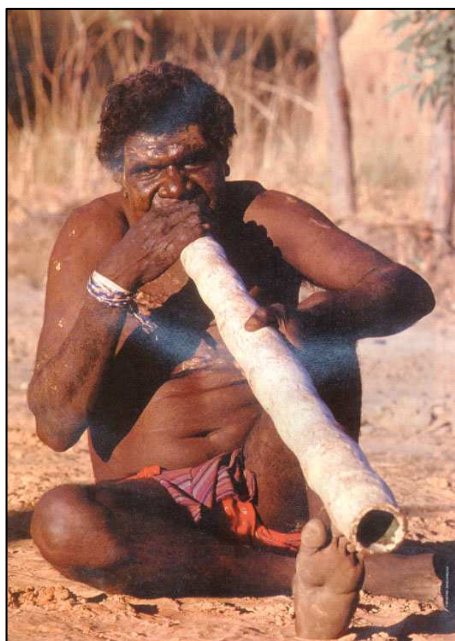
Zdroj: dostupné z <<http://site.nativeamericandrums.net/images/aro drum16-1side-back.jpg>>
[cit. 20.3.2010]

Obr. 16: Chřestidlo

Zdroj: dostupné z <http://www.sensatonics.de/img/articles/prod_img/xl_shipibo-maraca-spedro.jpg>
[cit. 20.3.2010]

Obr. 17: Didžeridu

Zdroj: dostupné z <<http://scrapetv.com/News/News%20Pages/Everyone%20Else/images-3/didgeridoo.jpg>> [cit. 8.7.2010]